

Na podlagi 16. člena Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju (Uradni list RS, št. 42/10) in 109. člena Poslovnika državnega zbora (Uradni list RS, št. 92/07 – uradno prečiščeno besedilo, 105/10 in 80/13) je Državni zbor na seji dne 24. oktobra 2013 sprejel

RESOLUCIJO

O NACIONALNEM PROGRAMU ZA MLADINO 2013–2022 (ReNPM13–22)

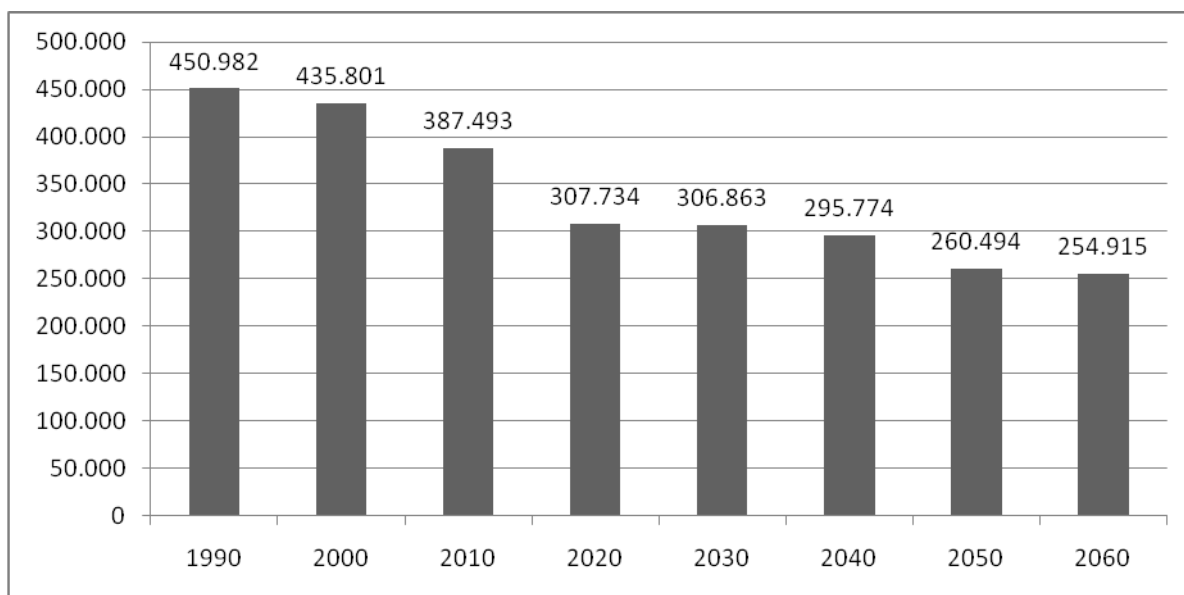
1 UVOD

1.1 Demografska slika

Leta 2000 so mladi od 15 do 29 let predstavljali 21,29 % celotnega prebivalstva Slovenije. Po vstopu Slovenije v EU je delež mladih znašal dobro petino oziroma 20,72 %. Leta 2009 so mladi v Sloveniji predstavljali le še 19,41 % celotnega slovenskega prebivalstva. Eurostatove projekcije prebivalstva EUROPOP2008 pa kažejo, da naj bi do leta 2060 mladi predstavljali le še 14,4 % slovenskega prebivalstva (SURS, 2009).

Število mladih se je najbolj zmanjšalo leta 2006, ko se je njihova populacija zmanjšala za 6.592 oseb. Skupno zmanjšanje števila mladih pa je od leta 1990 že preseglo število 45.000. Če ne bo prišlo do večjih selitev, se bo trend nadaljeval tudi v prihodnosti (Vertot, 2009: 24). Tako za Slovenijo kot tudi nasploh za Evropo to pomeni, da se bomo vse bolj soočali z dejstvom, da bo v populaciji čedalje manj mladih in delovno aktivnih ter čedalje več starih in delovno neaktivnih.

Graf 1: Število mladih (15–29 let) v Sloveniji, izbrana leta



Vir: Raziskava Mladina 2010.

1.2 Mladinska politika in nacionalni program

Na podlagi Zakona o javnem interesu v mladinskem sektorju (Uradni list RS, št. 42/10; v nadaljevanju: ZJIMS) je nacionalni program temeljni programski dokument, ki opredeljuje prednostne naloge in ukrepe, ki so v javnem interesu v mladinskem sektorju. Kot določa ZJIMS, vsebuje nacionalni program: programe, finančni načrt s prikazom stroškov in virov, nosilce, pričakovane razvojne učinke in kazalnike merjenja učinkov, obdobja in roke uresničevanja tega programa.

Nacionalni program je usklajen s temeljnimi razvojnimi dokumenti države – Strategija razvoja Slovenije idr. – in evropskimi dokumenti, ki zadevajo mlade.

Evropska unija je že vrsto let zelo dejavna na področju mladinske politike. Leta 2001 je bila sprejeta Bela knjiga s predlogi ukrepov za spodbujanje aktivnega državljanstva med mladimi, predvsem povezano z aktivno participacijo mladih v družbenem in političnem življenju, informiranjem in svetovanjem za mlade, prostovoljnim delom in boljšim poznavanjem mladine. Na tej osnovi je Svet ministrov sprejel številne dokumente, s katerimi je opredelil način evropskega sodelovanja ter podal osnovne smernice in skupne cilje. V letu 2005 je Evropski svet kot odziv na vse večje probleme, s katerimi se srečujejo mladi pri izobraževanju, na trgu dela in tudi sicer v družbi, sprejel Evropski pakt za mlade kot aneks k takratni strategiji gospodarskih in socialnih reform (Lizbonska strategija) ter pozval države članice k nujnosti sprejetja ukrepov za zaposlovanje mladih, usposabljanje in izobraževanje (za potrebe zaposlovanja) in preprečevanje konfliktnih situacij med obveznostmi dela in družinskega življenja.

Nov zagon je evropska mladinska politika dobila v letu 2009, ko so ministri, odgovorni za mladino, sprejeli novo resolucijo o prenovljenem okviru evropskega sodelovanja na področju mladine, ki vse države članice poziva k ustvarjanju več priložnosti za vse mlade pri izobraževanju in na trgu dela ter spodbujanju aktivnega državljanstva, socialnega vključevanja in solidarnosti med vsemi mladimi. Gre predvsem za okvir usmeritev, ki državam članicam pomaga pri razvoju njihovih nacionalnih politik, Evropska komisija pa z rednim spremljanjem izvajanja, aktivnostmi medsebojnega učenja in izmenjave dobrih praks ter evropskimi raziskavami mladine državam zagotavlja podporo (na primer Youth in Europe – A statistical portrait, EU Youth report ter European Research on Youth).

Svet ministrov se je strinjal, da mora biti mladinska politika celovita z ukrepi na vseh področjih, ki vplivajo na življenje mladih, predvsem pa na osmih, opredeljenih v resoluciji: izobraževanje in usposabljanje, zaposlovanje in podjetništvo, zdravje in dobro počutje, participacija, prostovoljne dejavnosti, socialna vključenost, mladi po svetu ter ustvarjalnost in kultura. Ob tem so ministri soglašali, da je treba podpirati tako tipično mladinska področja, in tam neformalno učenje, participacijo in prostovoljne dejavnosti, mladinsko delo, mobilnost in obveščanje, kot tudi zagotoviti medsektorsko sodelovanje in usklajevanje različnih ukrepov.

Mladinska politika se podobno umešča tudi v okvir razvoja drugih strategij Evropske unije. Predvsem velja omeniti strategijo Evropa 2020, novo gospodarsko strategijo za rast in delovna mesta, ki predlaga tri tesno povezana prednostna področja: premišljeno rast, trajnostno rast in vključujočo rast.

Ena pomembnejših pobud strategije Evropa 2020 je t. i. vodilna pobuda »Mladi in mobilnost«, ki izpostavi prav mlade kot tisto družbeno skupino, ki ima bistveno vlogo pri doseganju ciljev gospodarske strategije. Kakovostno izobraževanje in usposabljanje, učinkovito vključevanje na trg dela in večji obseg mobilnosti mladih so ključni dejavniki

za izkoriščanje potenciala vseh mladih. S pobudo »Mladi in mobilnost« je poleg tega treba omogočiti mladim, katerih možnosti so omejene in/ali ki so izpostavljeni tveganju socialne izključenosti, bogatejše poklicne poti in učne možnosti za boljše življenjske razmere. Ti mladi morajo imeti zlasti koristi od številnejših možnosti za neformalno in priložnostno učenje ter okrepljenih mehanizmov za priznavanje in potrjevanje takšnega učenja v nacionalnih okvirih kvalifikacij.

Pametna in vključujoča rast je odvisna od ukrepov v okviru celotnega sistema vseživljenjskega učenja, katerih namen je razvoj ključnih kompetenc in kakovostnih učnih rezultatov v skladu s potrebami trga dela. Za prehod mladih od izobraževanja na trg dela je treba omogočiti pridobivanje učnih izkušenj na delovnem mestu in lažji vstop na trg dela.

Evropsko sodelovanje na področju mladine in pobuda »Mladi in mobilnost« imata številne stične točke, predvsem je obema skupen poziv k medsektorskemu usklajevanju in sodelovanju, saj Evropska komisija ugotavlja, da je treba razširiti in obogatiti učne možnosti za mlade kot celoto ter pri tem odpreti pridobivanje znanj in spretnosti z neformalnim izobraževanjem. Prispevek mladinskega sektorja je jasen, predvsem v tistem delu, ki ponuja mladim neformalno in priložnostno učenje. Oba politična okvirja pravzaprav mobilizirata politično moč in orodja, kar naj bi mladim zagotovilo nove in enake možnosti v družbi.

Poleg pobude »Mladi in mobilnost« sta pomembni tudi Agenda za nove spretnosti in dela (Agenda for new skills and jobs) ter pobuda Evropske platforme proti revščini in socialni izključenosti (European platform against poverty and social exclusion). Obe sta poleg pobude »Mladi v gibanju« sestavni del Strategije Evropa 2020. Ravno tako velja omeniti pobudo Priložnosti za mlade (Youth Opportunities Initiative), ki je bila predstavljena leta 2011 in gradi tako na pobudi Mladi v gibanju kot Agendi za nove spretnosti in dela, ter pobudo Communication on a Youth Employment Package, ki je bila predstavljena 5. decembra 2012, ter zadnjo pobudo, objavljeno decembra 2012, imenovano Za zaposlovanje mladih (Moving Youth into Employment, COM(2012) 727 final).

Na Uradu RS za mladino smo podlage za nacionalni program pričeli pripravljati že v letu 2009. Na področju raziskovanja mladine smo v Sloveniji žal beležili velik primanjkljaj, saj po letu 2000 ni bilo opravljene nobene celovite raziskave o slovenski mladini. Ker priprava nacionalnega programa, ki ne bi bil utemeljen v analizah in raziskavah,¹ temveč na pavšalnih sodbah o željah, potrebah in problemih slovenske mladine danes in jutri, ne bi bila smiselna, smo proračunska sredstva usmerili v izdelavo analiz in raziskav. Leta 2009 je tako Inštitut RS za socialno varstvo pripravil analizo Med otroštvom in odraslostjo – Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009, Statistični urad RS pa prvi celovit statistični pregled o mladih v Sloveniji z naslovom Mladi v Sloveniji. V letu 2010 smo raziskovalno dejavnost še okrepili ter pridobili dodatne analize in raziskave, in sicer:

- analizo Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike, katere cilj je bil, da se opravi evalvacija uspešnosti javnih politik pri reševanju določenih problemov mladine;
- analizo Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni, katere cilj sta bila celovit pregled in analiza stanja organiziranosti mladinskega sektorja na lokalni ravni, instrumentov za podporo mladinskega dela ter standardov mladinske politike na lokalni ravni v luči priprav na oblikovanje nacionalnega programa za mladino;

¹ Mnenja, citati in povzetki nekaterih raziskav in analiz se lahko razlikujejo od uradnega stališča, pojasnil ali analiz državnih organov. Navedbe, povzetki, mnenja in citati posameznih raziskav ali analiz so lahko navedeni splošno, niso podrobno in vsak posebej analizirani.

- ter ključno raziskavo Mladina 2010. Gre za prvo obsežno raziskavo po letu 2000, ki nam daje možnost, da nacionalni program za mladino utemeljimo tudi na znanstvenih izsledkih, obenem pa nam ponuja ključne odgovore o spremembah slovenske mladine od leta 2000 (in tudi pred tem) do leta 2010 ter statistične in mednarodne primerjave.

Temeljni cilj nacionalnega programa je zagotoviti usklajeno izvajanje enotnega in pregledno urejenega sistema medresorskih prioritet in ukrepov, ki naj izboljša razmere oziroma ponudi rešitve problemov na ključnih točkah, kot so jih identificirali raziskovalci v zgoraj navedenih analizah in raziskavah ali pa so bili identificirani v javni razpravi. Značilnost nacionalnega programa za mladino je, da je to t. i. horizontalni program – združuje ukrepe s področij, ki so v pristojnosti različnih ministrstev, da bi tako ustvaril neko novo kakovost, zagotovil njihovo usklajenost in vidnost.

Nacionalni program zajema naslednja področja:

- izobraževanje,
- zaposlovanje in podjetništvo,
- bivanjske razmere mladih,
- zdravje in dobro počutje,
- mladi in družba ter pomen mladinskega sektorja ter
- kultura, ustvarjalnost, dediščina in mediji.

Nacionalni program za mladino bo obsegal obdobje 9 let, spremljali pa ga bodo t. i. izvedbeni načrti (sprejme jih Vlada RS), ki bodo splošne cilje in usmeritve tega programa po zgornjih področjih zasledovali s specifičnimi ukrepi. Vsakokratni izvedbeni načrt bo usklajen s proračunom Republike Slovenije. Ključni element nacionalnega programa za mladino so splošni cilji po področjih. Za vsak cilj sta določena merilo uspešnosti in pričakovani razvojni učinek, ki naj bi ga doseganje cilja imelo. Cilj se dosega z aktivnostmi/ukrepi znotraj prioriteten podpodročij, katerih učinkovitost in uspešnost se merita s kazalniki, oblikovanimi za vsako prioriteto podpodročje posebej. Za vse ukrepe, ki so v pristojnosti različnih ministrstev in vladnih služb, so določeni finančni načrt in obdobje ter rok izvedbe. Uspešnost izvedbenega načrta merijo t. i. izvedbeni kazalniki ali kazalniki učinkov, ki so oblikovani za vsak izvedbeni ukrep posebej. Nacionalni program za mladino je skladen z zahtevami dokumentov, ki urejajo pripravo strateških dokumentov države (*na primer Uredbe o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna (Uradni list RS, št. 54/10)*).

1.3 Ključne usmeritve nacionalnega programa

Spričo dejstva, da se je v zadnjih desetletjih pomembno spremenila logika delovanja vseh področij, ki vplivajo na kakovost življenja mladih (to velja tako za širše družbeno okolje, družinske odnose, izobraževanje, pogoje na trgu delovne sile in sistem blaginje kot za naravno okolje in gospodarski sistem), je življenje mladih danes vse bolj zaznamovano z negotovostjo in z nujnostjo iskanja uspešnih strategij za uspešno obvladovanje tveganj, s katerimi se na svojih življenjskih poteh srečujejo.

Z objektivnim naraščanjem zahtevnosti in tveganosti prehodov iz otroštva v odraslost narašča subjektivno zavedanje mladih o nujnosti pridobitve čim večjega socialnega in izobrazbenega kapitala. To se kaže v procesu podaljševanja izobraževanja, ki se pojavlja kot odziv na pričakovano negotovost na (mladinskem) trgu delovne sile. Tu so namreč mladi izpostavljeni negotovosti v obliki velike prožnosti, ki posledično povzroča zmanjšano sposobnost polne ekonomske in socialne osamosvojitve. Iz tega izhaja tudi

pereča stanovanjska problematika; na tem področju so mladi posebej ranljiva družbena skupina in od reševanja teh težav je pomembno odvisna zmožnost mladih, da si ustvarijo lastno družino. Zdi se, da je svet, v katerem živijo mladi, čedalje bolj kompleksen in prežet z novimi tveganji. Mladi se morajo uspešno spopadati s temi tveganji, saj je od tega odvisna uspešnost njihovega prehoda v odraslost. Tudi zato je v nacionalnem programu za mladino smiselno opredeliti ključne usmeritve in krovne smernice, ki naj bodo vodilo pri lajšanju prehodov mladih v odraslost in ki naj se vselej upoštevajo ob oblikovanju in izvajanju obstoječih javnih (mladinskih) politik.

Te usmeritve so:

1. z izobraževanjem in usposabljanjem, tako formalnim kot neformalnim, zagotoviti mladim boljše možnosti,
2. na podlagi politike zaposlovanja omogočiti mladim zagotovitev lastne ekonomske in socialne varnosti ter jim tako omogočiti pogoje za lažje osamosvajanje,
3. zagotoviti mladim participacijo pri zanje pomembnih javnih politikah (na vseh družbenih področjih) in resničen vpliv na odločanje o njih,
4. nameniti posebno pozornost zagotavljanju enakih možnosti med spoloma in preprečevanju diskriminacije,
5. nameniti posebno pozornost dejavnikom tveganja, ki povzročajo revščino in socialno izključenost med mladimi,
6. slediti načelom trajnostnega razvoja,
7. slediti načelom medgeneracijskega sodelovanja oziroma zagotoviti večjo medgeneracijsko solidarnost.
8. nameniti posebno pozornost zdravju in dobremu počutju mladih ter neenakostim v zdravju,
9. zagotoviti mladim varen začetek poklicne poti.

Krovne smernice oblikovanja mladinske politike v Sloveniji:

1. usmerjeno in neprekinjeno vlaganje sredstev in pozornosti v mlade ter njihovo doseganje avtonomije,
2. zagotavljanje obravnave mladih kot prioritete družbene skupine v vseh sektorskih javnih politikah,
3. vzpostavljanje medsektorskega sodelovanja pri oblikovanju in implementaciji mladinske politike,
4. poenotenje pojmovanja ciljne skupine mladih kot posameznikov, starih od 15 do 29 let, ki v družbi predstavljajo deprivilegirano skupino, v vseh javnih politikah,
5. vključevanje mladih v strateško načrtovanje, vrednotenje in implementacijo mladinske politike na lokalni in nacionalni ravni,
6. zagotavljanje pogojev za učenje in priložnosti za pridobivanje izkušenj z namenom omogočiti mladim razvoj znanj, spretnosti in kompetenc, ki jih potrebujejo za polno vključevanje na trg dela in v civilno družbo in ki povečujejo njihovo odpornost proti možnim družbenim, gospodarskim in okoljskim tveganjem v prihodnosti, ter zagotavljanje pogojev za neformalno in priložnostno učenje z okrepljenimi mehanizmi za priznavanje in potrjevanje takšnega učenja v nacionalnih okvirih kvalifikacij,
7. vzpostavljanje sistema, ki omogoča preverjanje učinkovitosti mladinske politike in odkrivanje pomanjkljivosti v ukrepih te politike, ki se pojavijo bodisi pri nekaterih skupinah mladih, na določenih geografskih območjih ali ob določenih življenjskih razmerah,
8. odpravljanje pomanjkljivosti v ukrepih mladinske politike,
9. spodbujanje priprave strategij za mlade v lokalnih skupnostih, v sodelovanju z mladimi in po smernicah tega programa.

1.4 Spremljanje nacionalnega programa za mladino

Da bi bil lahko nacionalni program za mladino učinkovit in bi v polnosti dosegal svoje cilje, ob tem pa upošteval lastne usmeritve in smernice, je treba vzpostaviti in razviti ustrezne institucionalno-sistemske mehanizme za njegovo spremljanje in evalvacijo. To velja tudi za celotno polje mladinskih in drugih javnih politik, ki vplivajo na položaj mladih posredno. Mladinsko politiko lahko definiramo kot zavezo »države k izboljšanju položaja mladih v družbi. Ta zaveza mora temeljiti na nacionalnem dialogu in plodnem partnerstvu vseh relevantnih deležnikov. Mladinska politika v praksi opredeljuje cilje, strategije, konkretne korake, ciljne skupine, časovni okvir, spremljanje in evalvacijo.« (Youth Policy - Here and Now, 2005.)

V skladu s to definicijo morata spremljanje in evalvacija postati sestavni del mladinskih politik oziroma širših nacionalnih mladinskih strategij kot tudi nacionalnega programa za mladino in morata tvoriti spremljevalni sistem tega programa, ki bo zagotavljal relevantne povratne informacije o njegovi uspešnosti oziroma neuspešnosti.

Šele vzpostavitev takšnega sistema zagotavlja namreč, da so odločitve glede oblikovanja in izvajanja javnih politik na mladinskem področju utemeljene na znanju in točnih statističnih informacijah – zagotavlja t. i. »na znanju temelječe odločanje o javnih politikah«. Da bi kazalniki čim bolj celostno merili spreminjanje položaja mladih v družbi, jih je treba razdeliti v tri skupine, od katerih ima vsaka svoje značilnosti (Agency for Fundamental Rights, 2009):

a) Kazalniki vpliva

Ti kazalniki se nanašajo na obstoj zakonodaje in njenih instrumentov kot tudi na institucionalno ureditev in proračunske mehanizme, ki so potrebni za uresničitev zavez iz nacionalnih politik oziroma nacionalnega programa za mladino. Osredotočajo se na nacionalno zakonodajo, ki ureja področje določenih pravic, in na (ne)spoštovanje zavezujočih mednarodnih dokumentov s področja človekovih pravic. Služijo lahko kot odlično orodje za postavitev vmesnih ciljev pri uresničevanju programa ali politik oziroma pri oblikovanju t. i. akcijskih načrtov za doseganje končnih ciljev.

b) Kazalniki učinkov

Služijo za spremljanje procesa implementacije mladinskih politik oziroma nacionalnega programa za mladino na različnih področjih in se osredotočajo na doseganje vmesnih ciljev. Merijo torej uspešnost aktivnosti javnih politik v procesu uresničevanja sprejetih obvez v mladinskih politikah oziroma nacionalnem programu za mladino. Odgovarjajo na vprašanje, v kolikšni meri je neka javna politika (oziroma nacionalni program) izvedena glede na zastavljene cilje.

c) Kazalniki rezultatov

Ti kazalniki merijo rezultate politik, ukrepov in strategij države pri uresničevanju zavez iz nacionalnega programa. Poleg tega merijo, ali se je izboljšal položaj mladih in kako, v središče merjenja pa so postavljeni tako pozitivni kot tudi negativni trendi. Poudariti je treba, da kazalniki rezultatov v našem primeru ne merijo končnih izidov oziroma dolgoročnih vplivov različnih javnih politik, ampak se osredotočajo na kratkoročne učinke različnih aktivnosti za uresničevanje nacionalnega programa oziroma na merjenje vmesnih ciljev. Tako zasnovani kazalniki so lažje merljivi in posledično pripomorejo k lažjemu merjenju

dolgotrajnih učinkov mladinskih politik oziroma (širše) nacionalnega programa za mladino.

Uporaba kombinacije teh vrst kazalnikov, ki bodo temeljili na prej omenjenem »oblikovanju javnih politik, temelječem na dokazih«, ter bodo jedro sistema spremljanja in evalviranja nacionalnega programa za mladino, bo omogočila ocenjevanje (ne)želenih učinkov določenih ukrepov oziroma spremljajočega izvedbenega načrta za izvajanje nacionalnega programa za mladino, ki bo pripravljen in usklajen z vsakokratnim sprejetim proračunom Republike Slovenije. Spremljanje in evalvacija nacionalnega programa za mladino bo odgovornost Urada RS za mladino in predvidoma tudi Inštituta RS za socialno varstvo.

Na podlagi poročanja nosilcev in sodelujočih ministrstvo, pristojno za mladino, o uresničevanju nacionalnega programa za mladino skladno s šestim odstavkom 16. člena ZJIMS poroča Svetu Vlade RS za mladino, ki lahko na tej podlagi poda pripombe in predloge za izboljšanje uresničevanja Nacionalnega programa.

2 PODROČJE 1: IZOBRAŽEVANJE

2.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Mladi se v izobraževalni sistem vključujejo zaradi pridobivanja znanja in sposobnosti, na podlagi katerih bodo lahko kasneje na trgu delovne sile pridobili zaposlitev ter si tako zagotovili dostojen socialni in ekonomski položaj v družbi. Izobraževanje je torej pogoj za zaposlovanje mladih, hkrati pa izobraževanje v duhu vseživljenjskega učenja (pridobivanja raznovrstnih kompetenc) omogoča boljšo prilagodljivost mladih pogosto nepredvidljivim razmeram na trgu delovne sile. Na ta način igra izobraževanje ključno vlogo pri osamosvajanju mladih, hkrati pa pospešuje njihov osebni razvoj in služi uresničevanju njihovih življenjskih ciljev ter učnih in raziskovalnih potencialov, njihove kreativnosti, inovativnosti in trajnostnega razvoja družbe. Za zagotavljanje slednjega pa je pomembno tudi globalno učenje, kamor se uvrščajo vsebine, kot so izobraževanje o razvoju, izobraževanje za človekove pravice, medkulturno izobraževanje, okolje in trajnostni razvoj, kultura varnosti, izobraževanje za mir in preprečevanje konfliktov, vloga civilne družbe, neenakost in drugo. Posebej velja izpostaviti izobraževanje o trajnostnem razvoju in izobraževanje za človekove pravice. Sistematičen pristop k izobraževanju za trajnostni razvoj ima pozitivne učinke tako na doseganje trajnostnega razvoja kot na boljšo kakovost življenja mladih tudi v kasnejših obdobjih življenja. Izobraževanje za človekove pravice kot sestavni del vsakršnega formalnega in neformalnega izobraževanja je nepogrešljiv in ključen element za učinkovito in celostno promocijo človekovih pravic, ki so podlaga za strpno družbo.

Izobraževanje (formalno in neformalno) mora mladim zagotavljati širino in posledično kakovost življenja, ki ni odvisna le od zaposlitve, ampak tudi od tega, kaj posameznik v življenju počne poleg službe. Za vse to je danes izjemnega pomena tudi informacijska in digitalna pismenost, ki je za vsakega človeka čedalje večjega pomena, ne glede na poklic in službo, ki jo opravlja.

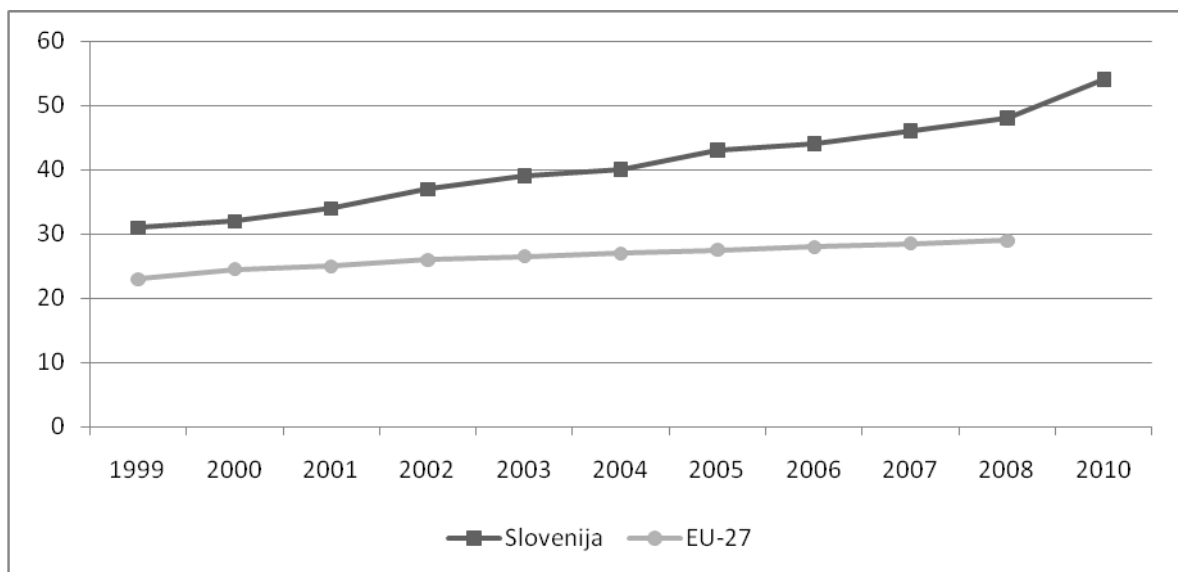
Kakovostno in učinkovito izobraževanje mladih je usmerjeno k pridobivanju visoke ravni znanja, kar prinaša kakovostno izobraženo delovno silo. Kakovostno izobražena delovna sila pomembno vpliva na razvoj gospodarstva, saj izboljšuje njegovo konkurenčnost in učinkovitost ter vanj vnaša inovacije in druge pomembne vidike razvoja, kot sta socialni in okoljski. Posledično se v državi okrepi tudi družbena blaginja in izboljša kakovost življenja. Izobraževanje je torej na ta način pomembna naložba, ki

lahko družbi prihrani marsikatero negativno posledico nepredvidljivih razmer v gospodarstvu.

Institucionalno izobraževanje zajema vse večji delež življenja današnjih ljudi in je postalo univerzalni družbeni način priprave za odraslost ter socializacije otrok in mladostnikov. Že več desetletij je osnovna ugotovitev vseh statističnih pregledov na področju izobraževanja, da se šolanje širi in agregatno podaljšuje. Množičnost rednega izobraževanja se je, tudi v primerjavi s povprečjem EU27, v zadnjih 10 letih v Sloveniji občutno povečala (Lavrič in dr., 2010).

Tako podatki za Slovenijo kažejo, da je splošna vključenost v izobraževalni sistem v starostni kategoriji 15–24 let 69,7-odstotna, kar je za 10,4 odstotne točke nad povprečjem EU. Prav tako je v Sloveniji v primerjavi z drugimi evropskimi državami visoka vključenost tudi v terciarno izobraževanje. Izpostaviti je treba, da je v Sloveniji trend naraščanja vključenosti hitrejši od povprečja EU. K »masivizaciji« terciarnega izobraževanja prispeva tudi sama dostopnost te ravni izobraževanja. Zato ni presenetljivo, da so razlike v vključenosti glede na izobrazbo in poklic staršev manjše kot v drugih evropskih državah (Eurostudent III 2006/2007).

Graf 2: Vključenost mladih (20–24 let) v terciarno izobraževanje, v obdobju 1999–2010, Slovenija in EU27



Vir: Eurostat in podatki raziskave Mladine 2010.

Visoka vključenost v izobraževalni sistem pa še ne zagotavlja lahkega prehoda v zaposlitev. Mladi so na trgu delovne sile zaradi pomanjkanja delovne zgodovine, delovnih izkušenj in strukture povpraševanja po delovni sili ter zaradi neprilagojenosti sistemov socialnega varstva novi družbeni realnosti še posebej ranljivi, zato obstaja večje tveganje, da bodo prav oni postali del družbene margine (ne pa skupine na trgu delovne sile, ki so vanj že trdno integrirane). V skladu s tem in pa dejstvom, da je trg delovne sile osrednje področje zagotavljanja materialne in socialne varnosti, se povečuje tako družbeni kot tudi osebni pritisk na pridobitev čim večjega izobrazbenega kapitala, ki se kaže v tem, da si mladi želijo pridobiti tem boljši »startni« položaj pri vstopu na trg delovne sile in zagotovitev tem boljšega položaja na njem, da bi se izognili naraščajočim stopnjam brezposelnosti in slabši kakovosti zaposlitev. Ob tem pa

je treba omeniti, da je nadaljevanje študija postalo tudi t. i. izhod v sili za nekatere diplomante, ki na trgu dela ne vidijo realnih možnosti za zaposlitev, zato sama visoka vključenost v terciarno izobraževanje lahko prinaša tudi določene kratkoročne slabosti, predvsem glede neusklajenosti ponudbe in povpraševanja na trgu dela. Vendar le visoko izobražena populacija dolgoročno vodi v napredek družbe in k približevanju ambicioznim ciljem, ki smo si jih zastavili. Ohraniti je treba visoko vključenost prebivalstva v izobraževanje, ob tem pa spodbujati zgodnje karierno svetovanje in s tem poklicno usmerjenost.

Na položaj mladih na trgu dela dolgoročno vplivajo tudi demografska gibanja. Kljub neprekinjeni rasti števila prebivalcev (do leta 2009 predvsem kot posledica povečanega selitvenega prirasta, od leta 2006 pa tudi kot posledica ponovnega pozitivnega naravnega prirasta) se število mladih v Sloveniji zmanjšuje že dobrih 10 let. Vzrok je neprekinjeno zmanjševanje števila rojstev v obdobju 1980–2003 (z izjemo leta 2000), ponovni porast števila rojstev od leta 2004 pa bo na ponovno povečevanje števila mladega prebivalstva vplival šele po letu 2020 (UMAR: Ekonomski izzivi 2012: 72).

Takšnega delovanja pa ni zaznati, ko gre za mobilnost mladih. Tako je delež mednarodno mobilnih študentov v Sloveniji pod evropskim povprečjem in v časovnem smislu dokaj stabilen. Trend naraščanja je mogoče zaznati le v okviru programa Erasmus, v katerega pa je bil leta 2008 še vedno vključen manj kot odstotek študentske populacije. Raziskava Mladina 2010 v zvezi s tem ugotavlja, da gre pri tem za mešanico objektivnih in subjektivnih dejavnikov, pri čemer velja, da prevladujejo prvi (prenizke finančne spodbude, premalo promocije potencialnih koristi, nepriznavanje v tujini opravljenih obveznosti, odgovornost do obveznosti, ki študente vežejo na domače okolje) (Lavrič in dr., 2010: 2392). Študentom je treba olajšati mobilnost. V prvem koraku z učinkovitim in jasnim sistemom priznavanja opravljenih obveznosti v času mobilnosti, v drugem pa s finančno spodbudo.

Omeniti velja tudi izsledke raziskave Evropske fundacije za izboljšanje življenjskih in delovnih razmer (Eurofound),² ki jih je upoštevala tudi Evropska komisija pri pripravi paketa priporočenih ukrepov »Communication on a Youth Employment Package«. Podatki Eurostatove ocene za leto 2010 namreč kažejo, da v EU 12,9 % mladih med 15. in 24. letom starosti ni imelo zaposlitve oziroma niso bili vključeni v izobraževanje ali usposabljanje. To pomeni približno 7,5 milijona mladih. Poleg tega obstaja še 6 milijonov »starejših pripadnikov skupine NEET (mladi, ki niso ne zaposleni, niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje)«, starih od 25 do 29 let. Število oseb, ki niso niti zaposlene niti vključene v izobraževanje ali usposabljanje, se sicer zelo razlikuje med posameznimi državami članicami EU, a se je po začetku krize močno povečalo povsod – razen v Luksemburgu. V Sloveniji 9,4 % mladih med 15. in 29. letom starosti ni imelo zaposlitve oziroma ni bilo vključeno v izobraževanje ali usposabljanje.

Eurofound ugotavlja, da populacija NEET ni homogena, saj so med njimi tako mladi brezposelni (kratko- in dolgoročno), mladi, ki ne morejo delati zaradi invalidnosti ali družinskih obveznosti, ter mladi, ki so izključeni iz družbe ali se bojijo vstopa na trg dela zaradi neuspešnih poskusov v preteklosti. Kljub raznolikosti skupine NEET pa imajo njeni pripadniki tudi nekaj pomembnih skupnih lastnosti:

1. človeškega kapitala si ne povečujejo po formalnih kanalih;
2. bolj verjetno je, da se bodo srečali z več oblikami prikrajšanosti, kot so invalidnost, nizka stopnja izobrazbe, priseljenko poreklo ali revno družinsko okolje;

² <http://www.eurofound.europa.eu/index.htm>

3. bolj verjetno je, da so stalno brezposelni ali je njihova zgodovina udeležbe na trgu dela skromna.

Poleg očitnega tveganja, da se izgublja potencial tolikšnega števila mladih, ki niso niti zaposleni niti vključeni v izobraževanje ali usposabljanje, njihovo visoko število prinaša še druge škodljive posledice za družbo in gospodarstvo. Obdobja, ko je posameznik del skupine NEET, se povezujejo z najrazličnejšimi negativnimi posledicami zanj, kot so osamitev, negotova in slabo plačana zaposlitev, ukvarjanje s kriminalom ter težave na področju duševnega in telesnega zdravja. Vse to pa ni težava zgolj za posameznika, ceno plačujeta tudi družba in gospodarstvo, zaradi česar je število pripadnikov skupine NEET izziv za celotno družbo.

Eurofound je izdelal oceno škode, ki so jo gospodarstva držav članic EU utrpela v letu 2008 zaradi odsotnosti pripadnikov skupine NEET s trga dela, in sicer naj bi ta znašala 2,3 milijarde evrov na teden oziroma približno 119,2 milijarde evrov na leto, kar ustreza približno 1 % skupnega BDP držav članic. Skupni znesek se razdeli na 110,4 milijarde evrov izpada družbenega prihodka, ki bi ga v obliki prispevkov vplačali pripadniki skupine NEET, in 8,8 milijarde evrov več izplačanih socialnih transferjev. Med posameznimi državami največ na letni ravni plačujeta Italija (25 milijard evrov) in Francija (17 milijard evrov), najvišjo ceno glede na delež BDP pa plačujeta Irska in Bolgarija (več kot 2 % BDP), sledi jima Italija. Eurofound ocenjuje, da so v Sloveniji tovrstni stroški znašali 342 milijonov evrov oziroma 0,92 % BDP.

2.2 Cilji in podpodročja

Cilji in podpodročja v okviru področja izobraževanja so usklajeni oziroma jih lahko umestimo v t. i. drugo razvojno-investicijsko prioriteto, tj. učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta, bolj specifično pa pod podprioriteto izboljšanje kakovosti izobraževanja in spodbujanje vseživljenjskega učenja, ki je ena izmed petih prioritet Državnega razvojnega programa Republike Slovenije za obdobje 2007–2013 (v nadaljevanju DRP 2007–2013). DRP 2007–2013 je pripravljen na podlagi Uredbe o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti (Uradni list RS št. 44/07), vsebinsko pa izhaja iz strateškega dokumenta razvojnega načrtovanja Strategija razvoja Slovenije, ki zajema vizijo dolgoročnega razvoja države. Izpostavljamo tudi, da so cilji usklajeni z Resolucijo o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (v nadaljevanju: ReNPVŠ11-20). Hkrati so cilji skladni s predlaganimi izhodišči in usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj je v okviru opredeljenih prioritet kot bistveno za gospodarski razvoj identificirano tudi področje zaposlovanja in usposabljanja (mladi in starejši). Za vsa tri identificirana področja (poleg zaposlovanja in usposabljanja (mladi in starejši) še mala in srednja podjetja ter raziskave in razvoj ter inovacije) naj bi bilo namenjenih 50 % razvojnih sredstev, ki bodo razpoložljiva do leta 2020. Poleg tega izhodišča za pripravo Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020 kot eno izmed prioritet izpostavljajo znanje.

Prav tako so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju izobraževanja usklajeni s ključnim razvojnim dokumentom EU, in sicer Evropo 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast. Te cilje je moč umestiti pod t. i. vodilni pobudi³ »Mladi in mobilnost« in »Program za nova znanja in spretnosti in nova

³ Evropska komisija je za doseganje splošnih ciljev Strategije Evropa 2020 oblikovala sedem vodilnih pobud. Te so: »Unija inovacij«, »Mladi in mobilnost«, »Evropski program za digitalne

delovna mesta», ki se v svojem bistvu nanašata na izboljševanje evropskih izobraževalnih sistemov, da bi ti lahko postali bolj privlačni in uspešni v mednarodnem okolju, zagotavljali boljšo izobrazbo in posledično izboljševali položaj mladih na trgu delovne sile in lažjo prilagoditev na nove pogoje na spreminjajočih se trgih delovne sile.

2.2.1 CILJ: Izboljšanje kompetenčne opremljenosti mladih

Merilo: dvig stopnje zaposlenosti mladih

stopnja zaposlenosti mladih 15–24 (EU27: 34,1 SI: 34,1 EUROSTAT 2010) stopnja zaposlenosti mladih 25–29 (EU27: 72,2 SI: 75,7 EUROSTAT 2010)
--

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev lažjega vstopanja mladih na trg dela

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: vzpostavitev celostnega priznavanja neformalnih oblik znanj in izkušenj ter povezovanje formalnega in neformalnega izobraževanja

Nosilec: MIZŠ

Sodelujoči: MDDSZ, mladinski sektor, visokošolske institucije, socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: uvrstitev problema nepriznavanja neformalno pridobljenih znanj in spretnosti na dnevni red političnega odločanja

Kazalnik: uvedba statusa mladinskega delavca ali mladinskega voditelja na srednjih šolah in fakultetah (po zgledu statusa športnika, kulturnika)

Kazalnik: upoštevanje aktivnega sodelovanja v organizacijah v mladinskem sektorju kot del opravljenih obveznih izbirnih vsebin v šolah

Razvoj trajnostne družbe znanja temelji na vseživljenjskem učenju, ki omogoča prilagajanje visoki dinamiki ekonomskih in socialnih razmer, ter na krepitvi ključnih kompetenc, ki so splet znanj in veščin, na podlagi katerih ljudje uresničujejo svoje življenjske cilje, samostojno delujejo in bogatijo družbo kot aktivni in odgovorni državljani. Izobraževanje mladih v družbi znanja in za trajnostni razvoj naj bi bilo torej usmerjeno k spodbujanju vseživljenjskega učenja in pridobivanju ključnih kompetenc, čemur se mora izobraževalni sistem primerno prilagoditi. Formalno izobraževanje lahko v tem okviru mladim ponudi le del potrebnih znanj in spretnosti v omejenem časovnem obdobju, medtem ko neformalno izobraževanje zaradi svoje narave in načina delovanja izvajalcev ponuja kakovostne načine pridobivanja preostalih ključnih kompetenc vse življenje. Med drugim je relevantno tudi za spreminjanje obstoječih privzgojenih vzorcev ravnanja v smeri trajnostnih praks. Za celovito izobraževanje mladih je tako prvenstvenega pomena prav povezovanje obeh stebrov izobraževanja. Njun komplementarni odnos lahko mladim lažje zagotovi uspešno osamosvajanje, večjo

tehnologije», »Evropa, gospodarna z viri«, »Industrijska politika za dobo globalizacije«, »Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta«, »Evropska platforma za boj proti revščini«.

zaposljivost, osebnostni in poklicni razvoj ter višjo kakovost življenja. Nekateri inštrumenti, kot na primer sistem nacionalnih poklicnih kvalifikacij, so sicer razviti in dobro delujejo, vendar je bil ta inštrument razvit predvsem za uporabo na trgu dela za odrasle, ki so že vključeni na trg dela. Poleg nacionalnih poklicnih kvalifikacij obstajajo tudi drugi pobude in inštrumenti, ki pa so bili razviti posebej za mlade, na primer Nefiks, Youthpass, Moje izkušnje in drugi.

Pridobivanje neformalnih oblik znanja in izkušenj je v obdobju »masivizacije« terciarnega izobraževanja pomembno tudi z vidika konkurenčnih prednosti mladih na trgu delovne sile. Družba in gospodarstvo morata zato več pozornosti nameniti priznavanju neformalnih oblik znanj in izkušenj. V nasprotju s formalnim izobraževanjem, ki se konča s pridobitvijo formalno in javno veljavne izobrazbe oziroma poklicne kvalifikacije, je neformalno izobraževanje oziroma njegov končni rezultat definirano precej bolj ohlapno. Tu gre predvsem za pridobivanje veščin, poglobljanje znanja, pridobljenega s formalnim izobraževanjem, ki ima za namen povečanje kompetenc posameznika ter poteka na prostovoljnem temelju in zunaj formalnega izobraževalnega sistema. Zato neformalno izobraževanje opravlja pomembno komplementarno funkcijo formalnemu izobraževanju, saj ga dopolnjuje s širokim naborom znanja in veščin, ki je pomemben tako za osebnostni razvoj mladih kot tudi za njihovo uspešnost na samem trgu delovne sile (Boljka, 2011: 32).

Koncept neformalnega izobraževanja je v slovenski družbi manj prepoznaven in posledično premalo cenjen. Udeležencem, zlasti mladim, ki so aktivni v organizacijah v mladinskem sektorju, to ne prinaša formalnih certifikatov oziroma višanja stopnje izobrazbe. Formalni certifikati pa so v slovenski družbi še posebno cenjeni. Vsaka vključenost v mladinsko delo sicer mladim ne omogoča nujno razvoja ključnih kompetenc, ki jih delodajalci iščejo in cenijo, vendar pa so organizacije v mladinskem sektorju lahko prostor, kjer mladi te kompetence razvijejo do stopnje, da so dovolj fleksibilne in prenosljive na vsa področja delovanja mladega človeka.

Tiste občudijske dejavnosti, ki jih organizirajo univerze in druge visokošolske institucije ali druge organizacije in jih visokošolske institucije prepoznajo kot relevantne za pridobivanje raznovrstnih kompetenc, lahko institucije zapišejo v prilogo k diplomu ter s tem omogočijo pregled vseh institucionalno podprtih aktivnosti posameznika v transparentni obliki. V prilogo k diplomu se vključijo tudi dosežki posameznikov na mednarodnih tekmovanjih iz znanja, raziskovanja, umetnostnih dosežkov, športa in ostalih relevantnih tekmovanjih ter drugi vrhunski dosežki. Visokošolske institucije v te namene ne bodo oblikovale novih storitvenih dejavnosti (ReNPVŠ11–20).

Nepriznavanje neformalnega izobraževanja s strani države, formalnih izobraževalnih institucij in delodajalcev med drugim povzroča tudi pomanjkanje financiranja izvajanja neformalnega izobraževanja. Organizacije, ki neformalno izobraževanje izvajajo, zlasti organizacije v mladinskem sektorju, so tako v veliki meri odvisne od financiranja iz naslova razpisov. Slednji so le redko usmerjeni k sofinanciranju redne dejavnosti organizacij in večinoma sofinancirajo posamezne projekte. Zaradi tega je izvajanje neformalnega izobraževanja v organizacijah pogosto odvisno od usmeritev in prioritete na eni strani države ter na drugi strani EU, kar zahteva prilagajanje vsebin neformalnega izobraževanja, organizacijam krati avtonomijo ter tako zmanjšuje kakovost neformalnega izobraževanja.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2:⁴ zagotoviti pogoje za povečanje deleža mladih, ki končajo študij, ter spodbujanje skrajševanja dobe študija

Nosilec: MIZŠ

Sodelujoči: socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: razmerje med vpisom in dokončanjem študija, po spolu

Kazalnik: vključenost generacije od 19. do 24. leta v terciarno izobraževanje, po spolu

Kazalnik: vključenost generacije od 25. do 29. leta v terciarno izobraževanje, po spolu

Kazalnik: povprečna doba trajanja študija, po spolu

Če želimo, da bo povečanje števila študentov na terciarni ravni imelo za posledico tudi zvišanje izobrazbene ravni, moramo zmanjšati zgodnje opuščanje izobraževanja oziroma nedokončanje in ponavljanje študija, ki je v Sloveniji v nasprotju z ugodnimi kazalniki na srednješolski ravni v terciarnem izobraževanju še vedno na zelo visoki stopnji. To je povezano tudi s specifičnimi ugodnostmi, ki jih nudi status študenta, in slabim položajem mladih na trgu delovne sile. Zato je nujno uvesti nove in izboljšati obstoječe ukrepe za preprečevanje zgodnejšega opuščanja izobraževanja in spodbude za (hitrejše) dokončanje študija (Rakar, 2009: 37).

Ob dostopnosti in večji diverzifikaciji terciarnega sistema je zato treba jasno in razločno urediti pomen posamezne študijske stopnje in kvalifikacije, ki jo ta nudi. Prva študijska stopnja bo tako nudila celovito visokošolsko izobrazbo in bo diplomantom omogočala prehod na trg dela. Druga študijska stopnja bo nudila poglobljeno znanje in kompetence. Pri tem pa bodo študijski programi raznoliki na prvi in drugi študijski stopnji. Binarnost bo omogočala usmerjenost na teoretsko-raziskovalno ali po drugi strani na strokovno področje. Horizontalna raznolikost pa bo nudila razlikovanje med posameznimi študijskimi programi iste stopnje v slovenskem visokošolskem prostoru tudi znotraj ene od binarnih opcij (na primer različne orientacije programov znotraj disciplin, ki jih izvajajo različne visokošolske institucije). Tretja študijska stopnja bo znanstvena in raziskovalna vključno z umetnostjo in bo zagotavljala kompetence za samostojno znanstvenoraziskovalno ali umetniškoraziskovalno delo ter akademsko udejstvovanje. Zahtevala bo prispevek v mednarodno zakladnico znanosti ali umetnosti in izvirno raziskovalno delo, univerze pa bodo doktorske študente vključevale v aktivne raziskovalne programe in projekte. Vpisna merila v doktorski študij bodo spodbujala in omogočala kakovostnejše izvajanje te vrste študija z zagotavljanjem akademskih raziskovalnih zmogljivosti, vključno z mentorji, ter z aktivno vključenostjo študentov v mednarodno raziskovalno okolje. Poleg univerz bo ob izpolnjevanju visokih kriterijev znanstvene odličnosti, doseganju zadostne kritične mase, ustrezni raziskovalni opremljenosti, zagotovljeni interdisciplinarnosti in vrhunski kadrovski zasedbi doktorski študij lahko izvajal tudi konzorcij javnih raziskovalnih zavodov. Kriterije za to bo določila Nacionalna agencija za kakovost v visokem šolstvu (NAKVIS) in jih ciklično preverjala z evalvacijo izvajanja doktorskega študija (ReNPVŠ11–20).

⁴ Prioritetni podpodročji 2 in 3 v nacionalnem programu za mladino sta vsebinsko povezani s cilji Resolucije o nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20) (Uradni list RS, št. 41/11 z dne 30. maja 2011). Predvideni ukrepi, ki te cilje zasledujejo, pa so del t. i. izvedbenega načrta, ki spremlja nacionalni program za mladino.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: preprečevanje zgodnejšega opuščanja izobraževanja pri poklicnem in strokovnem srednješolskem izobraževanju

Nosilec: MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, Center RS za poklicno izobraževanje

Sodelujoči: MGRT, socialni partnerji.

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež populacije v starosti 18–24 let, ki ne dokonča srednješolskega izobraževanja, po spolu

Kazalnik: število srednješolcev, ki so vključeni v prakso pri delodajalcu, po spolu

V Sloveniji je opazno prisoten pojav zgodnejšega opuščanja izobraževanja pri poklicnem in strokovnem srednješolskem izobraževanju. Stopnja vključenosti mladih v sistem formalnega izobraževanja (po zaključenem obveznem osnovnem šolanju) je sicer zelo visoka (okrog 70-odstotna oziroma po nekaterih ocenah celo več kot 90-odstotna) in se giblje celo nad evropskim povprečjem (Rakar, 2009).

Ob tem se je v obdobju 2000/01–2010/11 močno zmanjšalo tudi število vpisanih v poklicne tehniške programe, ki mladim s končano triletno poklicno šolo omogočajo nadaljevanje izobraževanja na terciarni ravni. Zmanjšalo se je tudi število mladih, vpisanih v štiri- in petletne tehniške in druge strokovne programe ter v gimnazije, vendar za bistveno manj kot v poklicne šole. Močno pa se je povečalo število vpisanih v maturitetni tečaj. Ob takšnih gibanjih se je spremenila tudi struktura vpisanih po vrstah programov. Močno se je zmanjšal delež, vpisanih v nižje in srednje poklicne programe (s 27,7 v letu 2000/01 na 15,5 % v letu 2010/11), precej pa sta se povečala deleža vpisanih na gimnazije ter v štiri- in petletne tehniške in druge strokovne programe. Zmanjšanje deleža vpisanih v nižje in srednje poklicne programe, ki ne omogočajo neposrednega nadaljevanja izobraževanja na terciarni ravni, je povezano tudi z nizkim ugledom poklicev z nizko in srednjo poklicno izobrazbo⁵ (UMAR, 2012: 76).

Sam dostop do formalnega izobraževanja je zaradi brezplačnosti načeloma enako omogočen vsem mladim, čeprav to zaradi vseh drugih stroškov, ki so povezani z izobraževanjem (bivanje v drugem kraju oziroma prevoz do kraja šolanja, prehrana, delovno gradivo ipd.), pogosto ne velja za mlade v slabem ekonomskem položaju. V še večji meri pa je dostopnost formalnega izobraževanja problematična za tiste mlade, ki so šolanje na kateri koli stopnji prekinili. Slednje je mogoče pripisati med drugim neprilagojenosti izobraževalnih procesov realnim potrebam mladih, slabemu vključevanju mladih v oblikovanje teh procesov ter v nekaterih primerih tudi zgoraj navedenim posrednim stroškom šolanja. Mladi si le stežka privoščijo izstop iz formalnega izobraževalnega sistema ter kasneje ponoven vstop vanj. Brezplačnost šolanja je starostno omejena za posamezno stopnjo izobraževanja. Poleg tega ni vzpostavljen učinkovit sistem spodbujanja ponovnega vključevanja v izobraževalni sistem. Nekateri programi za ponovno vključevanje v izobraževalni sistem sicer

⁵ To so pokazali tudi izsledki raziskave Special Eurobarometer Attitudes towards vocational education and training (2011).

obstajajo, vendar zlasti v primeru terciarnega izobraževanja niso bistveno učinkoviti (MSS, 2010).

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: izboljšanje kakovosti izobraževanja na vseh izobraževalnih stopnjah

Nosilec: MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, visokošolski zavodi, NAKVIS

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: uvrstitve vključenih mladih po mednarodnih primerjalnih raziskavah, po spolu

V izobraževanju je mogoče zaslediti pomanjkanje kakovosti, zlasti na terciarni ravni, kar lahko povežemo z višino vloženih javnih finančnih sredstev v različne stopnje izobraževanja, ki so za primarno in sekundarno raven ustrezno visoka, medtem ko delež javnih finančnih sredstev na študenta v terciarnem izobraževanju zaostaja za evropskim povprečjem, zaradi česar je profesorjev glede na število študentov občutno premalo (Rakar, 2009; Lavrič in dr. 2010: 101).

»Kakovost«, kar ni enako »zagotavljanju kakovosti«, mora biti na akademski, strokovni ravni in se izkazuje z vrednotenjem znanstvenega in pedagoškega dela, z uspehom zaposlenih, študentov in diplomantov v domačem in mednarodnem okolju ter s privlačnostjo visokošolskega prostora. Kakovost kot taka mora biti tako v središču visokega šolstva kot v delovanju vsake visokošolske institucije.

Pomembni elementi zagotavljanja kakovosti in odgovornosti, zapisani v Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020, so etika v visokem šolstvu, zunanji sistem zagotavljanja kakovosti (NAKVIS), notranji sistem zagotavljanja kakovosti, izboljševanje študijskih programov, pedagoška odličnost, izboljšane prostorske razmere in opremljenost visokošolskih institucij (ReNPVŠ11–20).

V zadnjih letih se je povečalo število visokošolskih učiteljev, kar je pripomoglo k izboljšanju razmerja med številom učiteljev in študentov (razmerje med študenti in visokošolskimi učitelji v letu 2009/10 je bilo 20,1, upoštevajoč visokošolske sodelavce in znanstvene delavce pa 12), vendar še ne dosegamo povprečja držav OECD (okoli 15 med študenti in visokošolskimi učitelji). V Sloveniji beležimo nizek odstotek študentov in visokošolskih učiteljev iz drugih držav (v letu 2008 je bilo tujcev 0,9 % študentov in 2,7 % zaposlenih, od tega večina lektorji), prav tako je delež mobilnih slovenskih študentov in učiteljev premajhen (okoli 1 %). Število skupnih študijskih programov s tujimi visokošolskimi institucijami je neznatno (ReNPVŠ11–20).

Glede na javnofinančne omejitve bo treba povečevati tudi delež študentov, ki bodo v terciarno izobraževanje vstopali z namenom, da študij končajo v predvidenem roku, omejiti pa bo treba vključevanje v študijski proces zaradi nekaterih ugodnosti, ki jih študentski status sedaj prinaša, in ostajanje v tem procesu.

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: vzpostavitev celovitega sistema vseživljenjske karijerne orientacije za mlade v starosti 15–29 let

Nosilec: MDDSZ in MIZŠ

Finančni načrt: z novim okvirom črpanja sredstev evropskih strukturnih skladov
Obdobje in rok: začetek sistemskega spremljanja od leta 2013

Kazalnik: delež dolgotrajno brezposelnih mladih med iskalci prve zaposlitve, po spolu

Kazalnik: število kariernih centrov na vseh izobraževalnih ravneh

Kazalnik: število mladih, vključenih v storitve kariernih centrov, po spolu

Kazalnik: število kariernih oziroma poklicnih svetovalcev na izobraževalnih ustanovah

Kazalnik: število novoustanovljenih kariernih centrov na izobraževalnih ustanovah

Kazalnik: število učencev/študentov, vključenih v storitve kariernih centrov, po spolu

Kazalnik: delež učnih načrtov, v katere je vključena vseživljenjska karierna orientacija

Kazalnik: delež osipnikov in delež prepisov med šolami/fakultetami, po spolu

Za uspešen razvoj mladih v samostojne, odgovorne posameznike je v obdobju, ko se izobražujejo v okviru formalnih izobraževalnih institucij, ključno spoznavanje lastnih interesov in sposobnosti ter pridobivanje kompetenc sprejemanja odločitev na področju izobraževanja, usposabljanja, izbire poklica in vodenja kariere. Z izbiro vrst izobraževanja mladi na točkah prehoda iz primarnega v sekundarno ter iz sekundarnega v terciarno izobraževanje namreč močno zaznamujejo svojo nadaljnjo pot v izobraževalnem sistemu in kasnejše možnosti zaposlitve. Dejstvo pa je, da mladi o vseh izobraževalnih in zaposlitvenih možnostih in priložnostih nimajo zadostnih in ustreznih informacij, na podlagi katerih bi se lahko odločali. Poleg tega trenutna vsebinska ureditev formalnega izobraževalnega sistema ne spodbuja raziskovanja več različnih sposobnosti in interesov posameznika kot tudi ne širi zavedanja o pomembnosti odločitev, ki jih mladi na točkah prehodov med stopnjami izobraževanja sprejemajo. Pomemben podporni mehanizem gladkemu prehodu mladih skozi izobraževalni sistem na trg dela predstavlja kakovostna karierna orientacija v sklopu izobraževalnega procesa, ki pa je kljub poskusom uvajanja zelo slabo razvita.

Cilj vzpostavitve vseživljenjske karierne orientacije je tako pomemben vsaj s treh vidikov, ki se kažejo na treh družbenih ravneh. Prvi vidik (mikroraven) je že omenjeni fenomen naraščanja pomembnosti izbora izobraževalnih in posledično kariernih poti mladih zaradi naraščanja negotovosti na (mladinskem) trgu delovne sile. Karierna orientacija lahko tu odigra ključno vlogo pri »pravilnih« izbirah in s tem povečanju možnosti izogibanja tveganj na tem trgu. Drugi vidik (družbena makroaven) je povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela, kjer v Sloveniji še vedno prevladuje zanimanje za karierne poti oziroma poklice, ki jih Zavod za zaposlovanje ne identificira kot t. i. deficitarne poklice (glej tudi graf 8) (ZRSZ, Letno poročilo 2009). Tretji vidik (družbena mezzoraven) pa lahko ponazorimo z ugotovitvami raziskave,⁶ ki jo je izvedel Center RS za poklicno usposabljanje, v kateri je analiza trinajstih študijskih programov pokazala, da učni načrti predmetov praktično ne vključujejo vsebin, s katerimi bi študente neposredno usposabljali za poklicno usmerjanje učencev.

⁶ Raziskava o zastopanosti poklicne vzgoje v študijskih programih za učitelje in svetovalne delavce.

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: ohranitev obsega štipendijske politike

Nosilec: MDDSZ, socialni partnerji

Sodelujoči: Javni sklad za razvoj kadrov in štipendije

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež dijakov in študentov, ki prejemajo državne štipendije, po spolu

Kazalnik: delež dijakov in študentov, ki prejemajo kadrovske štipendije, po spolu

Kazalnik: delež dijakov in študentov, ki prejemajo Zoisove štipendije, po spolu

Kazalnik: delež dijakov in študentov, ki prejemajo štipendije za deficitarne poklice, po spolu

Kazalnik: delež dijakov in študentov, ki prejemajo štipendije Ad Futura

Kazalnik: višina razpoložljivih sredstev za štipendije, po vrstah štipendij

Kazalnik: višina podeljenih sredstev za štipendije, po vrstah štipendij

Namen štipendiranja v sekundarnem in terciarnem izobraževanju je motiviranje mladih za vključevanje v izobraževalni sistem, pridobivanje višje ravni znanja, izboljševanje zaposljivosti mladih in v primeru terciarnega izobraževanja tudi zaključevanje študija v doglednem časovnem obdobju. Na ta način je pomen štipendiranja usmerjen k doseganju družbenega in gospodarskega razvoja države ter ohranjanja in razvoja avtohtonih narodnih skupnosti, hkrati pa ima kot tak tudi posebno vlogo pri osamosvajanju mladih, saj se mladi s pridobitvijo lastnih finančnih sredstev učijo kompetenc ekonomičnosti, odgovornosti in samostojnosti. V povezavi s slednjim je namen štipendiranja tudi zagotovitev finančnih sredstev, kar je zlasti za nekatere mlade z manj priložnostmi edina možnost dostopa do izobraževanja (Programski dokument Izobraževanje mladih: MSS, 2010).

2.2.2 CILJ: Povečanje mednarodne (študijske) mobilnosti mladih⁷

Merilo: povečanje deleža študentov, ki del svojih študijskih obveznosti opravijo v tujini

odstotek študentov, udeleženih v programu mobilnosti Erasmus za študij v tujini, od vseh študentov, vpisanih v terciarno izobraževanje v Sloveniji (0,89 % v letu 2008 (SURS, CMEPIUS in preračuni MVZT))

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev prenosa znanj in praks iz tujine v Slovenijo

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: okrepitev institucionalne podpore države in vseh vključenih v šolski sistem

⁷ Prioritetna podpodročja, vključena v cilj »povečanje mobilnosti mladih«, so vsebinsko povezana s cilji ReNPVŠ11-20. Predvideni ukrepi, ki te cilje zasledujejo, pa so del t. i. izvedbenega načrta, ki spremlja nacionalni program za mladino.

Nosilec: MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: najpozneje od leta 2013

Kazalnik: sredstva države, namenjena za študij in prakso v tujini

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: okrepiti kakovost, promocijo in podporo za študij in prakso v tujini

Nosilec: MIZŠ, MDDSZ

Sodelujoči: Javni sklad za razvoj kadrov in štipendije, CMEPIUS

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: od leta 2013

Kazalnik: število študentov, ki so prejeli podporo za študij in prakso v tujini, po spolu

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: okrepiti instrumente, ki podpirajo vrnitev mladih v Slovenijo oziroma okrepitev sodelovanja med mladimi, ki bivajo in delajo v tujini, ter domačimi podjetji in izobraževalnimi institucijami

Nosilec: MIZŠ

Sodelujoči: MZZ, MGRT, socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: v skladu z novim Zakonom o vrednotenju in priznavanju izobraževanja v letu 2011. Do leta 2015 se pričakuje priprava poročila z ugotovitvami, do katere mere je cilj za doseg avtomatskega priznavanja primerljivih akademskih stopenj v evropskem prostoru uresničljiv.

Kazalnik: delež mladih, ki se po študiju v tujini vrnejo v Slovenijo, po spolu

Kazalnik: povečevanje števila in deleža raziskovalcev v poslovnem sektorju, ki se iz tujine vrnejo v Slovenijo, po spolu

Kazalnik: povečevanje števila in deleža doktorjev znanosti med raziskovalci v poslovnem sektorju, ki se iz tujine vrnejo v Slovenijo, po spolu

V današnjem svetu intenzivnih procesov globalizacije postaja mobilnost eno izmed področij, ki jih močno podpira tudi Evropska unija z zaščito neoviranega pretoka delovne sile znotraj meja EU. To je še posebej pomembno za mlade, saj spodbuja njihovo mobilnost in omogoča mednarodno sodelovanje. Področje še bolj natančno določa Evropski mladinski pakt, ki poudarja pomen mobilnosti mladih v smislu mobilnosti med študijem v tujini (Erasmus izmenjave); mobilnosti (mladih) raziskovalcev v obstoječih programih (na primer Marie Curie); mobilnosti v smislu poklicnega usposabljanja (Evropski svet, 2005: 20). Na ta način se EU kot prostor vse bolj približuje konceptu vključujoče rasti in trajnostnega razvoja, o čemer govorita tako

Lizbonska strategija (2001) kot tudi nova strategija Evropa 2020 (Evropska komisija, 2010). Ne nazadnje to podpira tudi leta 1999 podpisana Bolonjska deklaracija, ki temelji na mobilnosti in primerljivost visokošolskih zavodov, tj. študentov in učiteljev (Deželan, 2011: 200).

Potencialne ovire pri mobilnosti mladih se kažejo v pomanjkanju informacij na vseh ravneh, to so tako na primer številne psihološke ovire (stereotipi, pomanjkanje samozavesti itd.) kot tudi problemi z izpolnitvijo formalnih in/ali proceduralnih pogojev, nepriznavanje kvalifikacij in različnih vrst izkušenj, nezadostno poznavanje tujega jezika itd. Da bi se dosegla stopnja, pri kateri mobilnost ni več stvar posamezne mlade osebe, temveč sistema, ki jo podpira, pa morajo biti mladi učenju o mobilnosti izpostavljeni že od zgodnje mladosti. Pri tem je ključnega pomena (že) mobilnost na lokalni ravni, ki je lahko neke vrste odskočna deska za mobilnost v mednarodnem prostoru (Mendeš v Deželan, 2011: 200).

Mlade iz vrst avtohtonih narodnih skupnosti se spodbuja in se jim omogoča terciarno izobraževanje v maternem jeziku na tujih izobraževalnih ustanovah. V zvezi z navedenim se pri vrednotenju in priznavanju pridobljene izobrazbe na tujih izobraževalnih ustanovah upoštevajo določbe zakona, ki ureja vrednotenje in priznavanje izobraževanja. V primeru specifičnih študijskih programov, ki so pomembni z vidika ohranjanja in razvoja narodnih skupnosti in se v Republiki Sloveniji ne izvajajo, se omogoči njihovo priznavanje.

3 PODROČJE 2: Zaposlovanje in podjetništvo

3.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Mladi v obdobje odraslosti vstopajo s pridobivanjem kompetenc in razvijanjem osebnostnih lastnosti, ki jim omogočajo samostojno življenje in delovanje. Prvi korak na tej poti je zaključek šolanja v okviru formalnega izobraževalnega sistema; že drugi korak pa je socialno in ekonomsko osamosvajanje, ki ju prinaša zaposlitev. Zaradi oteženega prehoda v zaposlitev prihaja do ohromelosti pri osamosvajanju, kar drastično zaznamuje nadaljnje življenje posameznikov. Mladi brez (dostojne) zaposlitve ne dosežejo finančne neodvisnosti, kar jim onemogoči ustrezno ureditev bivanjskih razmer. V nadaljevanju zato odlašajo tudi z ustvarjanjem lastne družine, obenem pa nimajo priložnosti vzpostavljanja in krepitev socialnih mrež in so posledično nagnjeni k večji socialni izključenosti. Dostop do zaposlitve je zato eden glavnih pogojev za ustrezen prehod posameznika iz obdobja mladosti v obdobje odraslosti, omogoča osebno dostojanstvo, polno avtonomijo in uresničevanje življenjskih ciljev.

Delovni potencial mladih je ob zaključku formalnega izobraževanja zelo visok. Skupaj z veliko prilagodljivostjo, željo po delu in nadaljnjem učenju ter kreativnostjo in inovativnostjo ustvarja podlago za visoko učinkovitost pri delu. Študija OECD iz leta 2010 pri povpraševanju po delu tudi navaja kot eno pomembnih ovir strukturo gospodarstva, ki v veliki meri določa tudi možnosti za zaposlovanje mladih, saj določeni sektorji gospodarstva v večji meri zaposlujejo mlajšo delovno silo. Hkrati v Sloveniji na težave mladih pri zaposlovanju v veliki meri vplivajo tudi neskladja med ponudbo in povpraševanjem, ki so povezana s strukturo vpisa mladih v izobraževalne programe in premajhnim vplivom delodajalcev na vsebino programov. Različne ovire pri zaposlovanju mladih imajo zato mnogo dolgoročnih negativnih posledic za posameznike, družbo in državo. Mladi so tako ena izmed najbolj ranljivih družbenih skupin na trgu delovne sile, zlasti zaradi pomanjkanja formalnih delovnih izkušenj. Pogoji dela, v katerih se znajdejo pri prvi zaposlitvi, so nizka plačila, delo za določen

čas, neskladnost dela s pridobljeno formalno izobrazbo in šibka socialna varnost. Mladi se med drugim zaposlujejo za nopolni delovni čas, opravljajo pa tudi občasna dela, honorarna dela, študentsko delo, delo preko avtorskih in podjemnih pogodb, delo kot agencijski delavci, kot t. i. prisilni samostojni podjetniki ter se zaposlujejo v okviru drugih negotovih oblik dela. Tovrstne oblike zaposlitve mladim ne omogočajo zadostne socialne in finančne varnosti. Mladi se tako težje osamosvajajo, saj težko dobijo kredite za nakup stanovanj, prav tako pa taki pogoji dela vplivajo na veliko možnost ponovne brezposelnosti. Vse to povzroča slab ekonomski in socialni položaj mladih, jim krati avtonomijo ter obenem zavira njihov delovni potencial. Po dolgotrajni čakalni dobi pred pridobitvijo prve zaposlitve so mladi tudi psihično izmučeni, negotovi in posledično manj motivirani za delo.

Brezposelnost mladih je v Sloveniji občutno višja kot brezposelnost celotnega aktivnega prebivalstva. Za Slovenijo je torej značilen sorazmerno slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Mladi se soočajo z negotovostjo na trgu delovne sile, ki se kaže v njihovi ranljivosti in prevzemanju večjega tveganja v primerjavi z že uveljavljenimi družbenimi skupinami na trgu delovne sile. Vedno bolj pereče postaja vprašanje brezposelnosti diplomantov na terciarni ravni, saj se je obdobju 2008–2010 število diplomantov terciarnega izobraževanja povečalo za 24,9 %. Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada z doseženo ravniyo izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop na trg dela, naglo zmanjšuje (EU Youth Report v Lavrič in dr., 2010: 141). To potrjujejo tudi podatki za Slovenijo. Kljub temu pa mladi v izobraževanju in doseganju čim višjih izobrazbenih dosežkov še vedno vidijo strategijo, kako se izogniti brezposelnosti.

Prav tako je problematična t. i. »starostna segregacija trga dela« (Ignjatović in Trbanc, 2009), ki jo označuje večji delež začasnih zaposlitev med mladimi zaposlenimi v primerjavi z drugimi zaposlenimi, ki je nekaj, kar poznajo v večini držav EU, vendar pa je Slovenija po razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi s 65,5-odstotnim deležem (stopnja je še višja, ko gre za mlade ženske: 74,2 %; mladi moški: 58,6 %) na prvem mestu v EU (ne glede na to, ali upoštevamo podatke za EU15 ali EU27).

Poleg tega bi bilo treba pri izboljšanju položaja mladih na trgu delovne sile upoštevati njihove neformalne delovne izkušnje. Teh država, formalne izobraževalne institucije in zlasti delodajalci večinoma ne priznajo. Na tem mestu je vendarle treba poudariti, da so delodajalci v javnem sektorju, na primer nekateri državni organi (ministrstvo za javno upravo idr.), v praksi že omogočili mladim, da so del delovnih izkušenj dokazovali tudi z upoštevanjem neformalno pridobljenih znanj in izkušenj. Neformalno izobraževanje, usposabljanje in pridobivanje delovnih izkušenj je ključna sestavina življenja večine mladih, ki se sicer izobražujejo v formalnih izobraževalnih institucijah. Mladi si v času šolanja nabirajo delovne izkušnje s prostovoljnim, študentskim delom, v prostem času pa se udeležujejo aktivnosti, izobraževanj in usposabljanj v organizaciji mladinskih in drugih nevladnih in drugih organizacij v mladinskem sektorju ter drugih organizacij in podjetij. Neformalne izkušnje so skoraj edine, ki jih mladi ob vključenosti v formalni izobraževalni proces lahko pridobijo, hkrati pa so strokovno in vsebinsko lahko enakovredne formalnim delovnim izkušnjam. Z neformalnimi delovnimi izkušnjami si mladi pridobijo najrazličnejše kompetence, ki prispevajo k njihovemu osebnemu razvoju, družbeni odgovornosti in aktivnemu državljanstvu ter imajo predvsem velik pomen za razvoj delovnih sposobnosti in navad mladih. Zato igrajo pomembno vlogo tudi na trgu delovne sile, vendar pa je zaradi pomanjkanja sistemskega priznavanja njihova vloga pri zaposlovanju mladih odvisna od diskrecijske volje delodajalcev.

Pomembno je poudariti tudi, da so mladi »pogosto nosilci novih znanj, ki jih prinašajo iz izobraževalnega procesa, in številnih socialnih (in tehničnih) spretnosti in kompetenc,

vezanih na odraščanje v sodobni informacijski družbi« (Ignjatović in Trbanc, 2009: 40). Zato imajo velik potencial podjetniškega delovanja. Opremljeni so z novimi, svežimi znanji in kompetencami, so inovativni in vpeti v sodobne družbene trende, kar je lahko dobra podlaga za zagon lastnega podjetja. To še posebej velja v t. i. družbi znanja, ki jo lahko opredelimo kot »družbo, ki temelji na vedno hitrejših in kvalitetnejših procesih ustvarjanja, širjenja in uporabe znanja, kar poteka od nivoja posameznika do družbene ravni in obratno. Z razvojem IK-tehnologije, spodbujanjem podjetniškega okolja z vsestransko podprtim inovacijskim sistemom, ki temelji na kompetentnih človeških virih, postaja znanje vedno bolj temelj družbenega razvoja in hkrati podlaga za ustvarjanje novega znanja.« (Pavlin, 2007: 169). Kljub temu pa mladim pri zagonu lastnega podjetja nemalokrat primanjkujejo finančna sredstva, potrebna podporna infrastruktura in izkušnje.

Med mladimi pa so tudi taki, ki se ne izobražujejo, niso zaposleni ali se ne usposablajo in torej niso udeleženci javno veljavnih formalnih izobraževalnih programov ali zaposleni oziroma registrirani iskalci zaposlitve. V Sloveniji je na tem področju znan program Projektno učenje za mlade (v nadaljevanju: PUM), ki izkazuje visoko stopnjo uspešnosti.

3.2 Cilji in podpodročja

Cilji na področju zaposlovanja in podjetništva so usklajeni z razvojnimi dokumenti Slovenije oziroma jih v največji meri lahko umestimo v t. i. četrto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. moderna socialna država in večja zaposlenost, ki je ena izmed petih prioritet DRP 2007–2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije.

Prioritetna podpodročja nacionalnega programa za mladino v okviru zaposlovanja in podjetništva, ki spadajo v četrto razvojno-investicijsko prioriteto DRP 2007–2013, so:

- prioritetno podpodročje 1: izboljšanje aktivne politike omogočanja vstopa mladih na trg dela, s poudarkom na mladih diplomantih;
- prioritetno podpodročje 2: spodbujanje samoiniciativnosti, podjetništva in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja podjetniške naravnosti in znanj;
- prioritetno podpodročje 3: boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela;
- prioritetno podpodročje 4: povečevanje deleža stalnih oblik zaposlovanja med mladimi;
- prioritetno podpodročje 5: preprečevanje podzaposlenosti mladih;
- prioritetno podpodročje 6: zmanjševanje dela v asocialnem času.

Nekatera prioritetna podpodročja s področja zaposlovanja in podjetništva mladih v našem programu je težko uvrstiti zgolj v eno razvojno-investicijsko prioriteto DRP 2007–2013, saj vključujejo tudi cilje, ki spadajo pod drugo razvojno-investicijsko prioriteto, tj. učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta:

- prioritetno podpodročje 3: boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela;

in prvo razvojno-investicijsko prioriteto, tj. konkurenčno gospodarstvo in hitrejša rast:

- prioritetno podpodročje 2: spodbujanje samoiniciativnosti, podjetništva in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja podjetniške naravnosti in znanj.

Hkrati so cilji skladni s predlaganimi izhodišči in usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj je v okviru opredeljenih prioritet kot bistveno za gospodarski razvoj identificirano tudi področje zaposlovanja in usposabljanja (mladi in starejši). Za vsa tri identificirana področja (poleg zaposlovanja in usposabljanja (mladi in starejši) še mala in srednja podjetja ter raziskave in razvoj ter inovacije) naj bi bilo namenjenih 50 % razvojnih sredstev, ki bodo razpoložljiva do leta 2020. Poleg tega Izhodišča za pripravo Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020 kot neizkoriščene potencialne še posebej izpostavljajo povečevanje stopnje zaposlenosti delovno sposobnega prebivalstva, tudi mladih.

Poleg tega so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju zaposlovanja in podjetništva usklajeni s ključnim razvojnim dokumentom EU, in sicer *Evropo 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Te cilje je moč umestiti pod t. i. vodilne pobude Strategije Evropa 2020, in sicer: »Unija inovacij«, »Mladi in mobilnost«, »Industrijska politika za dobo globalizacije« in »Program za nova znanja in spretnosti in nova delovna mesta«, ki se v grobem nanašajo na izboljševanje položaja na trgu delovne sile in spodbujanje podjetništva.

3.2.1 CILJ: Olajšati mladim začetek delovne kariere

Merilo: zmanjšanje deleža brezposelnih mladih diplomantov glede na povprečje EU

delež brezposelnih mladih diplomantov (25–29 let) v EU27: 9 %, SI: 13 % (EUROSTAT 2010))

Pričakovani razvojni učinek: preprečitev izgube izobrazbenega in podjetniškega potenciala mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: izboljšanje javnih politik omogočanja hitrega in ustreznega vstopa mladih na trg dela (poudarek na mladih diplomantih in poznem vstopu na trg dela)

Nosilec: MDDSZ

Sodelujoči: MGRT, MF, MIZŠ, socialni partnerji, nevladne organizacije, mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije, evropska sredstva
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: stopnja brezposelnosti mladih v starosti 15–24 let, po spolu

Kazalnik: stopnja brezposelnosti mladih v starosti 25–29 let, po spolu

Kazalnik: povprečna doba registriranih brezposelnih diplomantov po področjih izobraževanja, po spolu

Kazalnik: delež dolgotrajno brezposelnih mladih med iskalci prve zaposlitve po področjih izobraževanja, po spolu

Kazalnik: stopnja delovne aktivnosti mladih od 15. do 24. leta, po spolu (vir: SURS)

Kazalnik: stopnja delovne aktivnosti mladih od 25. do 29. leta, po spolu (vir: SURS)

Kazalnik: povprečna čakalna doba mladih v starostnem razredu 15–29 let na prvo zaposlitev, po spolu

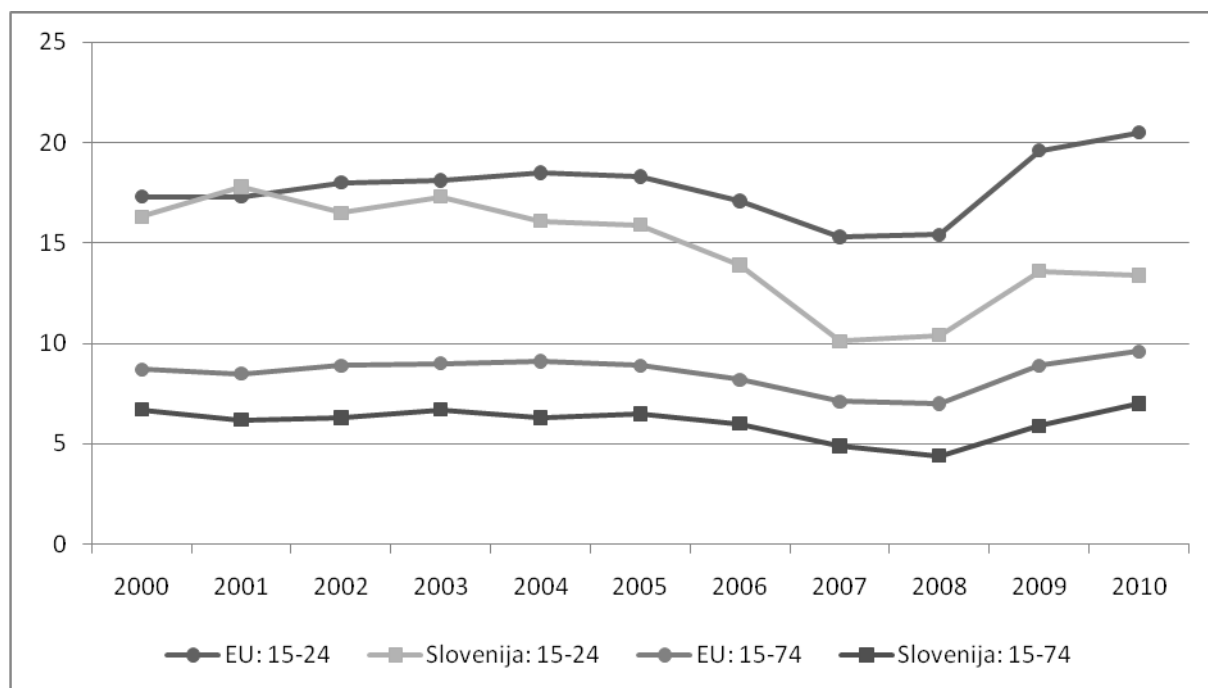
Kazalnik: delež vključitev mladih brezposelnih oseb v starostnem razredu 15–29 let v ukrepe aktivne politike zaposlovanja, po spolu

Kazalnik: število uporabnikov podpornih storitev (VEM in univerzitetni inkubatorji), po spolu

Kazalnik: število uporabnikov izvedenih postopkov registracij (VEM in univerzitetni inkubatorji), po spolu

Brezposelnost mladih je v Sloveniji občutno višja v primerjavi s celotnim aktivnim prebivalstvom. Za Slovenijo je torej značilen sorazmerno slabši položaj mladih na trgu delovne sile. Mladi se soočajo z negotovostjo, ki se kaže v njihovi ranljivosti in prevzemanju večjega tveganja v primerjavi z že uveljavljenimi družbenimi skupinami na trgu delovne sile. Zaradi tega mora pri vključevanju mladih na trg delovne sile eno izmed ključnih vlog odigrati tudi država z aktivno politiko zaposlovanja in ukrepi, ki bodo mladim olajšali začetek kariere.

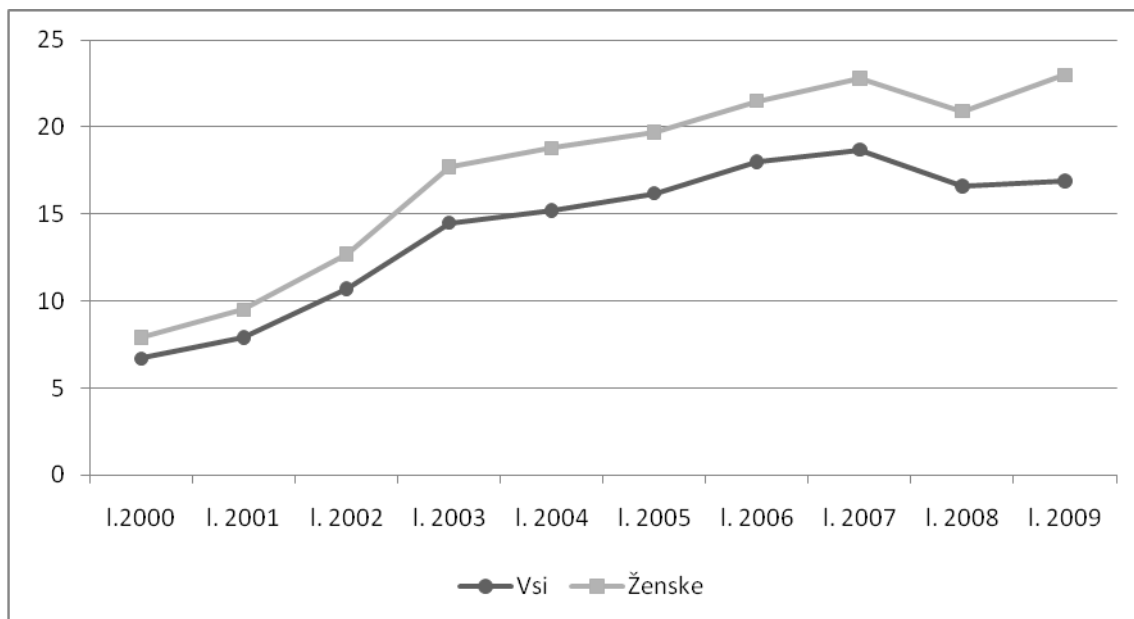
Graf 3: Stopnje brezposelnosti starostnih skupin 15–24 in 15+, EU27 in Slovenija, 2000–2010



Vir: EUROSTAT 2010.

Vedno bolj pereče postaja vprašanje brezposelnosti diplomantov na terciarni ravni. Čeprav za večino evropskih držav še vedno velja, da tveganje brezposelnosti upada z doseženo ravniyo izobrazbe, se vrednost diplome kot zagotovila za varen vstop na trg dela naglo zmanjšuje (EU Youth Report v Lavrič in dr., 2010: 141). To potrjujejo tudi podatki za Slovenijo.

Graf 4: Delež brezposelnih diplomantov med vsemi brezposelnimi v starostni skupini 25–30 let, Slovenija, 2000–2009

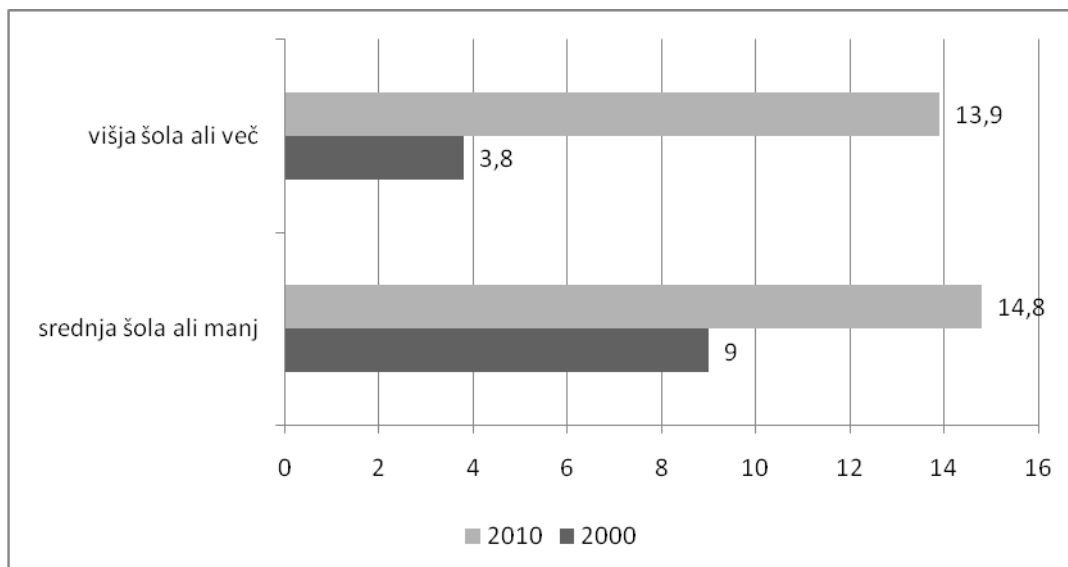


Vir: ZRSZ, Letna poročila, 2000–2009.

Med brezposelnimi mladimi v starostni skupini med 25 in 30 let v obdobju 2000–2009 izrazito narašča delež brezposelnih s končano VII. stopnjo izobrazbe. Pogled na absolutne številke razkrije, da se je število brezposelnih diplomantov v obdobju 2000–2009 povečalo za vrtočlavih 240 %, pri čemer je bilo povečanje še posebej drastično za žensko populacijo (278 %) (Lavrič in dr., 2010: 142).

V krizi se je relativno najbolj povečalo število tistih registriranih brezposelnih mladih oseb, ki so visoko izobražene. Število registriranih brezposelnih mladih oseb v starostni skupini 15–29 let se je v obdobju med decembrom 2008 in decembrom 2011 povečalo za 48,9 %. V tem obdobju se je število registriranih mladih z visoko izobrazbo povečalo za 112 %, mladih s srednjo šolo za 38,4 % in z nizko izobrazbo za 43 %. Na veliko povečanje brezposelnih mladih z visoko izobrazbo so vplivali manjše povpraševanje po izobraženi delovni sili, veliko povečanje števila diplomantov v obdobju 2008–2010 ter strukturna neskladja med ponudbo in povpraševanjem po tako izobraženih kadrih (UMAR, Ekonomski izzivi 2012, 75)

Graf 5: Stopnje brezposelnosti ekonomsko aktivnih mladih (25–29 let), glede na najvišjo doseženo izobrazbo, Mladina 2000 in Mladina 2010



Vir: Mladina 2000 in Mladina 2010.

Gospodarska kriza je podaljšala tudi čas, ki ga mladi preživijo v brezposelnosti. Manjše število prostih delovnih mest v povezavi z odpuščanjem in nepodaljševanjem pogodb o zaposlitvi za določen čas, ki prevladujejo predvsem med mladimi se je zrcalilo v podaljšanju časa, ki ga mladi preživijo v brezposelnosti. Med mladimi v starostni skupini 15–29 let je bila povprečna dolžina trajanja brezposelnosti leta 2011 za dva meseca in štiri dni daljša kot leta 2009. Mladi z nizko izobrazbo so leta 2011 v brezposelnosti preživeli v povprečju 1 leto in 25 dni in so tako že izpostavljeni dolgotrajni brezposelnosti (UMAR, Ekonomski izzivi 2012, 76).

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: spodbujanje inovativnosti, ustvarjalnosti, samoiniciativnosti, podjetništva (vključno s socialnim podjetništvom) in samozaposlovanja mladih ter povečevanja pomena razvijanja družbeno odgovorne podjetniške naravnosti in znanj

Nosilec: MGRT, MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež novih in nastajajočih podjetnikov po starostnih razredih

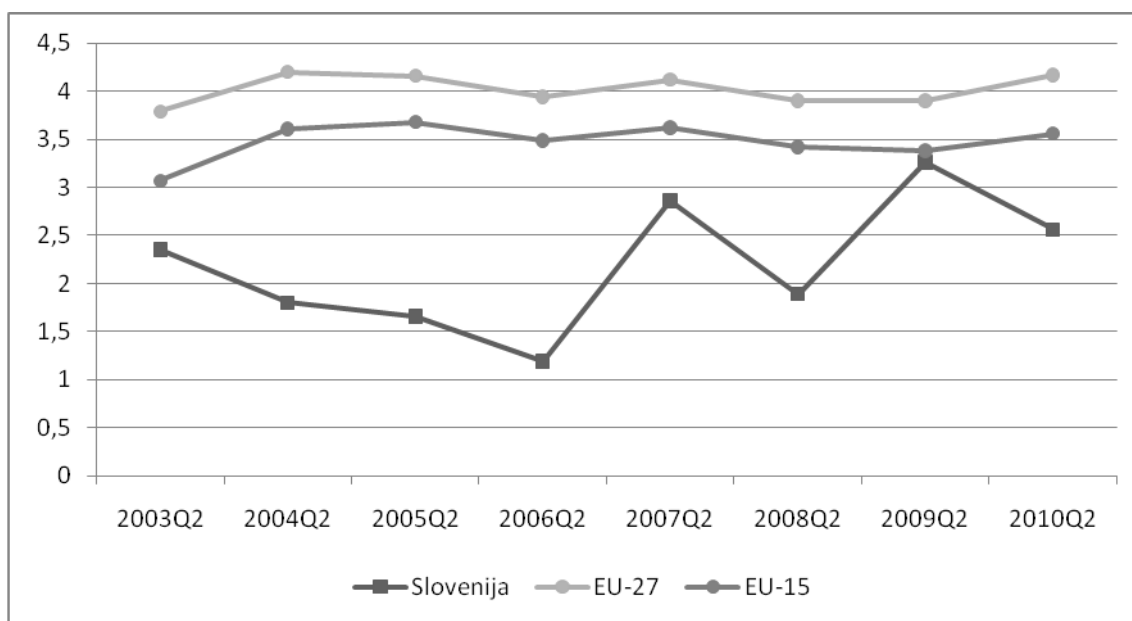
Kazalnik: delež mladih samostojnih podjetnikov, ki imajo v svojem podjetju najmanj enega zaposlenega

Kazalnik: delež mladih, ki so deležni izobraževanja s področja inovativnosti, ustvarjalnosti in podjetnosti, po spolu

Vprašanje podjetništva je pomembno, predvsem v smislu nizke podjetniške aktivnosti in inovativnosti, zaradi katerih Slovenija relativno zaostaja za povprečno evropsko

ravnijo podjetniške usmerjenosti (Rebernik in dr., 2009, 2010). To je problematično ne samo zato, ker se višja raven podjetniške aktivnosti povezuje z višjo stopnjo gospodarske rasti, z višjo konkurenčnostjo in inovativnostjo (Blanchflower in Oswald v Lavrič in dr., 2010: 160), temveč tudi zato, ker podjetništvo kot tako lahko pomeni rešitev posameznika v primeru pomanjkanja prostih oziroma primernih delovnih mest (Ignjatović in Trbanc, 2009: 43). Kljub temu pa podjetništvo med mladimi ni posebej razširjeno. Tako je delež samozaposlenih mladih med vsemi zaposlenimi mladimi v prvem četrtletju leta 2010 znašal le 2,6 %, kar je še vedno pod povprečjem EU15 in EU27 (EU 15: 3,6 %; EU27: 4,2 %), čeprav je po letu 2005 mogoče opaziti nekoliko bolj pozitiven trend (Lavrič in dr., 2010: 160).

Graf 6: Delež samozaposlenih mladih (15–24 let) med mladimi zaposlenimi, EU (15, 27) in Slovenija, po izbranih letih

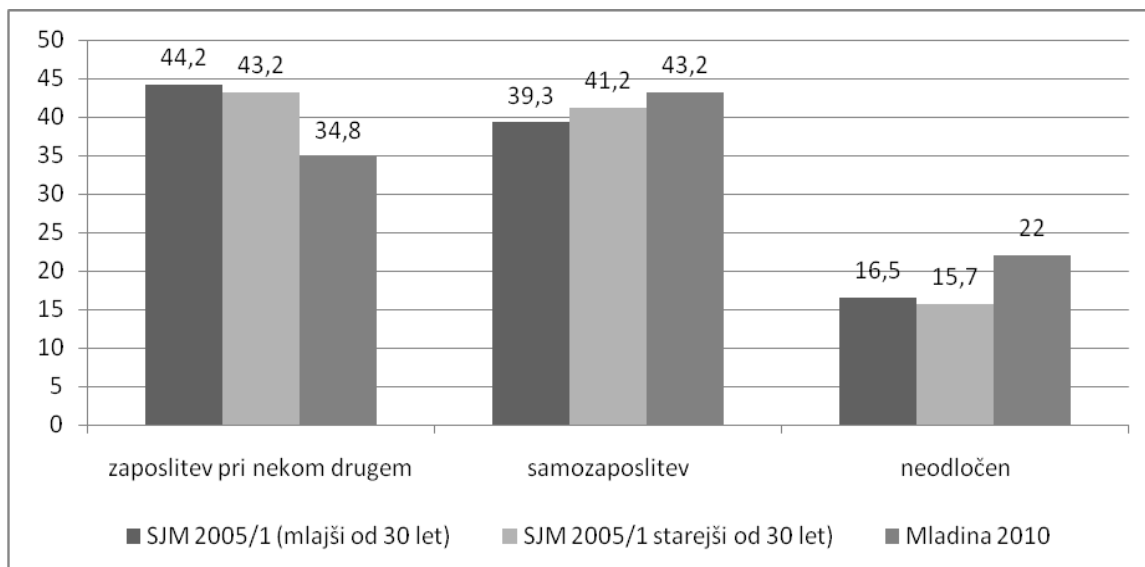


Opombe: Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta, razen v primeru Slovenije v letu 2005, kjer so zaradi pomanjkljivih podatkov uporabljeni podatki iz tretjega četrtletja, in v primeru leta 2010, kjer so navedeni podatki za prvo četrtletje.

Vir: EUROSTAT – Population and social conditions/Employment and unemployment (Labour Force Survey).

Nizka raven samozaposlitev preseneča, ko jo primerjamo z izkazano intenco oziroma ko analiziramo preference mladih glede vrste zaposlitve, kar je razvidno iz grafa 7. Tako bi več kot 40 % mladih v primeru možnosti izbire med različnimi vrstami zaposlitve izbralo samozaposlitev. To je celo več od deleža tistih, ki bi raje izbrali zaposlitev pri nekom drugem (34,8 %) (Lavrič in dr., 2010: 163).

Graf 7: Preference glede vrste zaposlitve (pri nekom drugem – samozaposlitev), Mladina 2010 (15–29 let), SJM 2005/1



Vir: Mladina 2010, SJM 2005/1.

Pri spodbujanju podjetništva pri mladih mora država s svojimi ukrepi aktivno poseči v odstranitev različnih institucionalnih razlogov (administrativne ovire, pomanjkanje ustreznih virov financiranja, problem prenosa znanja, raziskav v podjetja, nizka raven vključitve podjetniških znanj v izobraževanje, neustrezna infrastruktura, davčna zakonodaja ipd.) kot tudi skušati spremeniti splošni družbeni odnos do podjetništva (Rebernik, Tominc, Pušnik, 2010).

Inovativnost, ustvarjalnost in podjetnost je treba spodbujati v okviru rednega šolskega izobraževanja kakor tudi v različnih oblikah v okviru rednega šolskega sistema in organizacij v mladinskem sektorju, ki pripravljajo programe za mlade, v katerih mladi pridobivajo dodatna znanja, se usposabljaajo na specifičnih področjih ter razvijajo svojo ustvarjalnost in inovativnost.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: boljše povezovanje izobraževalnega sistema s potrebami trga dela – odziven in v prihodnost usmerjen sistem izobraževanja in usposabljanja

Nosilec: MIZŠ,⁸ MDDSZ

Sodelujoči: MGRT, socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: povprečna doba registriranih brezposelnih diplomantov po področjih izobraževanja, po spolu

⁸ Prioritetno podpodročje je vezano tudi na ReNPVŠ, in sicer: 2.1 Visokošolski sistem, ukrep 5 a, b, c.

Kazalnik: delež registriranih brezposelnih mladih s terciarno izobrazbo v skupni populaciji brezposelnih

Kazalnik: število diplomantov terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97), po spolu

Kazalnik: vključevanje socialnih in civilnih partnerjev v pogajanje o oblikovanju terciarnega šolskega sistema

Kazalnik: povečanje vpisa v poklicno in strokovno izobraževanje

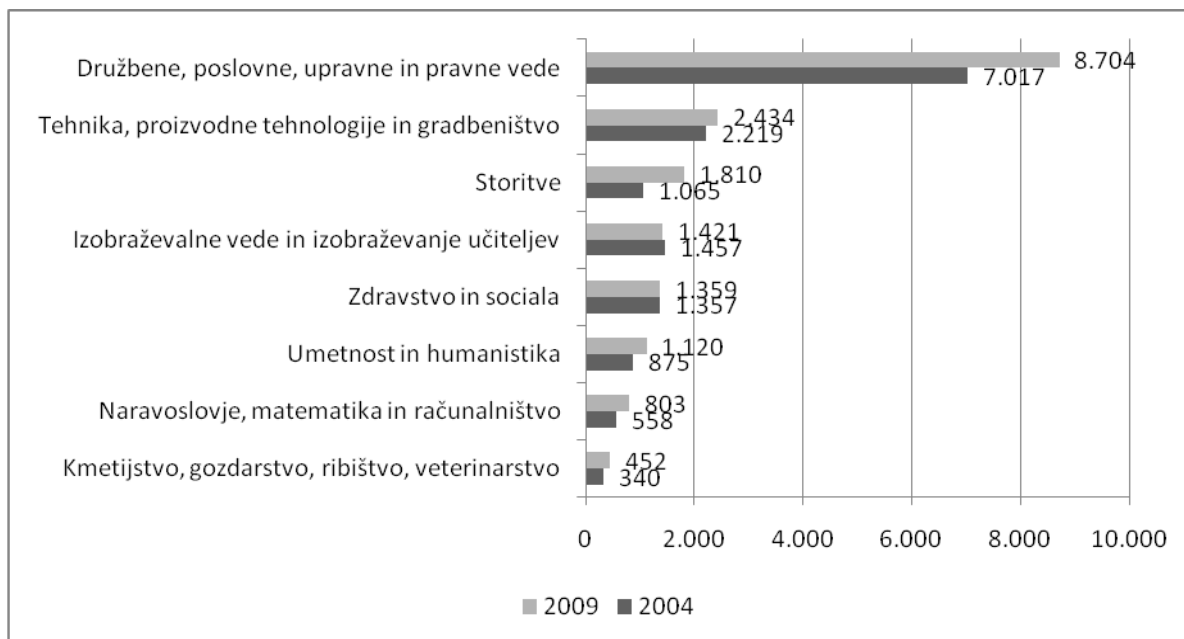
Kazalnik: seznam desetih najbolj iskanih poklicev in desetih najbolj nezaposljivih poklicev v preteklem koledarskem letu po stopnjah izobrazbe (V., VI., VII. in VIII.)

Kazalnik: število srednješolcev, ki so vključeni v prakso pri delodajalcu, po spolu

Kazalnik: število študentov, ki so vključeni v prakso pri delodajalcu, po spolu

V Sloveniji se izobraževalni sistem premalo povezuje s trgom dela. Najbolj problematično je strukturno neskladje med izobrazbo mladih, ki so zaključili šolanje, in povpraševanjem po kadrih na trgu dela. »Po rezultatih ankete, ki jo je leta 2011 ZRZS izvedel med delodajalci, delodajalci težko dobijo za zaposlitev nekatere profile terciarno izobraženih s področij znanost, matematika in računalništvo, tehnika, proizvodne tehnologije in gradbeništvo ter zdravstvo. Podobno tudi podatki ZRSZ o številu prostih delovnih mest in številu brezposelnih po nazivih izobrazbe kažejo, da je za različne profile izobrazbe s teh področij izobraževanja število prostih delovnih mest veliko, število brezposelnih pa razmeroma nizko. Nasprotno pa za različne profile na področju humanistike in družbenih, poslovnih ved in prava število brezposelnih močno presega število prostih delovnih mest. Neusklajena ponudba delovnih mest za posamezne profile s številom brezposelnih je tudi posledica precej neugodnih gibanj števila diplomantov po področjih izobraževanja.« (UMAR, 2012: 82). Razmerje med številom diplomantov, ki bi se lahko zaposlili na področjih, na katerih prevladujejo deficitarni poklici, in tistimi, po katerih je na trgu dela manj povpraševanja, pa se v časovni perspektivi (2004 in 2009) tudi ni odločilno spremenilo.

Graf 8: Diplomanti terciarnega izobraževanja po področjih izobraževanja mednarodne standardne klasifikacije izobraževanja (ISCED 97) 2004 in 2009



Vir: SURS 2010.

Država mora zato ustvariti pogoje in zagotoviti ukrepe, ki bodo ustrezneje odgovorili na neusklajenost med potrebami gospodarstva in vpisom v različne študijske smeri terciarnega izobraževanja.

3.2.2 CILJ: Izboljšanje kakovosti zaposlitev

Merila:

- zmanjšati delež mladih, zaposlenih za določen čas, oziroma povečati delež mladih, zaposlenih za nedoločen čas

delež zaposlenih mladih (15–24) za določen čas, EU27: 40,5 %; SI: 67,1 % (EUROSTAT 2010)

- doseči povprečje EU pri deležu izmensko zaposlenih mladih med skupno zaposlenimi mladimi

delež mladih (15–24), zaposlenih za izmenski delovni čas, EU27: 16,8 %; SI: 41,2 % (EUROSTAT 2010)

Pričakovani razvojni učinek: polno izkoriščanje potencialov mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: zmanjševanje razširjenosti manj ugodnih oblik zaposlovanja med mladimi

Nosilec: MDDSZ

Sodelujoči: socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, zaposlenih za nedoločen čas ((15–24 let) (vir: SURS)), po spolu

Kazalnik: delež mladih, zaposlenih za nedoločen čas ((25–29 let) (vir: SURS)), po spolu

Kazalnik: delež mladih, zaposlenih za določen čas ((15–24 let) (vir: SURS)), po spolu

Kazalnik: delež mladih, zaposlenih za določen čas ((25–29 let) (vir: SURS)), po spolu

Kazalnik: delež brezposelnih mladih v evidenci brezposelnih oseb, ki se zaposlijo za določen čas, po spolu

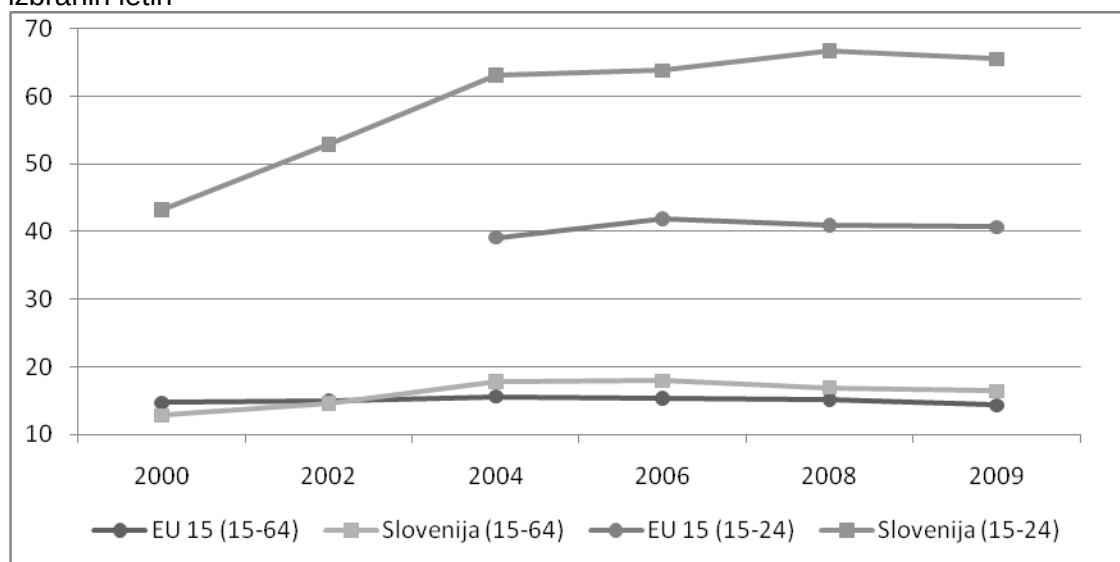
Kazalnik: razmerje med zaposlitvami mladih za določen in nedoločen čas

Kazalnik: delež dolgotrajno brezposelnih mladih med vsemi brezposelnimi mladimi, po stopnjah strokovne izobrazbe, po spolu

Kazalnik: povprečna doba brezposelnosti mladih diplomantov, ki so vpisani v evidenco brezposelnih oseb pri ZRSZ, po področjih izobraževanja, po spolu

Čeprav je t. i. »starostna segregacija trga dela« (Ignjatović in Trbanc, 2009), ki jo označuje večji delež začasnih zaposlitev tako med mladimi zaposlenimi kot med ostalimi zaposlenimi, nekaj, kar poznajo v večini držav EU, pa je Slovenija po razširjenosti začasnih zaposlitev med mladimi s 67-odstotnim deležem na prvem mestu v EU (ne glede na to, ali upoštevamo podatke za EU15 ali EU27).

Graf 9: Delež zaposlenih za določen čas, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih



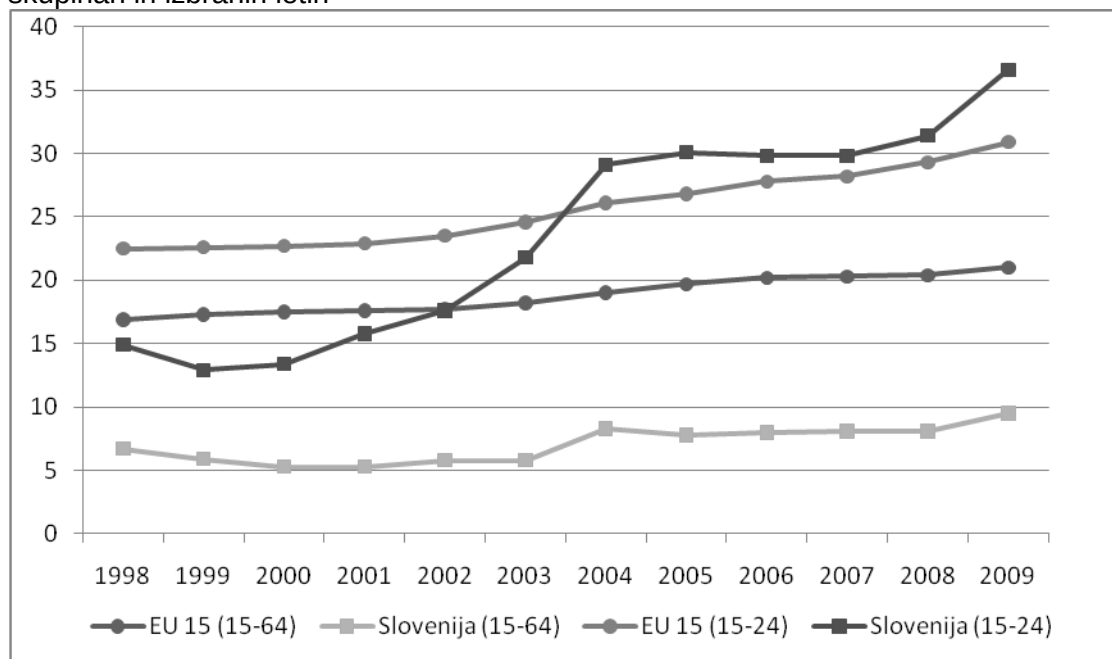
Vir: EUROSTAT 2010.

Starostna segmentacija trga dela (ki je bolj »fleksibilen« za mlade) vodi do večje negotovosti glede stabilnosti zaposlitve, to pa posledično vpliva na možnost »polne ekonomske in socialne osamosvojitve« (Ignjatović in Trbanc, 2009: 40), na pomembne življenjske odločitve, med drugim tudi glede oblikovanja družine. Poleg tegačasne

zaposlitve povečujejo tveganje revščine, ki je pri zaposlenih z začasno zaposlitvijo večje kot pri zaposlenih s stalno zaposlitvijo (UMAR v Lavrič in dr., 2010: 126).

Poleg naraščanja zaposlitev za določen delovni čas narašča tudi delež mladih, ki imajo sklenjene pogodbe za skrajšani delovni čas. Tako se je delež t. i. delnih zaposlitev med delovno aktivnimi mladimi v obdobju 1998–2009 povečal za 145 %, s čimer je mogoče pojasniti tudi glavnino povečanja, ki ga je v enakem obdobju bilo mogoče zabeležiti na ravni populacije, stare med 15 in 64 let (+37 %) (Lavrič in dr., 2010: 127).

Graf 10: Delež delno zaposlenih med delovno aktivnimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih

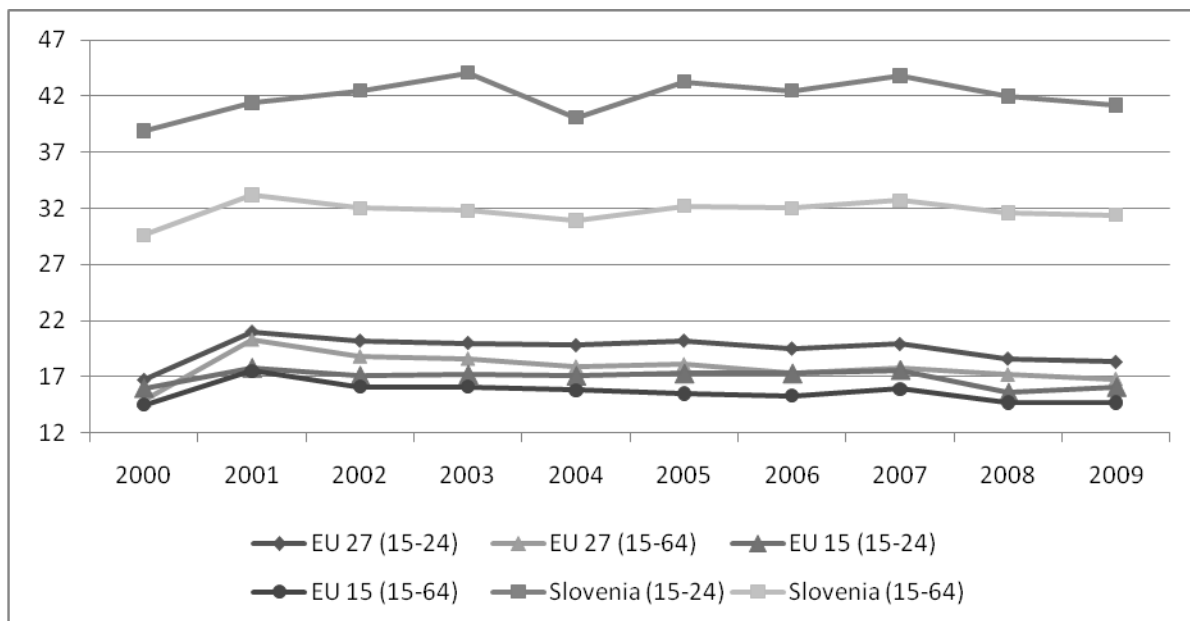


Opombe: Podatki se nanašajo na drugo četrtletje leta.

Vir: EUROSTAT 2010.

Ko je govor o fleksibilizaciji trga dela, velja pogledati tudi zaposlenost v času, ki je v evropski anketi delovne sile (LFS – *labour force survey*) označen kot »manj ugoden delovni čas«. Gre za čas (oziroma za oblike dela), ki ga tradicionalno ne štejemo v čas, ko bi posameznik bil delovno aktiven (oziroma oblike dela, ki so v družbah zahodne Evrope običajno bolj redke). Sem sodijo izmensko delo, sobotno in nedeljsko delo, delo v večernih urah in nočno delo (Lavrič in dr., 2010: 128).

Graf 11: Delež izmensko zaposlenih med vsemi zaposlenimi, EU in Slovenija, po starostnih skupinah in izbranih letih



Vir: EUROSTAT 2010.

Iz grafa 11 je razvidno, da Slovenija v okviru Evropske unije (EU27/EU15) izrazito prednjači po deležu izmensko zaposlenih, še posebej, ko gre za mlade (15–24 let). Delež izmensko zaposlenih mladih med vsemi zaposlenimi je tako v povprečju približno dvakrat višji od evropskega povprečja, ki se giblje med 15 (EU15) in 20 % (EU27). Omeniti še velja, da Slovenija izstopa tudi, ko se primerja delež izmensko zaposlenih mladih z deležem vseh izmensko zaposlenih. Medtem ko ta razlika v EU27 znaša do največ 2,2 odstotne točke, se v Sloveniji giblje med 8,2 in 12,3 odstotne točke (Lavrič in dr., 2010: 129).

3.2.3 CILJ: Omogočiti lažje usklajevanje poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja

Merilo: zmanjšanje diskriminacije zaradi materinstva in starševstva ter lažje usklajevanje poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja

- zmanjšati število kršitev delovnopravne zakonodaje zaradi materinstva in starševstva
- povečati vključenost otrok v vrtce (50 % otrok do 3. leta starosti, 95 % otrok od 3. leta do vključenosti v šolo)
- povečati delež staršev, ki si delita dopust za nego in varstvo otroka (10 % do leta 2022)

Pričakovan razvojni učinek: polna zaposlenost in izkoriščanje potencialov mladih staršev (žensk in moških)

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: okrepiti dejavnosti za odpravo diskriminacije zaradi materinstva in starševstva ter za omogočanje lažjega usklajevanja poklicnega ter zasebnega in družinskega življenja

Nosilec: MDDSZ, MIZŠ, Inšpektorat za delo, socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in evropskih sredstev
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število obravnavanih kršitev zakonskih določil s področja nediskriminacije zaradi spola in/ali materinstva in starševstva

Kazalnik: trend povečanja števila delodajalcev s pridobljenim certifikatom »Družini prijazno podjetje«

Kazalnik: število žensk, ki izrabijo del dopusta za nego in varstvo otroka

Kazalnik: število in delež očetov, ki izrabijo del dopusta za nego in varstvo otroka

Kazalnik: število in delež očetov, ki izrabijo očetovski dopust

Kazalnik: delež mladih staršev, ki izrabijo pravico do dela s skrajšanim delovnim časom zaradi starševstva, v primerjavi s starši v ostalih starostnih razredih

Kazalnik: izraba pravice do krajšega delovnega časa zaradi starševstva med mladimi ženskami

Kazalnik: izraba pravice do krajšega delovnega časa zaradi starševstva med mladimi moškimi

Usklajevanje zasebnega in družinskega ter poklicnega življenja je eden najpomembnejših pogojev za uveljavljanje enakih možnosti spolov v družbi, še posebej pri zaposlovanju in na trgu dela. Problem usklajevanja zasebnih in družinskih ter poklicnih obveznosti se kaže pri porabi in delitvi časa, upoštevanju zasebnih potreb v poklicni sferi in pri usklajevanju potreb zasebnega oziroma družinskega življenja s poklicnimi aktivnostmi žensk in moških. V Sloveniji kljub povečanju časa, ki ga moški namenijo gospodinjskim opravilom in skrbi za družino, ženske namenijo tem opravilom skoraj dvakrat toliko časa kot moški. Da je skrb za otroka še vedno predvsem naloga žensk, odražajo tudi podatki o koriščenju dopusta za nego in varstvo otrok, o delu s krajšim delovnim časom do tretjega leta starosti otrok in odsotnosti z dela zaradi nege družinskega člana oziroma članice. Za zagotavljanje enakih možnosti spolov je temeljnega pomena ustvarjanje pogojev za lažje in kakovostnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti mater in očetov ter tistih, ki skrbijo za starejše in druge pomoči potrebne družinske članice in člane (Urad RS za enake možnosti:

http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/).

4 PODROČJE 3: Bivanjske razmere mladih

4.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Stanovanjske in bivanjske razmere mladih so pomembne tako z vidika delovanja sistema stanovanjske oskrbe (stanovanjske razmere mladih kot pokazatelj delovanja sistema stanovanjske oskrbe), z vidika demografske reprodukcije (samostojno stanovanje kot funkcija ustanavljanja samostojnega gospodinjstva) kot tudi z vidika stanovanjske ranljivosti mladih (možnost in dostop mladih do stanovanja, njegova primernost) (Mandič, 2009: 78).

V okviru stanovanjske problematike mladih je posebej pereče relativno pozno odseljevanje mladih od njihovih staršev. Prehod v samostojno gospodinjstvo se v literaturi in v javni percepciji pogosto razume kot eden ključnih označevalcev tranzicije k odraslosti (Lavrič in dr., 2010: 347). Na to, kdaj se mladi lahko preselijo v samostojno stanovanje (in s tem samostojno gospodinjstvo), vpliva več dejavnikov. Poleg individualnih so pomembni predvsem strukturni. Mandič (2007) opozarja, da na odhod od doma pomembno vpliva razpoložljivost stanovanj; in sicer se mladi prej preselijo od doma, če je v državi večji najemni sektor. Slovenija spada med države z izrazito majhnim najemnim sektorjem, in sicer tako profitnim kot neprofitnim, kar torej za mlade pomeni manj priložnosti za osamosvojitve in težji prehod v samostojno stanovanje.

Raziskave glede starosti mladih pri odseljevanju od staršev kažejo na precejšnje razlike med državami. Analiza ekonomsko najbolj razvitih držav pokaže, da so te razlike največje med severom in jugom: najhitreje dom staršev zapustijo mladi v severni Evropi (prednjačijo mladi iz Norveške, Švedske, Finske in Danske) in Severni Ameriki, najkasneje pa odidejo mladi iz južne Evrope (Italija, Španija) (Mulder, 2009). Slovenija sodi med tiste evropske države, ki imajo najvišji odstotek mladih, tako moških kot žensk, starih med 18 in 34 let, ki (še) živijo s starši (Mandič v Lavrič in dr., 2010: 348).

4.2 Cilji in podpodročja

Cilji na področju bivanjskih razmer mladih so usklajeni z razvojnimi dokumenti Slovenije oziroma jih v največji meri lahko umestimo v t. i. četrto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. moderna socialna država in večja zaposlenost, ki je ena izmed petih prioritet DRP 2007–2013, ki vsebinsko izhaja iz Strategije razvoja Slovenije.

Hkrati so cilji skladni s predlaganimi izhodišči in usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj so v okviru prioritete Vključujoča družba kot usmeritev opredeljeni tudi spodbujanje zgodnejšega osamosvajanja mladih ter ustrezna stanovanjska politika in boljša dostopnost bivanjskih razmer za mlade.

4.2.1 CILJ: Zagotavljanje kapacitet in sistemsko urejena dostopnost stanovanj za mlade

Merilo: doseči povprečje EU pri povprečni starosti odselitve mladih iz gospodinjstva staršev

znižati starost ob odselitvi iz gospodinjstva staršev s 30,5 leta (povprečje SI, LFS 2007) na 25 let (povprečje EU, LFS 2007).

Pričakovani razvojni učinek: hitrejše osamosvajanje mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: priprava pravnih podlag za zagotovitev stanovanj za mlade

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: proračun Republike Slovenije, občinski proračun, javno-zasebno partnerstvo, evropska sredstva

Obdobje in rok: priprava Nacionalnega stanovanjskega programa 2013 – 2022 in v skladu s tem sprejetje nove ter sprememba, prenova in nadgradnja obstoječe zakonodaje na stanovanjskem, socialnem, finančnem, fiskalnem in prostorskem področju kakor tudi lokalne samouprave in drugih. Rok do leta 2022

Kazalnik: deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, po spolu

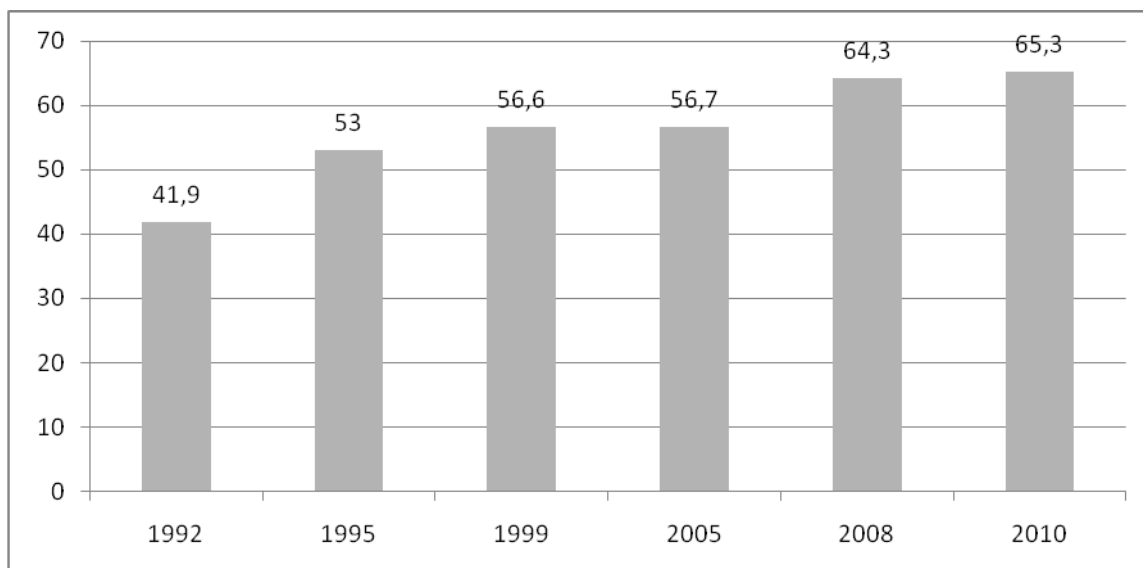
Kazalnik: povprečna starost ob odselitvi mladih iz gospodinjstva staršev, po spolu

V pripravi Nacionalnega stanovanjskega programa 2013–2022 morajo biti mladi zaradi zgoraj opisanih značilnosti in težav, s katerimi se soočajo na stanovanjskem področju, obravnavani kot prioriteta družbena skupina.

Stanovanjske razmere mladih so zato pomembne ne le kot pokazatelj njihove kakovosti življenja in potencialne socialne izključenosti, ampak tudi z vidika demografske reprodukcije družbe. Omogočanje dostopa do primerne lastnega stanovanja namreč pomeni omogočanje nastajanja novih gospodinjstev ter posredno tudi pogojev za oblikovanje družine. Ravno obdobje med 18. in 34. letom je tisto, ko se mladi osamosvajajo, se preselijo v samostojno stanovanje, ustvarijo partnerski odnos, se odločijo za starševstvo (Mandič, 2009: 78).

Podatki o deležu mladih, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, kažejo na dokaj jasen in stabilen trend odlaganja odselitve od staršev.

Graf 12: Deleži mladih med 25. in 29. letom, ki živijo v gospodinjstvu skupaj s starši, 1992–2010



Vir: World Values Survey 2009 in Mladina 2010.

Dostop do stanovanj za mlade je v Sloveniji omejen z mnogimi strukturnimi dejavniki, kot so ponudba stanovanj na trgu in njihova cenovna dostopnost ter majhnost najemnega sektorja. Poleg tega ga omejuje finančno stanje mladih, ki je povezano z njihovo zaposlitvijo – so na začetku zaposlitvene kariere in torej z nižjimi dohodki; pogosteje so zaposleni za določen čas ter imajo več prehodov v brezposelnost in iz nje kakor starejši (Trbanc v Filipovič, 2011: 119). Na to se navezuje tudi problem dostopnosti kreditov za nakup stanovanja.

Država mora zaradi tega oblikovati široko zastavljeno in ustrezno javno stanovanjsko politiko. Stanovanjska politika namreč vpliva na priložnosti mladih, ne samo s ciljnim politikami (na primer tistimi, usmerjenimi za pomoč ranljivim skupinam), tj. z alokativnimi politikami (ki predstavljajo vložek v denarju, osebju itd.), ampak tudi z regulacijo stanovanjskega trga in drugimi splošno usmerjenimi politikami, ki vplivajo na primer na dostopnost stanovanj na trgu, njihovo primernost (določanje standardov), varnost nakupa (Filipovič, 2010: 126).

4.2.2 CILJ: Dostopnost stanovanj za mlade in vzpostavitev podpornih mehanizmov

Merilo: doseči povprečje EU pri povprečni starosti odselitve mladih iz gospodinjstva staršev

zmanjšati starost ob odselitvi iz gospodinjstva staršev s 30,5 leta (povprečje SI, LFS, 2007) na 25 let (povprečje EU, LFS, 2007).

Pričakovani razvojni učinek: hitrejše osamosvajanje mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: vzpostavitev ugodnejših stanovanjskih kreditov za mlade

Nosilec: MF

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število kreditov, podeljenih mladim po jamstveni shemi (ali podobni kreditni shemi)

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: okrepitev in spodbujanje trga javnih najemnih stanovanj (in s tem posledično uravnavanje cen tržnih najemnin)

Nosilec: MZIP in MF (DURS)

Finančni načrt: sredstva za delo inšpekcij in morebitno povečanje števila inšpektorjev (zlasti stanovanjskih) zagotovi proračun Republike Slovenije
Obdobje in rok: na podlagi sprejetega nacionalnega stanovanjskega programa bo treba sprejeti še področno zakonodajo in zakonodajne spremembe glede najemnih pogodb, urediti evidence, uvesti javno posredništvo in okrepiti inšpekcijo pri zagotavljanju pravic

najemnikov in najemodajalcev. Ukrepi na področju davčne zakonodaje so podporni ukrepi drugim politikam, zato je treba identificirati in ovrednotiti že veljavne davčne ukrepe z vidika tega cilja in proučiti morebitno uvedbo dodatnih ali drugih ukrepov z upoštevanjem ciljev in namenov davčne politike. Rok do leta 2022.

Kazalnik: delež najemnikov (ločeno v javnem in zasebnem sektorju med mladimi)

Kazalnik: *delež najemnih stanovanj – javna in zasebna* (vir SURS – lastniška struktura stanovanj)

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: ustrežnejša uporaba praznih stanovanj

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: sredstva za delo inšpekcij in morebitno povečanje števila inšpektorjev (zlasti stanovanjskih) zagotovi proračun Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število prodanih oziroma oddanih praznih stanovanj v lasti občin

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: spodbujanje alternativnih oblik bivanja – stanovanjske kooperative

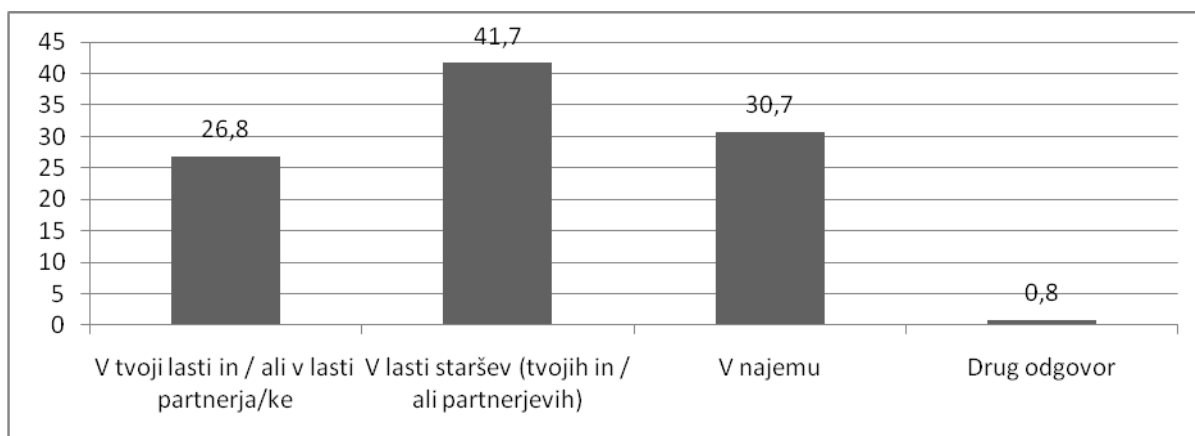
Nosilec: MZIP, lokalne skupnosti

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število stanovanj, zgrajenih v okviru stanovanjskih kooperativ

Podatki raziskave Mladina 2010 kažejo, da si je le dobrih 15 % mladih, ki so se odselili od staršev, nepremičnino, v kateri živijo, kupilo s svojimi sredstvi ali kreditom. Rezultati kažejo, da prevladujejo najemniška stanovanja in stanovanja, ki so v lasti njihovih staršev ali staršev partnerja. Tisti, ki so lastniki stanovanj, v katerih živijo, so do njih prišli v največji meri tako, da so jih podedovali (48,7 %) ali pa so vzeli kredit (32,9 %). Gotovinski nakupi so redki (sredstva staršev ali sorodnikov: 7,6 %, lastna sredstva 10,8 %) (Lavrič in dr., 2010: 354).

Graf 13: Mladi (15–29 let) in kraj bivanja glede na lastništvo



Vir: Mladina 2010.

Da bi omogočili hitrejšo osamosvojitve mladih, je treba bolj ustrezno urediti najemni trg. Predpogoj za to je vzpostavitev ustreznega sistema najemnin in subvencij. Najemnina mora pokriti vse stroške in lastniku stanovanja zagotoviti ustrezen donos, davčna politika na stanovanjskem področju pa mora spodbujati, da bodo lastniki praznih stanovanj ta pripravljene dolgoročno oddajati, namesto da ostajajo prazna. Podatki namreč kažejo, da imamo v Sloveniji precej več stanovanj kot gospodinjstev. S povečanjem ponudbe stanovanj se bodo uravnale tudi cene tržnih najemnin, s čimer bo mladim olajšan najem. Obdavčitev nepremičnin na eni strani in uvedba davčnih spodbud za tiste lastnike nepremičnin, ki bodo te pripravljene oddajati na osnovi dolgoročnih pogodb, bosta pripomogli k bolj urejenemu trgu nepremičnin in tudi k varnejšemu najemu. Ob tem pa je treba povečati tudi vlogo stanovanjske inšpekcije in inšpekcije (MOP, 2011).

Pri zagotavljanju večje dostopnosti do stanovanj za mlade bi lahko pripomogle tudi t. i. stanovanjske zadrage. Te imajo v številnih državah Evropske unije veliko vlogo pri zagotavljanju cenejših lastniških in najemnih stanovanj. V Sloveniji država zadružništvo le redko spodbuja, praviloma pa ga spodbujajo lokalne skupnosti, zlasti z zagotavljanjem ustreznih zemljišč ali omogočanjem prenove degradiranih objektov. Poleg cenejše gradnje je prednost zadružne gradnje tudi možnost vplivanja zadružnikov na samo gradnjo, tako z vidika kvalitete gradnje kot z vidika površin in razporeditve prostorov, kar je še posebej zanimivo za določene kategorije pričakovalcev stanovanj, kot so zlasti mladi, mladi pari in mlade družine pa tudi starostniki. V Sloveniji so zadrage urejene enotno v Zakonu o zadrugah.

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: okrepitev mehanizmov podpore Stanovanjskega sklada RS, da bi poleg mladih družin vključeval kot ciljno populacijo tudi mlade pare, samske mlade in mlade po odpustu iz vzgojno-izobraževalnega zavoda in rejništva, ter vzpostavitev novih

Nosilec: MZIP in SSRS

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število subvencij mladim družinam (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Kazalnik: število subvencij mladim parom (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Kazalnik: število subvencij samskim mladim (za nakup, gradnjo, rekonstrukcijo in najem stanovanja na trgu)

Kazalnik: število subvencij, namenjenih mladim po odpustu iz vzgojno-izobraževalnih zavodov in rejništva

Na področju dostopa do stanovanj je pomembno delovanje Stanovanjskega sklada RS, ki ponuja mladim parom in mladim družinam prednost pri nakupu ugodnejših profitnih stanovanj; poleg tega imajo mladi možnosti za ugodnejšo pridobitev kredita (varčevalne in jamstvene sheme), posebej za mlade družine pa so bile na voljo subvencije za prvo reševanje stanovanjskega vprašanja (v lastniškem ali najemnem sektorju). Inštrumenti torej pomembno ciljajo na skupino mladih – vendar predvsem na mlade družine. Samski mladi ali tisti v paru pa imajo na voljo precej manj pomoči. Zato bi bilo treba stanovanjsko politiko dopolniti tudi z ukrepi v obliki pomoči (kot so subvencije) samskim mladim in mladim parom, saj bi le tako omogočili hitrejše osamosvajanje mladih. To je pomembno tudi z vidika demografskih trendov, saj s tem mladim omogočimo lažje oblikovanje nove družine (Filipovič, 2011: 131).

Centri za socialno delo, ki v skladu z Zakonom o zakonski zvezi in družinskih razmerjih izvajajo postopke za zaščito ogroženih otrok, se srečujejo s težavami v zvezi z zagotavljanjem ustreznih oblik pomoči, ki bi otrokom oziroma mladostnikom po odpustu iz vzgojnih zavodov ali po prenehanju rejništva zagotavljali varen prehod v samostojno in odraslo življenje. Država zagotavlja varstvo, oskrbo in različne oblike pomoči otrokom, ki zaradi različnih razlogov ne morejo živeti v matičnih družinah, institucionalno varstvo in druge pomoči ali različne ugodnosti pa s polnoletnostjo prenehajo. Mladostnikom, ki dosežejo polnoletnost in zaključijo bivanje v vzgojnem zavodu ali rejniški družini, bi z možnostjo bivanja v stanovanju s subvencionirano najemnino in za določeno časovno obdobje omogočili osamosvojitev in vstop v odraslo življenje.

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: delovanje informacijske točke (možna internetna stran), kjer bi mladi na enem mestu lahko izvedeli za vse možnosti in načine pridobitve stanovanja (o načinih in akterjih kreditiranja, pogojih za dodelitev neprofitnega stanovanja, pogojih za pridobitev subvencije itd., praktičnih vidikih bivanja ter pravicah in dolžnostih na tem področju)

Nosilec: mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev, ki jih proračun Republike Slovenije nameni mladinskemu sektorju

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: obisk informacijske točke (internetne strani)

Z vidika širitve in zavedanja možnosti reševanja stanovanjskega problema mladih bi bilo treba na enostaven in mladim domač način zbrati in predstavljati vse informacije in načine, kako priti do lastnega stanovanja. Pri tem bi moral biti aktivno vključen tako

lastniški sektor, kjer je še vedno večina inštrumentov za reševanje stanovanjskega vprašanja mladih, kot tudi neprofitni najemni sektor ter država. Zato je treba nujno vzpostaviti enostaven vpogled v možnosti, ki jih pri pridobitvi stanovanja imajo mladi. Z vidika pričakovanega naraščanja cen energije in preprečevanja pojava energetske revščine pri mladih je pomembno, da informacijska točka vključuje tudi čim bolj popolne in pregledne informacije o energetske učinkovitosti oziroma o energetskih izkaznicah stavb.

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: izvedba evalvacij učinkovitosti obstoječih ukrepov pomoči zagotavljanja dostopa stanovanj za mlade

Nosilec: MZIP

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: izvedeno število evalvacij

Da bi zagotovili učinkovito izvajanje obstoječih in morebitnih novih ukrepov s področja zagotavljanja dostopnosti stanovanj za mlade, bi bilo treba izvajati sistematično evalvacijo javnih stanovanjskih politik s poudarkom na merjenju učinkov, ki jih ima na izboljšanje stanovanjskega položaja mladih. Le tako lahko zagotovimo kontinuiran in sistematičen vpogled v stanovanjski položaj mladih ter ustreznost in učinkovitost javnih politik na tem področju.

Za koordinacijo in nadzor nad izvajanjem nacionalnega stanovanjskega programa (v nadaljevanju: NSP) je pristojna nacionalna koordinacijska skupina znotraj Direktorata za prostor na Ministrstvu za infrastrukturo in prostor. V njej sodelujejo predstavniki Ministrstva za delo, družino, socialne zadeve in enake možnosti, Ministrstva za finance, Stanovanjskega sklada Republike Slovenije, predstavniki občin in posamezni strokovnjaki ter organizacije civilne družbe. Skupino za spremljanje izvajanja nacionalnega programa vodi predstavnik ministrstva, pristojnega za stanovanjsko področje. Delovna skupina opravlja zlasti naslednje naloge:

- spremlja izvajanje nalog iz nacionalnega programa;
- obravnava posebna problemska poročila, ki jih pripravljajo različni resorji zaradi odprave konkretnih ovir pri izvajanju nacionalnega programa;
- analizira poročila o izvedenih ukrepih iz obdobjnih načrtov, ki jih v skladu z vsakoletnim obdobjnim načrtom pripravijo izvajalci ukrepov iz teh načrtov.

Spremljanje izvajanja NSP se izvaja z omejenim številom kazalnikov ter obsega dva ločena sklopa – spremljanje izvedbe aktivnosti NSP ter spremljanje učinkov in doseganje ciljev NSP. Nacionalna koordinacijska skupina pripravi poročilo o izvajanju NSP ločeno za oba cilja spremljanja izvajanja NSP. Za prvi cilj – spremljanje izvajanja aktivnosti NSP – se pripravi poročilo vsako leto po sprejetju NSP, za drugi cilj – spremljanje učinkov in doseganje ciljev NSP – se pripravi poročilo vsakih pet let po sprejetju NSP. Poročilo o izvedbi NSP sprejme Vlada RS hkrati s predlogom načrta za naslednje obdobje.

5 PODROČJE 4: Zdravje in dobro počutje

5.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Zdravje kot stanje popolne telesne, duševne in socialne blaginje je opredeljeno kot področje ukrepanja Sveta Evropske unije v Resoluciji Sveta z dne 27. novembra 2009 o prenovljenem okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine (2010–2018) (UL C št. 311 z dne 19. 12. 2009, str. 1). Cilj na tem področju je poskrbeti za zdravje in dobro počutje mladih s poudarkom na spodbujanju duševnega in spolnega zdravja, športa, telesne dejavnosti in zdravega načina življenja ter preprečevanju in zdravljenju poškodb, motenj prehranjevanja, odvisnosti in zlorabe drog. Zdravje pa je prav tako pomemben individualen življenjski cilj oziroma projekt, saj med vrednotami v raziskavah Mladina 2000 in Mladina 2010 zaseda prvo mesto po zaznani pomembnosti v življenju mladih posameznikov. Kljub temu pa primerjalni kontekst nekaterih analiz zdravstvenega stanja EU (na primer Eurostatova publikacija *Youth in Europe* (2009)) pokaže, da zdravstveno stanje slovenske mladine v EU ni najbolj ugodno. Ugotavlja, da je v letu 2006 več kot 91 % evropskih mladih (med 15. in 24. letom) ocenilo svoje zdravje kot dobro ali zelo dobro, slovenski vzorec mladih pa se je s 87,6 % umestil na 21. mesto med 25 zajetimi evropskimi državami) (Lavrič in dr., 2010: 307–308).

Ne glede na dobro samooceno zdravja in ugodne kazalnike zdravstvenega stanja te skupine, so ključni zdravstveni izidi v kasnejših življenjskih obdobjih povezani s posledicami vpliva okolij, pogojev življenja in posameznikovih izbir življenjskega sloga v tem starostnem obdobju. Zdravje pa ne nastaja le v zdravstvenem sektorju, ampak povsod tam, kjer mladi živijo, delajo, se učijo, družijo ipd. Na pogoje v teh okoljih pa ne vplivajo le zdravstvena politika, ampak tudi druge javne politike in mladi sami. Poleg tega so mladi skupina prebivalcev, ki s skrbjo za lastno zdravje vplivajo tudi na zdravje svojih potomcev, kar je pomembno z vidika zagotavljanja zdravja v prihodnosti.

5.2 Cilji in podpodročja

Cilje na področju zdravja in dobrega počutja mladih je moč v največji meri umestiti v t. i. peto razvojno-investicijsko prioriteto, tj. povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja oziroma njegovo podprioriteto zagotavljanje optimalnih pogojev za zdravje, ki je ena izmed petih prioritetai DRP 2007–2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije.

Hkrati so cilji v širšem smislu skladni s predlaganimi izhodišči in usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj je v okviru Izhodišč za pripravo Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020 skrb namenjena tudi zdravstvenim izdatkom, modernizaciji zdravstvenega sistema, skrbi za aktivno in zdravo življenje itn.

Poleg tega so cilji in podpodročja nacionalnega programa za mladino na področju zdravja in dobrega počutja usklajeni s ključnim razvojnim dokumentom EU, in sicer *Evropa 2020: Strategija za pametno, trajnostno in vključujočo rast*. Te cilje je moč umestiti med eno izmed vodilnih pobud Strategije Evropa 2020, in sicer »*Evropska platforma za boj proti revščini*«, ki se nanaša tudi na zagotavljanje enakosti v dostopu do zdravstvenega varstva.

5.2.1 CILJ: Spodbujanje redne telesne dejavnosti, uravnoveženega prehranjevanja in vzdrževanja priporočene telesne teže med mladimi (15–29 let)

Merila: obrniti negativne trende in nadaljevati pozitivne trende na področju preventivnih (zdravstvenih) dejavnosti in kazalnikov zdravja mladih

- | |
|---|
| <ul style="list-style-type: none"> – povečati delež mladih, ki so redno telesno dejavni in gibalno zmogljivi – povečati delež mladih, ki se uravnoveženo prehranjujejo – ustaviti trend nižanja deleža mladih s priporočeno telesno težo |
|---|

Pričakovani razvojni učinek: izboljšana kakovost življenja in boljše zdravje mladih, njihovih otrok in posledično aktivne populacije ter starejših odraslih

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: zagotavljanje sistemskih pogojev za redno telesno dejavnost

Nosilci: MIZŠ

Sodelujoči: MZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, ki so redno telesno dejavni, po spolu

Zadostna telesna dejavnost je varovalni dejavnik zdravja, saj vpliva tako na telesno kot na duševno zdravje in kakovost življenja. Različne raziskave so pokazale, da telesna dejavnost varuje pred večino kroničnih nenalezljivih bolezni, krepi kosti in mišice, vzdržuje psihofizične in funkcionalne sposobnosti telesa, pripomore k zmanjšanju stresa in depresije ter pomaga pri povečevanju samozavesti. Telesna dejavnost ima pomemben vpliv tako na metabolični sindrom in njegova posledična stanja (inzulinsko rezistenco, dislipidemije, visok krvni tlak in debelost) kot tudi na vse pomembnejše srčno-žilne bolezni in osteoporozo. Pri mladostnikih telesna dejavnost pozitivno vpliva tudi na njihove kognitivne sposobnosti ter na uspeh pri šolskem delu. V kombinaciji z ustrezno prehrano pa telesna dejavnost varuje tudi pred prekomerno telesno težo in debelostjo.

Nasprotno pa je nezadostna telesna (gibalna) dejavnost (skupaj z nezdravo prehrano, kajenjem, uživanjem nedovoljenih drog, stresom in uživanjem alkoholnih pijač) pomemben dejavnik nezdravega življenjskega sloga. Našteti dejavniki spadajo med ključne v procesih nastanka, napredovanja in pojavljanja zapletov najpomembnejših kroničnih nenalezljivih bolezni (KNB): bolezni srca in ožilja (BSO), sladkorne bolezni, nekaterih vrst raka, nekaterih kroničnih pljučnih bolezni, debelosti, osteoporoze in drugih bolezni kostno-mišičnega sistema (Marčič, 2011: 137).

Pomembna preventivna vidika, ki se povezujeta s prekomerno težo in debelostjo, sta zdrava prehrana in športna aktivnost. Po raziskavi Mladina 2010 85,5 % mladih je zelenjavo in sadje vsaj večkrat na teden, od tega 23,4 % večkrat na dan; 92,9 % mladih je športno aktivnih, od tega 62,7 % vsaj enkrat na teden. Delež športno aktivnih mladih se je glede na raziskavo Mladina 2000 povečal, saj se je takrat s športom aktivno ukvarjalo 89,5 % mladih (Lavrič in dr., 2010: 324).

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: zagotavljanje sistemskih pogojev za uravnoteženo prehranjevanje mladih 15–29 let

Nosilci: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MDDSZ, MKO

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, ki uživajo priporočene količine sadja in zelenjave, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki uživajo sladke pijače in sladkarije, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki redno uživa zajtrk, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki redno uživa ekološko pridelano hrano, po spolu

Neuravnotežena prehrana, predvsem uživanje energijsko goste mastne in sladke/slane hrane, je dejavnik tveganja za različne kronične bolezni in stanja (metabolni sindrom, srčno-žilne bolezni, sladkorno bolezen tipa 2, nekatere vrste raka, bolezni gibal in druge). Nasprotno pa je pestra mešana prehrana z vključevanjem kvalitetnih živil iz vseh skupin živil ter uživanjem zadostnih količin sadja in zelenjave v priporočenem prehranskem režimu varovalni dejavnik za vsa navedena stanja. Otroci, mladostniki (HBSC, 2010)⁹ in starostna skupina mladih odraslih do 30 let (EHIS, 2007)¹⁰ uživajo sadje in zelenjavo značilno manj pogosto kot odrasli nad 30 let in starejši odrasli, ženske pa pogosteje uživajo sadje in zelenjavo kakor moški. Sadje pogosteje uživajo višje izobraženi, pri pogostnosti uživanja zelenjave pa razlike po izobrazbi ni opaziti (EHIS, 2007).

Podatkov o pogostnosti uživanja drugih skupin živil pri otrocih in mladostnikih v Sloveniji za zdaj še nimamo. Podatki za odraslo populacijo, tudi za mlajše odrasle do 30. leta starosti, pa kažejo, da odrasli z višjim samoocenjenim materialnim standardom značilno pogosteje uživajo sadje in zelenjavo, kosmiče, testenine in riž, ribe, mleko in mlečne izdelke, še posebej z manj maščob, olivno olje in maslo ter med in sadno-žitne rezine, od pijač pa sadne sokove in nektarje, mineralne vode in vode z okusom. Tisti z nižjim samoocenjenim materialnim standardom pa pogosteje izbirajo kruh ter pšenični in koruzni zdrob, svinjino, drobovino, mesne izdelke in jajca, margarino, majonezo, svinjsko mast in ocvirke, sladkor, marmelado in sladko pecivo, od pijač pa čaj in kavo, sadne sirupe in alkoholne pijače (Gabrijelčič Blenkuš in dr., 2009).

Slovenski mladostniki v primerjavi z vrstniki iz drugih držav pogosteje opuščajo zajtrk. Med tednom nikoli ne zajtrkuje 31,3 % vprašanih (vir: IVZ). Opuščanje zajtrka s starostjo mladostnikov narašča in je izrazitejše med dekleti kot fanti. Redno uživanje zajtrka zagotavlja telesu dovolj energije za delo, učenje in razmišljanje. Redni zajtrk in uživanje štirih do petih obrokov na dan izboljša presnovo telesa, ugodno vpliva na raven krvnega sladkorja, ki je hrana za možgane, posledično pa se izboljša tudi občutek sitosti. Tudi z razvojnopsihološkega vidika zajtrk izboljša kognitivne zmožnosti, kar se kaže zlasti v boljšem spominu in učenju. Nasprotno pa opuščanje zajtrka prispeva k izbiri manj kakovostne prehrane, ki je revnejša z vlakninami in bogata z maščobami, kar vodi tudi do višje pojavnosti debelosti med mladostniki.

⁹ Raziskava »Z zdravjem povezano vedenje v šolskem obdobju« (angl. »Health Behaviour in School Aged Children«).

¹⁰ Angl. »[European Health Interview Survey](#)«.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: zagotavljanje sistemskih pogojev za spremljanje in ukrepanje pri mladih v starosti 15–29 s prekomerno telesno težo ali debelostjo

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MDDSZ

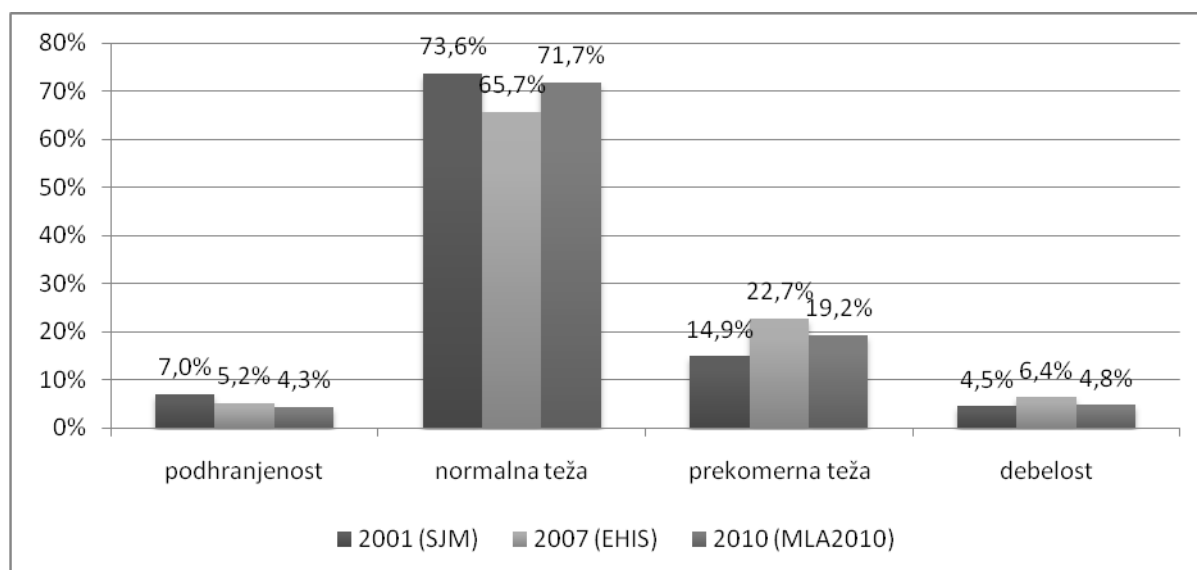
Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih s prekomerno težo in debelostjo, po spolu

Pomemben kazalnik zdravja je debelost, ki predstavlja enega glavnih izzivov javnega zdravstva v 21. stoletju, saj je samo v Evropi predebelih že več kot 5 milijonov šolajočih se otrok, tem pa se vsako leto pridruži 300.000 novih (Vertot v Lavrič in dr., 2010: 321). Prav tako podatki kažejo, da prekomerna teža in debelost oseb v Evropski uniji naraščata, tako pri otrocih kot pri odraslih (Božič, Zupančič v Lavrič in dr., 2010: 321). Slovenija je med evropskimi državami na osmem mestu po deležu otrok med 11. in 15. letom, ki so prekomerno težki ali debeli (OECD, 2010: 65). Poglavitna razloga prevelike teže sta spremenjene prehranjevalne navade mladih (hitra prehrana) in povečana neaktivnost mladih, ki je povezana s spremembami v preživljanju prostega časa (televizija in računalnik) (Lavrič in dr., 2010: 321).

Graf 14: Hranjenost mladih glede na indeks telesne mase, izbrane raziskave



Vir: SJM 2001/3, EHIS 2007, Mladina 2010.

Ugotovimo lahko, da ima še vedno več kot dve tretjini slovenskih mladih normalno težo. Trendi, glede na raziskave šolajoče se mladine, pa se bodo v prihodnje gibali v smeri večanja deleža prekomerno težkih in debelih mladih (OECD, 2010; Rok Simon, Mihevc Ponikvar v Lavrič in dr., 2010: 323). Po posameznih starostnih skupinah mladih je prav tako splošen trend naraščanja prekomerno težkih in debelih. V starostni skupini od 15. do 18. leta je takšnih 13,6 %, v starostni skupini od 19. do 24. leta jih je 23,3 %, med 25. in 29. letom pa jih je 30,7 %. Tudi glede velikosti naselja so določene zakonitosti, saj je prekomerno težkih in debelih največ na vasi oziroma podeželju, in

sicer 29,9 %, v manjših mestih jih je 19,8 %, v večjih mestih pa 17,1 % (Lavrič in dr., 2010: 323).

5.2.2 CILJ: Preprečevanje kajenja in prvih poskusov kajenja, tvegane in škodljive rabe alkohola in prepovedanih drog, zagotavljanje zdrave in varne zabave mladih ter obvladovanje nasilja, povezanega s športom, in vandalizma

Merilo: obrnitev negativnih trendov na področju tvegane in škodljive rabe alkohola in prepovedanih drog ter nadaljevanje pozitivnih trendov na področju zmanjševanja uživanja tobaka

– povečati delež mladih, ki ne pijejo alkohola – povečati delež mladih, ki ne pijejo alkohola redno (vsaj enkrat tedensko) – povečati delež mladih, ki ne pijejo tvegano ali škodljivo – povečati delež mladih, ki ne kadijo – povečati delež mladih, ki niso kadili marihuane ali hašiša – povečati delež mladih, ki marihuane ali hašiša ne kadijo redno – zmanjšati delež mladih, ki poskusijo trde droge – zmanjšati število prekrškov in kaznivih dejanj s področja vandalizma in nasilja na športnih prireditvah

Pričakovani razvojni učinek: izboljšana kakovost življenja in boljše zdravje mladih, njihovih otrok ter posledično aktivne populacije in starejših odraslih

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: zagotavljanje sistemskih pogojev za zmanjševanje tvegane in škodljive rabe alkohola

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MKO, MNZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, ki ne pijejo alkoholnih pijač, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki ne pijejo alkoholnih pijač redno, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki ne pijejo tvegano ali škodljivo, po spolu

Globalno predstavlja tvegano¹¹ in škodljivo¹² uživanje alkohola enega od vodilnih vzrokov preprečljivih smrti, bolezni in poškodb (SZO Report 2011). Še posebej zaskrbljujoče je, da je alkoholu pripisljivo breme bolezni večje pri mladih ljudeh (Rehm in dr., 2009), tako je kar 10 % vseh smrti pri mladih ženskah in 27 % pri mladih moških v starosti od 15 do 29 let pripisljivih alkoholu (Rehm in dr., 2006). Izsledki raziskav ESPAD (angl. *European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs*) kažejo, da je alkohol najbolj razširjena psihoaktivna snov v skupini 15- in 16-letnikov. V raziskavi HBSC iz leta 2010 (Jeriček Klanšček in dr., 2011) so pri slovenskih mladostnikih ugotovili, da je delež 15-letnikov, ki so že pili alkohol, 85,9 % (prav tam,

¹¹ Ki bi lahko sčasoma verjetno privedlo do zdravstvenih ali drugih škodljivih posledic.

¹² Ki je že privedlo do posledic na telesnem ali duševnem zdravju, vendar sindrom odvisnosti še ni izražen.

str. 285), tedensko jih alkohol pije več kot četrtnina (26,7 %) (prav tam, str. 223), že vsaj dvakrat opitih pa je bilo kar 40,7 % 15-letnikov (prav tam, str. 219). Raziskava HBSC je še pokazala, da so posebej tvegana skupina za redno pitje alkoholnih pijač in opijanje starejši mladostniki, fantje, mladostniki, ki ocenjujejo blagostanje družine kot podpovprečno, mladostniki iz družin z visokim rezultatom na lestvici FAS (merilo socialno-ekonomskega stanja družine), mladostniki z brezposelnimi starši, mladostniki iz rekonstruiranih družin, mladostniki s podpovprečnim učnim uspehom oziroma poklicno/nizjo poklicno šolo (Jeriček Klanšček in dr, 2011: 221).

Podatki raziskave društva Žarek upanja kažejo, da z leti neposredno spodbujanje k pitju ne narašča. Večina osnovnošolcev in srednješolcev navaja, da pri nakupu alkohola nima nikakršnih težav, še posebno ne v lokalih (Boben Bardutzky in dr, 2009; Boben Bardutzky in dr, 2010). Sicer pa mladi kot povod za pitje pogosto navajajo pozitivne učinke alkohola – predvsem dobre občutke, sproščenost, zgovornost in boljše zabavo. Uživanje alkohola mladostnikom pomeni vstop v odraslost, doseganje neke vrste zrelosti za sprejemanje odločitev. Prav tako z uživanjem alkohola povezujejo veliko število pozitivnih lastnosti – predvsem pozitivno ovrednotenje v družbi. Mladostniki so namreč pogosto omenjali, da zaznavajo naklonjen odnos slovenske družbe do pitja alkohola, kar vpliva tudi na njihove navade in odločitve glede pitja alkohola. Lahek dostop do alkoholnih pijač, neupoštevanje zakonodajnih ukrepov pri prodaji alkohola in relativna cenovna dostopnost so pomembni spodbujevalni dejavniki za pitje alkohola pri mladostnikih (Bajt in Zorko, 2009).

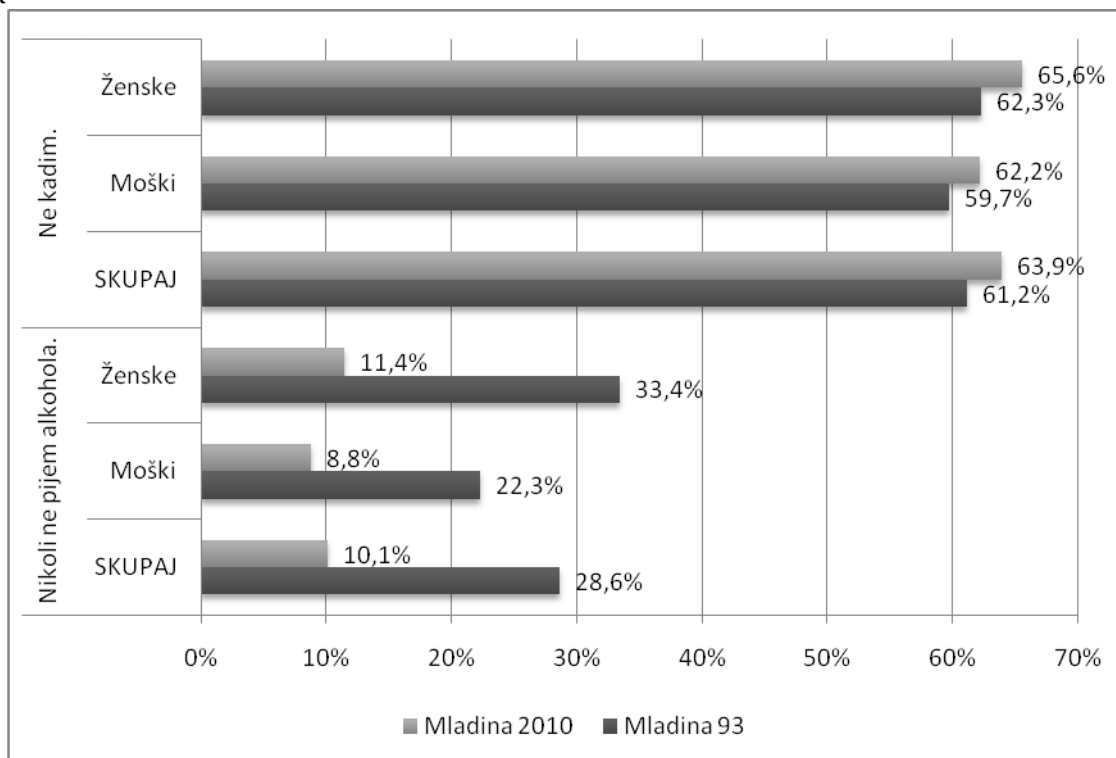
Preglednica 1: Mladi, ki vsaj občasno uživajo alkohol, za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15–18	19–24	25–29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Alkohol	89,5	87,8	91,1	89,7	91,6	87,7	88,5	89,1	91,4

Vir: Mladina 2010.

Velika večina mladih vsaj občasno uživa alkohol. Prav tako so vsa zdravju tvegana vedenja pogostejša pri moških, alkohol pa še posebej v starostni skupini med 19. in 24. letom. Vse obravnavane substance so bolj prisotne v urbanih okoljih (Lavrič in dr., 2010: 325). Časovna primerjava med raziskavama Mladina 93 in Mladina 2010 pa pokaže, da je delež mladih, ki ne uživa alkohola, upadel z 28,6 na 10,1 %.

Graf 15: Deleži mladih (med 15. in 19. letom), ki ne pijejo alkohola in ne kadijo, izbrana leta



Vir: Mladina 1993, Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: zagotavljanje sistemskih pogojev za spodbujanje nekajenja mladih in prenehanje kajenja mladih

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, ki ne kadijo, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki opustijo kajenje oziroma so prenehali kaditi, po spolu

Raziskava HBSC 2010 je pokazala, da ne kadi 74,7 % slovenskih 15-letnikov. V življenju je poskusilo kaditi (vsaj eno cigareto, cigaro ali pipo) 53,1 % mladostnikov, starih 15 let, vsaj občasno jih je kadilo 25,3 %, vsaj enkrat na teden ali pogosteje pa 19,4 %. Pri 15-letnikih tako pri poskusih kajenja kot pri tedenskem kajenju ne beležimo statistično značilnih razlik med spoloma. Raziskava je tudi pokazala, da obstaja večja verjetnost, da bodo mladostniki, ki prihajajo iz skupin z nižjim socialno-ekonomskim položajem, poskusili kaditi in bolj verjetno bodo kadili tedensko in/ali dnevno.

Raziskavi HBSC 2002 in 2006 kažeta, da se je med letoma 2002 in 2006 pomembno znižal delež mladostnikov, starih 11–15 let, ki so poskusili kaditi, in delež tedenskih kadilcev. Med letoma 2006 in 2010 pa beležimo spremembe kadilskih navad mladostnikov v smislu pomembnega zmanjševanja deleža zgodnjega kajenja in višanja deleža tedenskih kadilcev, vendar je delež tedenskih kadilcev v letu 2010 še vedno

pomembno nižji kot v letu 2002. Mednarodnih primerjav za leto 2010 še ni na voljo, za leto 2006 pa kažejo, da je tedensko kajenje med slovenskimi 15-letniki blizu povprečja držav v raziskavi.

Raziskava *Anketa o zdravju in zdravstvenem varstvu* (EHIS) iz leta 2007 kaže, da v starostni skupini 15–29 let ne kadi 69,9 % prebivalcev oziroma, da je kadilcev v tej starostni skupini 30,1 %. Kadi statistično značilno več moških (31,9 %) kot žensk (23,6 %), starih med 15 in 29 let.

Primerjava deležev z deleži v preteklem obdobju je možna v okviru starostne skupine 18–30 let, in sicer med raziskavo Slovensko javno mnenje iz leta 2001 in EHIS 2007. Prva kaže, da je delež kadilcev v tej starostni skupini 31,5 %, druga pa 33,3 %, torej v tem obdobju med deleži ni večjih sprememb, te pa najverjetneje lahko v smislu zmanjševanja pričakujemo v kasnejšem obdobju glede na padec kadilskih navad med mladostniki, starimi 11–15 let oziroma med 15-letniki, na kar kažeta raziskavi HBSC 2006 in 2010.

Evropska raziskava o alkoholu in preostalih drogah med šolsko mladino (ESPAD) iz leta 2007 je pokazala, da je poskusilo kaditi 61 % 15- in 16-letnikov, delež tistih, ki so kadili 40-krat ali pogosteje v življenju pa je znašal 22 %. Med letoma 1995 in 2003 je raziskava prikazala pomemben porast deleža tistih, ki so poskusili kaditi, in deleža tistih, ki so kadili 40-krat ali pogosteje v življenju, v obdobju 2003–2007 pa je raziskava zabeležila pomemben upad kadilskih navad v tej starostni skupini pri obeh kazalnikih, kar je tudi v skladu z dogajanjem v drugih državah, ki so sodelovale v raziskavi. Časovna primerjava med raziskavama Mladina 93 in Mladina 2010 pa je pokazala, da je porasel delež mladih (15–19 let), ki ne uživajo tobaka, in sicer tako pri moških kot tudi ženskah.

Povzamemo lahko, da večina podatkov kaže na zniževanje obsega kajenja med mladimi, nekateri pa tudi na to, da se stanje v zadnjem obdobju bistveno ne spreminja. Kljub temu pa mora cilj zmanjševanja deleža mladih, ki kadijo, ostati visoko na političnem dnevnem redu.

Preglednica 2: Mladi, ki vsaj občasno uživajo tobak, za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15–18	19–24	25–29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Tobak	44,5	42,1	46,8	34,5	48,8	44,5	41,4	45,3	48,1

Vir: Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: zmanjševanje povpraševanja po prepovedanih drogah ter preprečevanje ponudbe prepovedanih drog

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MNZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih, ki posegajo po prepovedanih drogah, po spolu

Temeljni cilj preventive na področju prepovedanih drog je ustvarjanje takih družbenih razmer, ki posamezniku dajejo možnosti za razvijanje življenjskega sloga brez uporabe prepovedanih drog. Hkrati je treba razvijati tudi vse ukrepe in aktivnosti zmanjševanja ponudbe prepovedanih drog ter izobraževanje mladih o posledicah uporabe vseh vrst (tudi dovoljenih) drog.

Ugotovitve ESPAD kažejo tudi izrazito povečanje deleža tistih, ki so odgovorili, da so marihuano v življenju uporabili 40-krat ali večkrat: z 1,3 na 6,3 %. Prav tako se je v obdobju 1995–1999–2003 statistično pomembno povečal odstotek anketiranih, ki so odgovorili, da so marihuano uporabili v preteklem letu (z 10,4 na 21,2 in 22,9 %) oziroma mesecu (s 5,7 na 12,8 in 13,8 %). Leta 2007 je bil delež tistih, ki so v življenju že uporabljali marihuano, 22 %, v zadnjem mesecu pa 9 %. O uporabi ostalih prepovedanih drog (amfetaminov, LSD, kreka, kokaina, ekstazija in heroína) je leta 1999 poročalo slabih 5 %, leta 2003 pa 8 %. Pri tem je bila zloraba drog (»uporabil sem jo 10-krat ali večkrat«) označena pri dobrem 1 %. Po pomirjevalih, ki jih ni predpisal zdravnik, je leta 1999 poseglo dobrih 5 % vprašanih, podobno kot leta 2003. Šestnajst odstotkov dijakov je v življenju že vdihavalo hlape, kar je precej več, kot je evropsko povprečje. Zanimivo pa je tudi, da nadpovprečno visok delež mladih meni, da so omenjene psihoaktivne snovi lahko dosegljive (Hibell v Marčič, 2011: 142).

Rezultati raziskave ESPAD 2011 odkrivajo, da slovenski mladostniki presegajo evropsko povprečje uporabe alkohola in prepovedanih drog kar na petih od skupaj sedmih spremenljivkah, najizraziteje pri vdihavanju hlapov.

Časovna primerjava med raziskavama Mladina 1985 in Mladina 2010 pa pokaže, da se je od leta 1985 med mladimi (pri obeh spolih) zaradi zmanjšanja deleža nekonsumentov najbolj povečal delež tistih, ki so poskusili marihuano oziroma hašiš, prav tako pa sta se povečala deleža občasnih in rednih kadilcev marihuane oziroma hašiša.¹³

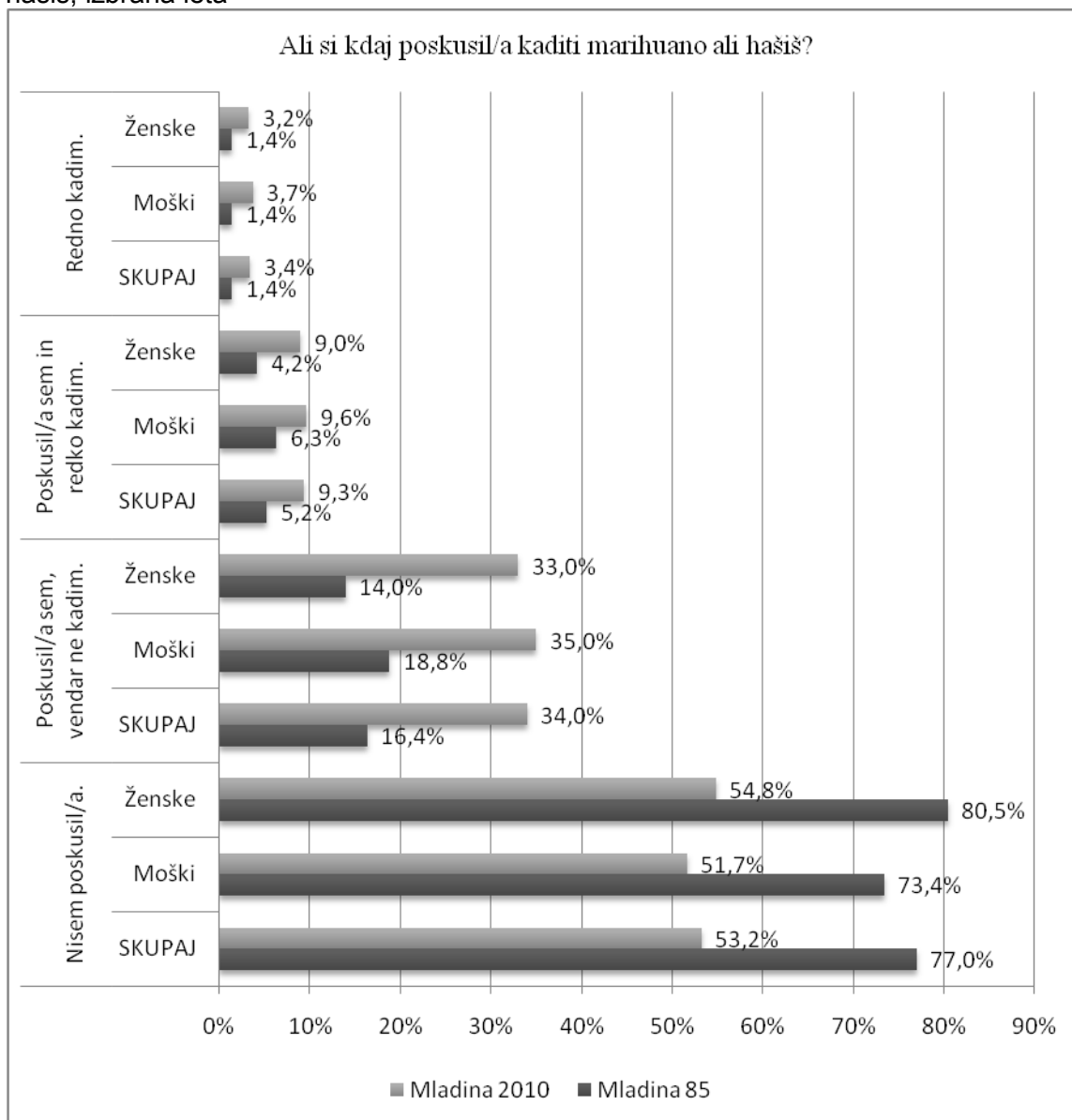
Preglednica 3: Mladi, ki so poskusili marihuano, hašiš ali trde droge, za celoten vzorec in ločeno po spolu, starosti in velikosti naselja (v odstotkih)

	VSI	PO SPOLU		PO STAROSTI			PO VELIKOSTI NASELJA		
		Ženske	Moški	15–18	19–24	25–29	Vas	Manjše mesto	Večje mesto
Marihuana ali hašiš	50,1	48,6	51,6	33,8	53,8	55,1	42,6	54,2	60,2
Trde droge	13,3	11,2	15,3	8,1	13,9	14,1	10,5	17,0	14,0

Vir: Mladina 2010.

¹³ Po podatkih raziskave HBSC 2010 je marihuano že kdaj kadilo 23,2 % 15-letnikov, v zadnjih 30 dneh pa 10%, pri obeh kazalnikih je bil delež med fanti statistično značilno višji kakor med dekleti (HBSC 2010).

Graf 16: Deleži mladih (med 15. in 24. letom), ki so poskusili ali uživajo marihuano ali hašiš, izbrana leta



Vir: Mladina 1985, Mladina 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: zagotavljanje sistemskih pogojev za zdravo in varno zabavo mladih, obvladovanje nasilja, povezanega z javnimi prireditvami in športom, ter vandalizma

Nosilec: MNZ, Policija

Sodelujoči: MGRT, MIZŠ, MZ, MO, URSZR, MP

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2020

Kazalnik: vzpostavitev pogojev poslovanja zasebnih subjektov, ki zagotavljajo zdravo in varno zabavo mladih

Kazalnik: število prekrškov na javnih prireditvah, ki jih stori organizator javne prireditve

Kazalnik: število prekrškov na javnih prireditvah s področja požarne varnosti

Kazalnik: število prekrškov in kaznivih dejanj na javnih prireditvah s strani mladih

Kazalnik: število prekrškov in kaznivih dejanj vandalizma mladih

Zagotavljanje sistemskih pogojev za zdravo in varno zabavo mladih, obvladovanje nasilja, povezanega z javnimi prireditvami in športom, ter vandalizma na splošno, je eno izmed pomembnih področij, na katerem lahko s pravilnim pristopom urejamo razmere za zdravo in varno zabavo mladih ter pri vzgoji mladostnikov dosežemo učinkovite rezultate za zmanjšanje nasilništva in vandalizma na javnih prireditvah.

Vzpostavitev ustreznih pogojev poslovanja zasebnih subjektov (gospodarskih družb in samostojnih podjetnikov posameznikov), ki se ukvarjajo z organizacijo javnih prireditev in točenjem alkohola, ter zagotavljanje ustreznega nadzora nad njihovim zagotavljanjem je nujen pogoj za zagotavljanje zdrave in varne zabave mladih. Dobre prakse in izkušnje iz tujine kažejo, da je mogoče tveganja za zdravo in varno zabavo mladih zmanjšati z multidisciplinarnim pristopom ministrstev, organov in služb že v fazi vzpostavljanja pogojev za poslovanje zasebnih subjektov, ki takšne zabave organizirajo oziroma točijo alkohol.

Vandalizem na javnih prireditvah in krajih, še posebej pa v športu, predstavlja družbeni problem – problem mladih ravno v ciljni starostni skupini. Protipravno vedenje mladostnikov v parkih in na mestnih ulicah večine slovenskih mest (razbijanje steklenine, pijančevanje, oviranje cestnega prometa, poškodovanje komunalne infrastrukture ipd.) ni zgolj problem represivnih organov. Še posebej je v zadnjih letih problematičen tudi huliganizem na športnih prireditvah. Temelj organiziranosti t. i. navijaških skupin so prav ciljna skupina mladih. Organiziranje in delovanje v skladu s psihologijo množice narekujeta tudi nekatere aktivnosti drugih ministrstev, s katerimi bi bilo mogoče vplivati na zmanjšanje tovrstne problematike.

5.2.3 CILJ: Krepitev skrbi za spolno in reproduktivno zdravje mladine ter načrtovanje družine

Merilo: zmanjšati delež spolno prenosljivih bolezni in nezaščitenih spolnih odnosov ter tveganega spolnega vedenja med mladimi (15–29 let)

Pričakovani razvojni učinek: povečanje ozaveščenosti in skrbi za spolno in reproduktivno zdravje mladih in med mladimi

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: zagotavljanje sistemskih pogojev za izboljšanje spolnega in reproduktivnega zdravja mladih

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: incidenca spolno prenosljivih okužb pri mladih, po spolu

Spolno zdravje odločilno vpliva na celotno zdravstveno stanje sedanjih in prihodnjih generacij. Spolno zdravje se dotika več različnih ravni tako izobraževanja kot etičnih, zdravstvenih, socialnih in kulturnih običajev in posebnosti, vključuje pa tudi spolno prenosljive okužbe in najstniške nosečnosti kot tudi spolno nasilje. Ti učinki zajemajo tako zdravstvene kot socialne vidike in so ključni dejavnik za razvoj osebnosti in dobro počutje mladih.

Čeprav so mladi ljudje v večini dobrega zdravja, so dovzetni tudi za spolno prenosljive okužbe. Dobro znanje v zvezi s spolnim zdravjem in dostop do ustreznih zdravstvenih storitev sta za zato pomembna dejavnika za preprečevanje širjenja okužb. Ključna je vključitev celostne vzgoje za zdravo in odgovorno spolnost v vzgojno-izobraževalne procese, da bi mladi pridobili spretnosti in sposobnosti, ki jih potrebujejo za ohranitev in izboljšanje spolnega zdravja, zmanjšanje spolno prenosljivih okužb ter krepitev partnerskih odnosov. Tudi Strategija preprečevanja in obvladovanja okužbe s HIV za obdobje 2010–2015 izpostavlja velik pomen uvedbe vzgoje za zdravo spolnost v izobraževalnih sistem.

5.2.4 CILJ: Krepitev pozitivnega duševnega zdravja med mladimi in zmanjševanje umrljivosti zaradi samomora med mladimi

Merilo: zmanjšanje umrljivosti zaradi samomora med mladimi (15–29 let)

zmanjšati delež samomorov med mladimi 15–29 (povprečje EU 2007–2009: 7,3 na 100.000, povprečje Slovenija 2007–2009: 11,72 na 100.000) (SZO 2010).

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje števila samomorov kot enega izmed glavnih vzrokov za umrljivost mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: zmanjšati število otrok in mladih, ki storijo poskus samomora ali samomor

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MDDSZ, MNZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število otrok in mladih, ki storijo samomor, po spolu

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: razvoj mehanizmov za zgodnjo prepoznavo in obravnavo mladih s težavami v duševnem zdravju

Nosilec: MZ

Sodelujoči: MIZŠ, MDDSZ, MNZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: višina sredstev, namenjena programom s področja nudenja pomoči mladim v stiski

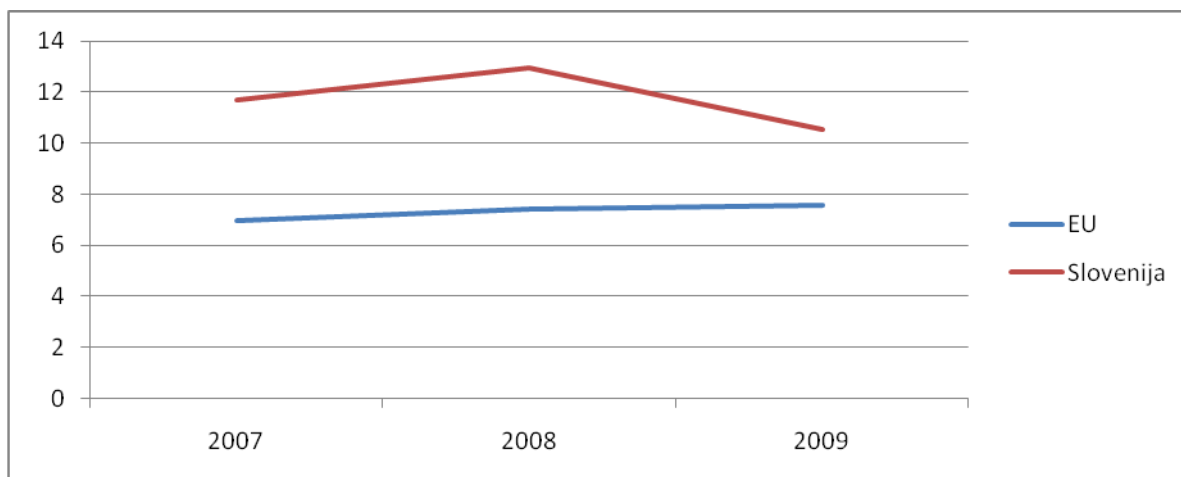
Težave na področju duševnega zdravja predstavljajo glavni dejavnik tveganja za samomorilno vedenje in psihosomatske bolezni ter negativno vplivajo na šolsko in delovno produktivnost, odnose v družini in širši okolici itn. V Sloveniji je 13 % petnajstletnikov in 22 % petnajstletnic nezadovoljnih s svojim življenjem, večinoma iz družin z nižjim socialno-ekonomskim statusom. Skoraj tretjina petnajstletnic ali petnajstletnikov poroča o psihosomatskih težavah (Jeriček Klanšček v Marčič, 2011: 143), klinično pomembna stopnja depresivnosti pa je bila ugotovljena pri 21 % fantov in 42 % deklet, starih od 14 do 19 let (Tomori v Marčič, 2011: 143). Mladostniki so pri izbranem zdravniku in zdravniku specialistu najpogosteje obravnavani zaradi depresije, anksioznosti in reakcije na stres. Pri mladostnicah so pogoste obravnave zaradi motenj hranjenja, ki se prenašajo tudi v starostno obdobje 20–29 let, pri fantih pa so pogostejše obravnave zaradi uživanja alkohola in drugih psihoaktivnih snovi (Jeriček in dr. v Marčič, 2011: 143).

Za več kot tretjino mladih pomeni velik problem osamljenost, ki je posledica naraščajoče odtujenosti med njimi (Rener v Marčič, 2011: 143). Mladi si zato z nekaterimi oblikami tvegane vedenja, na primer uporabo alkohola in drugih psihoaktivnih snovi, prizadevajo za to, da bi jih sprejemali vrstniki, si lajšajo nelagodna čustva in razpoloženja ter posredno večajo zadovoljstvo s seboj (Tomori in dr. 1998).

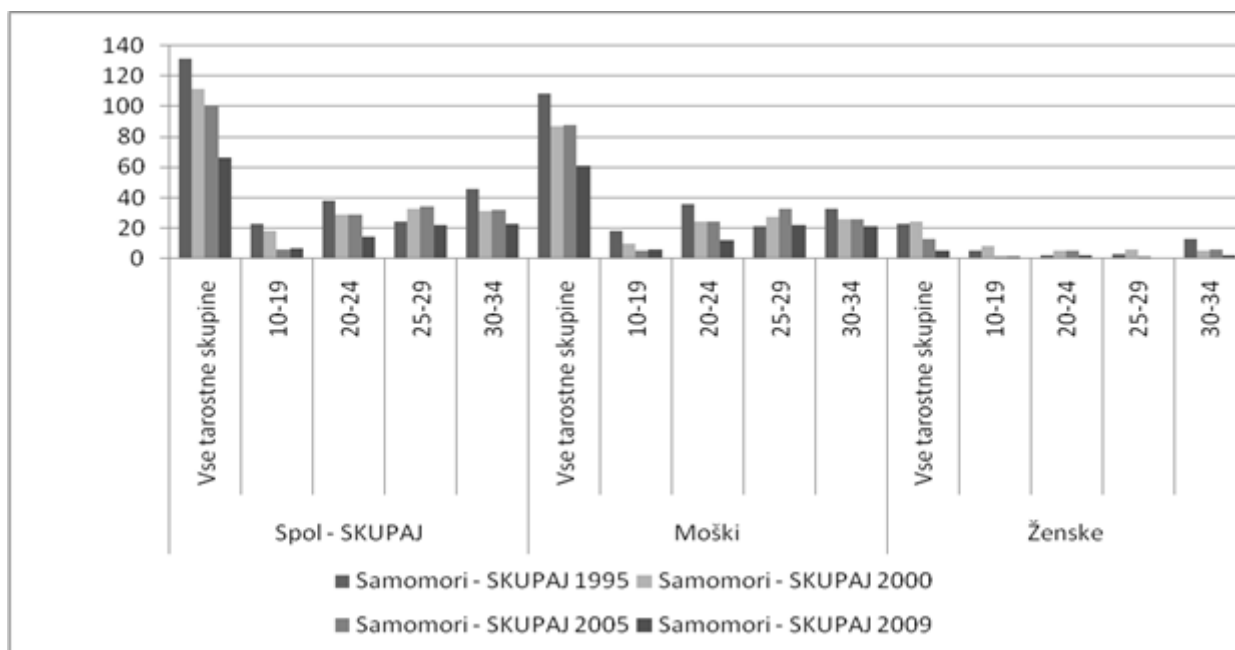
Pravočasno prepoznavanje mladih v stiski je pomembno tudi z vidika preprečevanja samomorilnega vedenja. V Sloveniji je umrljivost zaradi samomora med mladimi v zadnjih letih upadla, vendar smo še vedno nad evropskim povprečjem (glej graf 1) (stopnja umrljivosti mladih zaradi samomora je v Sloveniji 1,6-krat višja v primerjavi s povprečjem v EU27). V Sloveniji je samomor drugi glavni vzrok umrljivosti mladih med 15. in 29. letom. Zaradi samomora v tej starostni skupini fantje in mladi moški umirajo štirikrat pogosteje kot dekleta in mlade ženske. Poleg samomora predstavljajo velik problem tudi poskusi samomora (predvsem pri dekletih), saj je bilo med letoma 2005 in 2007 145 mladostnikov zdravljenih v bolnišnici zaradi poskusa samomora (Rok Simon in Mihevc Ponikvar, 2009: 100). Spodbudno je, da v zadnjih treh letih v starostni skupini 0–14 let v Sloveniji nismo zabeležili nobenega samomora. Kljub vsemu pa je tudi tej starostni skupini treba nameniti pozornost.

Samomorilno vedenje je povezano z negativnim duševnim zdravjem, zato je treba razviti dobre preventivne programe, s pomočjo katerih bomo bolj ogrožene mladostnike pravočasno prepoznali. Prav tako je treba veliko pozornosti posvetiti krepitvi duševnega zdravja.

Graf 17: Standardizirana stopnja umrljivosti zaradi samomora na 100.000 mladih (15–29 let) na leto v Sloveniji in v EU



Graf 18: Gibanje števila samomorov v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta



Vir: SURS 2010.

5.2.5 CILJ: Zagotavljanje višje ravni varnosti in zdravja pri delu za mlade delavce

Merilo: zmanjšanje števila nezgod pri delu, v katerih so udeleženi delavci, stari 15 do 29 let

Pričakovani razvojni učinek: dvig varnostne kulture pri mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 11: ozaveščanje delodajalcev, mentorjev in nadzornikov o tveganjih in ukrepih, povezanih z delom mladih delavcev, ter spodbujanje kulture varnosti pri mladih, vključno z uvajanjem varnosti in zdravja pri delu v vzgojo in izobraževanje

Nosilec: MDDSZ

Sodelujoči: Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport, Inštitut za varovanje zdravja RS, UKC Ljubljana – Klinični inštitut za medicino dela, prometa in športa, socialni partnerji, strokovnjaki s področja varnosti in zdravja pri delu

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: 2013–2022

Kazalnik: število in delež nezgod pri delu, v katerih so udeleženi delavci, stari od 15 do 29 let

Po podatkih Eurostata je v EU pogostnost nezgod pri delu med delavci, starimi od 18 do 24 let, za več kot 40 % višja kot v drugih starostnih skupinah. Razlike med dejavnostmi in poklici so precejšnje, pri čemer je najbolj nevarno prvo leto zaposlitve.

Evropska agencija za varnost in zdravje pri delu (EU-OSHA) med razlogi za pogoste nezgode pri delu med mladimi delavci navaja:

- nizko kulturo varnosti,
- slabo usposobljenost za varno opravljanje delovnih nalog,
- neizkušenost – ne zavedajo se tveganj, ki so jim izpostavljeni,
- nepoznavanje dolžnosti delodajalca,
- nepoznavanje pravic in dolžnosti delavca,
- vrste del in delovni pogoji, v katerih delajo mladi delavci,
- duševno in fizično nezrelost mladih delavcev.

Po podatkih Inšpektorata RS za delo¹⁴ so bili leta 2011 delavci, stari 15 do 29 let, vpleteni v 2344 nezgod pri delu, kar znaša 18,3 % vseh nezgod pri delu, ki so se pripetile v navedenem letu. V letu 2012¹⁵ se je delež nezgod pri delu, v katere so bili vpleteni delavci, stari 15 do 29 let, povečal na 20,3 % (2070 nezgod pri delu).

5.2.6 CILJ: Izboljšanje prometne varnosti ter zmanjšanje števila poškodb in smrti mladih v prometu

Merilo: zmanjšanje števila poškodb in smrti v prometu med mladimi (15–29 let)

zmanjšati delež poškodb in smrti v prometu med mladimi (15–29 let) (vir: WHO HFA 2011).

¹⁴ Delodajalci so na podlagi 41. člena Zakona o varnosti in zdravju pri delu (Uradni list RS, št. 43/11) dolžni inšpekciji dela prijaviti vsako:

- (1) nezgodo pri delu s smrtnim izidom,
- (2) nezgodo pri delu, zaradi katere je delavec nezmožen za delo več kot tri delovne dni,
- (3) kolektivno nezgodo,
- (4) nevaren pojav,
- (5) ugotovljeno poklicno bolezen.

¹⁵ Podatki Inšpektorata RS za delo o številu nezgod pri delu v letu 2012 niso dokončni, saj nekateri delodajalci prijavljajo dogodke, navedene v opombi št. 12, z določenim časovnim zamikom.

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje števila poškodb in smrti mladih v prometu

PRIORITETNO PODPODROČJE 12: zagotavljanje sistemskih pogojev za izboljšanje prometne varnosti mladih

Nosilec: Javna agencija RS za varnost prometa (MZIP),

Sodelujoči: MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

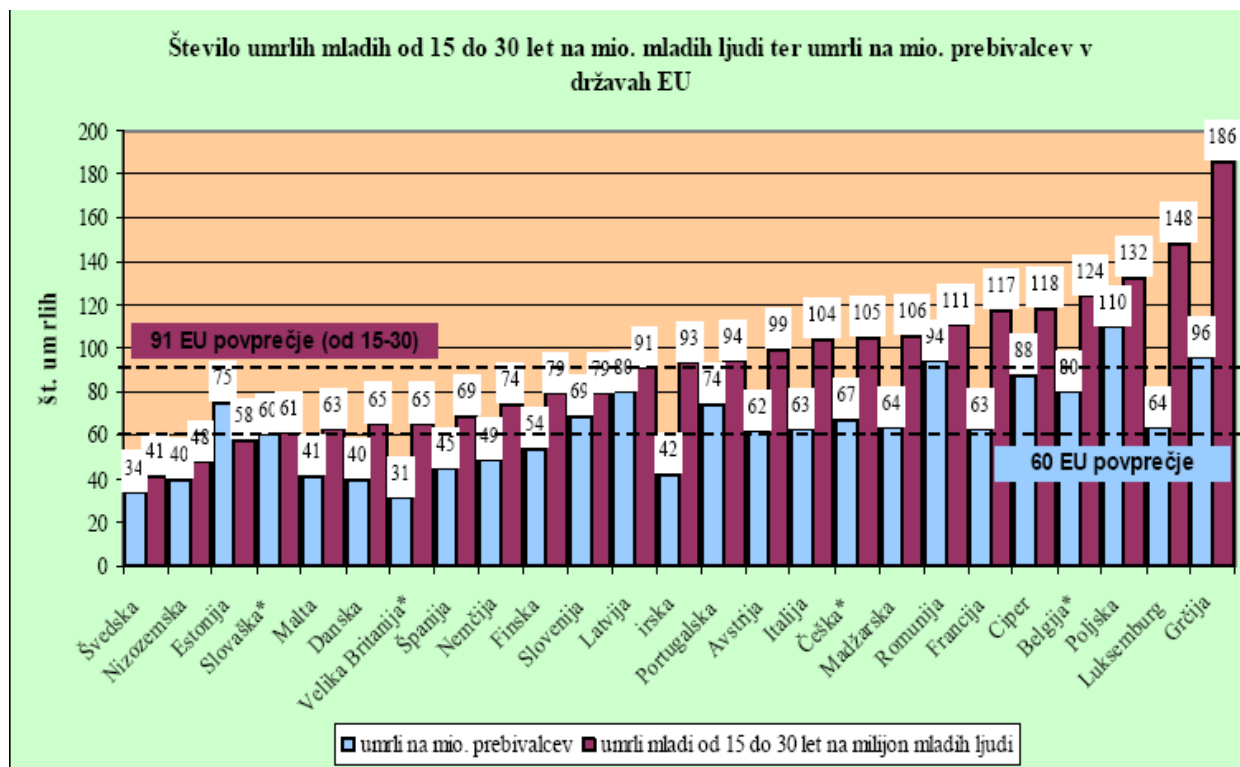
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: razmerje med številom smrti v prometu pri mladih med 15. in 29. letom in celotnim prebivalstvom

Kazalnik: število poškodb in smrti mladih v prometnih nezgodah zaradi prisotnosti alkohola

Umrljivost v cestnem prometu je odvisna od stopnje razvitosti prometnega sistema in ukrepov, ki jih posamezne države izvajajo za izboljšanje varnosti. Število mrtvih rizične skupine mladih med 15 in 30 letom starosti je nekoliko pod povprečjem držav EU, vendar daleč nad številom mrtvih v Nizozemski in Švedski. (NPVCP)

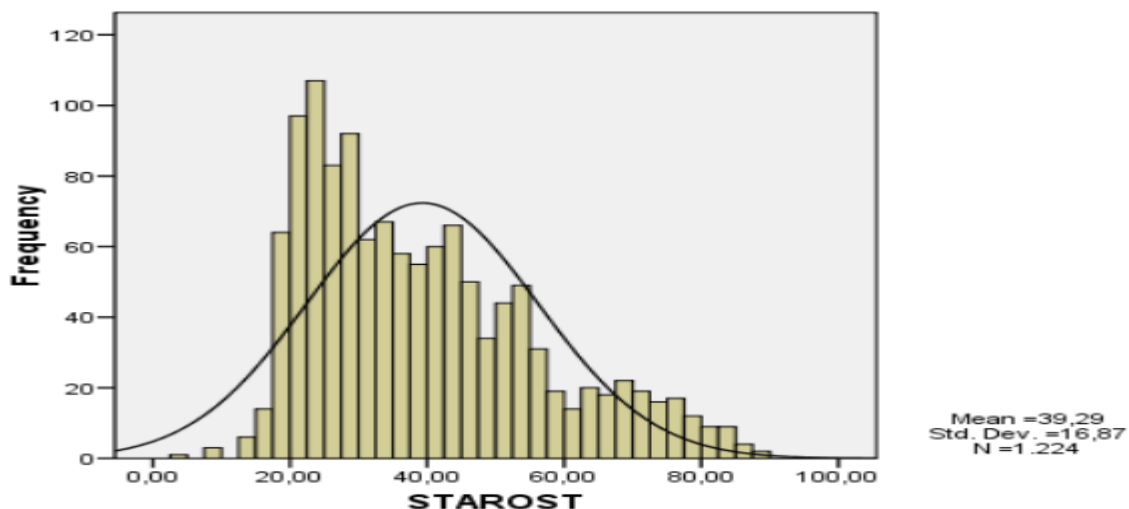
Graf 19: Število mrtvih mladih med 15 in 30 letom starosti na milijon mladih in število vseh mrtvih na milijon prebivalcev v letu 2010 (2009)



Prav tako je za ukrepe, ki jih je treba sprejeti v okviru nacionalnega programa za mladino, pomembno dejstvo, da je, kot kažejo raziskave, največja verjetnost, da bo

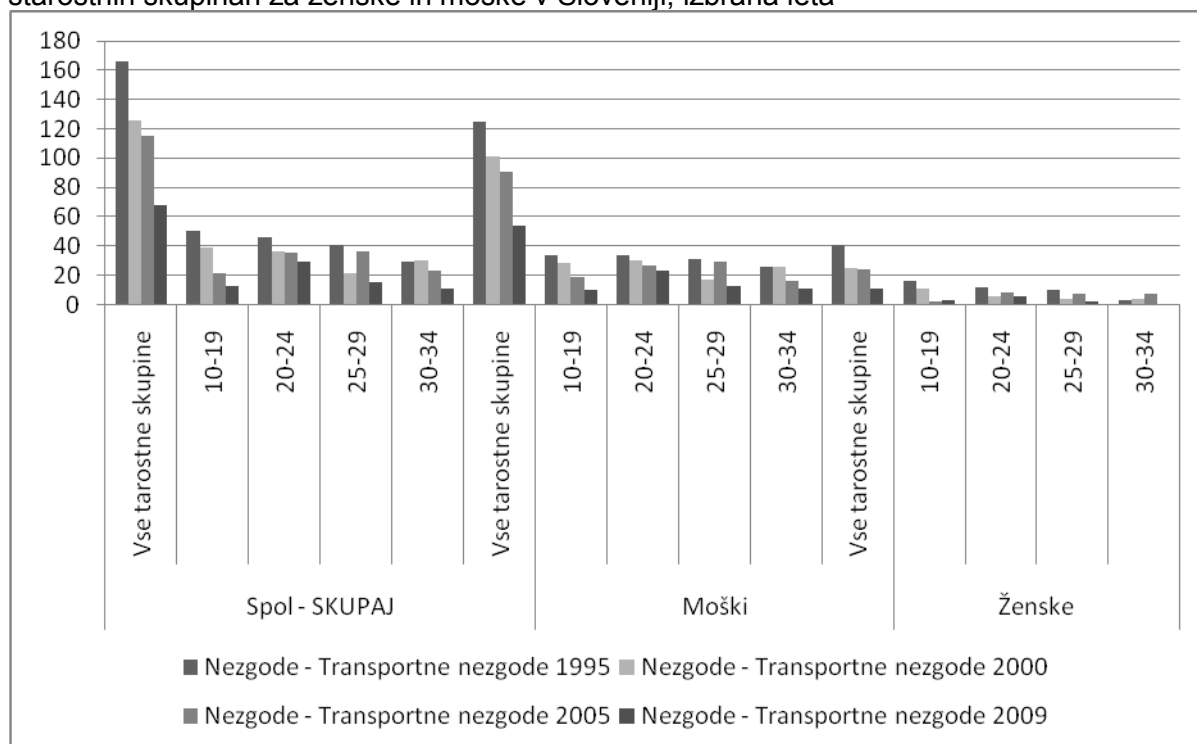
voznik povzročil prometno nezgodo s smrtnim izidom, prav v starosti 19–25 let (glej graf 19).

Graf 20: Histogram starosti povzročiteljev prometnih nezgod s smrtnim izidom



Vir: NPVCP.

Graf 21: Gibanje števila smrti po zunanjem vzroku – prometnih nezgodah v izbranih starostnih skupinah za ženske in moške v Sloveniji, izbrana leta



Vir: SURS 2010.

Pri prometnih nezgodah je umrljivost mladih med 20. in 24. letom na splošno višja od populacijske stopnje, pri čemer še posebej izstopajo moški. Primerjava med letoma 1995 in 2009 kaže, da so se stopnje umrljivosti v vseh starostnih skupinah znižale. Kljub temu je še vedno treba veliko pozornosti posvečati ukrepom, ki lahko pripomorejo k zmanjševanju umrljivosti mladih v prometnih nezgodah in povečanju prometne varnosti mladih (Lavrič in dr., 2010: 313).

Ozaveščanje o prometni varnosti mladih lahko poteka na različne načine, med drugim tudi z mladinskim raziskovalnim delom. Informativne in preventivne akcije izboljšanja prometne varnosti morajo nositi jasno sporočilo, da je udeležba v prometu pod vplivom alkohola ali prepovedanih drog in drugih psihoaktivnih snovi v kakršni koli količini nesprejemljiva.

5.2.7 CILJ: Izboljšanje potovalnih navad med mladimi kot zaveza k trajnostni mobilnosti

Merilo: povečanje uporabe javnega potniškega prometa med mladimi (15–29 let)

povečati delež mladih, ki v šolo, na fakulteto ali v službo pešačijo, kolesarijo ali uporabljajo javni potniški promet (15–29 let)

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje škodljivih vplivov na ljudi in okolje

PRIORITETNO PODPODROČJE 13: povečanje števila mladih, ki uporabljajo javni potniški promet

Nosilec: MZIP

Sodelujoči: MIZŠ

Finančni načrt: subvencioniranje dijaških in študentskih vozovnic – 39.800.000,00 evrov/leto

Obdobje in rok: *do leta 2022*

Kazalnik: delež mladih, ki uporabljajo javni potniški promet

Odvisnost od avtomobila v vsakdanjem potovanju je v zadnjih desetletjih strahotno narasla. Zaradi tega smo soočeni z naraščajočimi škodljivimi vplivi na zdravje, okolje in naselja kot taka. Poleg škodljivih vplivov na ljudi in okolje so posledice odvisnosti od avtomobila tudi zelo drage tako neposredno (visoki stroški prevoza) kot posredno za celotno družbo (eksterni stroški transporta).

Najti je treba primerne načine, kako spremeniti stanje, v katerem smo se znašli danes.

Če razumemo dejstvo, da se:

potovalne navade spreminjajo,

lahko potovalne navade tudi spreminjamo.

In zaradi vseh negativnih posledic sedanjih potovalnih navad

potovalne navade moramo spremeniti.

Skupina mladih je ključna v procesu spreminjanja potovalnih navad, saj se iz mladoletnega uporabnika javnega prevoza s polnoletnostjo mnogo mladih preusmeri izključno na uporabo osebnega avtomobila. Takšno prakso je treba preseči in uveljavljati načela trajnostne mobilnosti. S tem bomo prispevali še k ciljem prometne varnosti, zdravja, socialne vključenosti ter dostopnosti do izobraževanja.

Vsi mladi od 15. do 29. leta so vključeni v subvencioniranje dijaških in študentskih vozovnic, ki mu MZIP namenja 39.800.000,00 evrov/leto.

5.2.8 CILJ: Zmanjševanje vplivov spreminjajočega se okolja na zdravje mladih

Merilo: manj poškodb, obolenj in smrti zaradi vplivov spreminjajočega se okolja na zdravje mladih

zmanjšati število poškodb, obolenj in smrti zaradi posledic spreminjajočega se okolja na zdravje mladih

Pričakovani razvojni učinek: zmanjšanje števila poškodb, obolenj in smrti zaradi posledic spreminjajočega se okolja na zdravje mladih

PRIORITETNO PODPODROČJE 14: vključevanje mladih v oblikovanje, izvajanje in vrednotenje programov krepitve zdravja, povezanih z okoljem

Nosilec: MKO

Sodelujoči: Inštitut za varovanje zdravja RS, MIZŠ, MZiP, Agencija RS za okolje

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število predstavnikov v medresorskih delovnih skupinah na področju okolja in zdravja

Kazalnik: število podanih pripomb in predlogov za spremembe s strani predstavnikov mladih

Kazalnik: število upoštevanih pripomb in predlogov za spremembe s strani predstavnikov mladih

Ministri in predstavniki držav članic evropske regije SZO, odgovorni za zdravje in okolje, so marca 2010 v Parmi v Italiji sprejeli Parmsko deklaracijo o okolju in zdravju in se na podlagi temeljev iz Evropskega procesa za okolje in zdravje odločili, da bodo okrepili svoja prizadevanja pri izvajanju zavez, sprejetih na preteklih ministrskih konferencah SZO, posebej tistih, ki se nanašajo na Akcijski načrt za okolje in zdravje otrok (CEHAPE).

Kot ključne okoljske in zdravstvene izzive, ki zahtevajo ukrepanje, so opredelili:

- a) vplive podnebnih sprememb na zdravje in okolje ter s tem povezane politike;
- b) zdravstvena tveganja, ki zadevajo otroke in druge ranljive skupine ter so posledica slabih okoljskih, delovnih in življenjskih razmer (zlasti pomanjkanje pitne vode in kanalizacije);
- c) socialno-ekonomsko in spolno neenakost v človeškem okolju ter na področju zdravja, ki se s finančno krizo še pogloblja;
- d) breme nenalezljivih bolezni, posebej če ga je mogoče zmanjšati s primernimi politikami na področjih, kot so razvoj mest, prevoz, varnost živil in prehrane ter življenjsko in delovno okolje;
- e) zaskrbljenost zaradi obstojnih motilcev hormonskega ravnovesja, bioakumulativnih škodljivih kemikalij in (nano)delcev ter zaradi novih in porajajočih se vprašanj;
- f) nezadostna sredstva v delih evropske regije SZO.

V skladu s Parmsko deklaracijo se omenjena vprašanja rešujejo z vzpostavitvijo ali okrepitevijo obstoječih mehanizmov oziroma struktur, posebna pozornost se nameni

spodbujanju strateških partnerstev in mrež, da bodo okoljska in zdravstvena vprašanja bolje vključena v politike vseh sektorjev. *Ministri za okolje in zdravje so se tudi zavezali, da bodo poskrbeli za spodbujanje udeležbe mladih v vseh državah članicah na nacionalni in mednarodni ravni, tako da jim bodo nudili pomoč, sredstva in usposabljanje za vsebinsko in trajnostno vključevanje v vse vidike procesa.* Nadalje naj bi spodbujali vlaganja v trajnostne in okolju prijazne tehnologije, ki spodbujajo zdravje, ter poudarjali številne priložnosti, ki jih te dejavnosti omogočajo, kot so na primer energetske učinkovite zdravstvene storitve in zelena delovna mesta.

Po podatkih Svetovne zdravstvene organizacije lahko dejavnikom iz okolja pripišemo kar 24 % obolenj in 23 % vseh smrti (WHO, 2006). Ocenjuje se, da v Evropi dejavniki iz okolja prispevajo k nastanku več kot 25 % vseh obolenj. Ena od petih smrti je povezana z dejavniki iz okolja. Devetnajstim odstotkom vseh oblik raka, ki je v svetovnem merilu drugi vodilni vzrok smrti, se pripisuje delovanju dejavnikom tveganja v okolju, vključno na delovnem mestu. V razvitih državah se 20 % okužb spodnjih dihal pripiše okoljskim vzrokom – povezane so z onesnaženim zrakom v notranjih prostorih, uporabo trdih goriv, pasivnim kajenjem, onesnaženim zunanjim zrakom. Znotraj držav so revni okoljskim dejavnikom tveganja izpostavljeni pet- in večkrat pogostejše kot bogati.

Strategija Republike Slovenije za zdravje otrok in mladostnikov v povezavi z okoljem 2012–2020 (VRS, 1. december 2011) namenja posebno pozornost sodelovanju mladih. Ker se tudi mladi v Sloveniji zavedajo vpliva, ki ga ima okolje na njihovo zdravje, se v sodelovanju s političnimi odločevalci aktivno vključujejo v izvajanje Parnske deklaracije in bodo v ta namen pripravili Slovenski mladinski manifest o okolju in zdravju. Zavzemajo se za oblikovanje dobrih politik v skladu s sprejeto deklaracijo na vseh ravneh (regionalni, nacionalni, evropski) ter izboljšanje tistih, ki niso dovolj učinkovite ali se izvajajo prepočasi.

Pomembnost zdravju spodbudnega okolja in zdravega življenjskega sloga je zaradi dobrega zdravstvenega stanja mladih prepogosto podcenjena, saj mladi večinoma še ne čutijo bremena nezdravega okolja in načina življenja, ki se izrazi v kasnejšem življenjskem obdobju. Medtem ko se vsak posameznik lahko sam odloči za življenjski slog in s tem zavestno sprejme določena tveganja za zdravje, pa lahko le omejeno vpliva na onesnaženost zraka, ki ga diha, kakovost pitne vode, ki jo pije, okoljski hrup, ki mu je izpostavljen, mikrobiološko in kemijsko ustreznost živil in proizvodov v vsakdanji rabi in na druge okoljske dejavnike bolezni/zdravja, ki jim je izpostavljen vsak dan. V navedenih primerih je posameznik odvisen od sistemskih ukrepov države in delovanja celotne družbe, prav zato je nujno vključevanje mladih kot generacije, ki prihaja, v procese odločanja.

PRIORITETNO PODPODROČJE 15: ozaveščanje mladih ter usposabljanje mladostnikov za izvajanje aktivnosti o zdravem načinu življenja za zmanjšanje okoljskih dejavnikov tveganja za zdravje

Nosilec: MKO

Sodelujoči: Inštitut za varovanje zdravja RS, Univerzitetni klinični center (UKC) Ljubljana in ostale bolnišnice po Sloveniji, Agencija RS za okolje

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število ozaveščenih mladih o dejavnikih tveganja za zdravje zaradi izpostavljenosti okoljskim dejavnikom tveganja

Kazalnik: število usposobljenih mladih za izvajanje aktivnosti o zdravem načinu življenja za zmanjšanje izpostavljenosti okoljskim dejavnikom tveganja

Kazalnik: uvajanje izobraževanja o okolju in zdravju v šole

Zdravi mladi posamezniki so temelj vsake družbe, zato jih je treba že v najzgodnejših letih ozaveščati o pomenu skrbi za lastno zdravje v povezavi z okoljskimi dejavniki ter jim ponuditi možnost izbire zdravega življenjskega sloga in okolja za razvoj lastnih potencialov. Mladi morajo imeti pravico do izbire in odločitve za zdrav življenjski slog ter pravico do zdravju spodbudnega okolja.

Inštitut za varovanje zdravja ugotavlja, da okolje in zdravje (še) nista osnovna dela zdravstvenih sistemov v EU, gre za področja in procese, ki niso zakonsko obvezni. Področje okolja in zdravja je relativno na obrobju interesov politike, tako zdravstvene kot okoljske. Zato je ozaveščanje in izobraževanje o teh vidikih toliko bolj pomembno.

S Parmsko deklaracijo o okolju in zdravju so se ministri in predstavniki držav članic evropske regije SZO med drugim zavezali, da bodo razvili in izvajali izobraževalne programe in programe ozaveščanja javnosti, namenjene spodbujanju zdravega in energetsko učinkovitega življenja v vseh okoljih, obenem pa bodo zagotovili podatke o priložnostih za ukrepe blaženja in prilagajanja, pri čemer bo posebna pozornost namenjena ranljivim skupinam in podregijam.

Strategija Republike Slovenije za zdravje otrok in mladostnikov v povezavi z okoljem 2012–2020 v svojih usmeritvah med drugim določa:

- povečali bomo ozaveščenost uporabnikov o namenu varovanja in ohranjanja naravnih virov pitne vode;
- povečali bomo ozaveščenost kopalcev glede pomena osebne higiene za ohranitev kakovosti in varnosti kopalnih voda;
- povečali bomo ozaveščenost staršev in otrok o dejavnikih, ki povzročajo onesnaženje zunanjega zraka in zraka v zaprtih prostorih, in o ukrepih, s katerimi lahko (vsakodnevno) izboljšamo kakovost zunanjega in notranjega zraka;
- v okviru ciljev na področju preprečevanja bolezni zaradi kemičnih, bioloških ali fizikalnih dejavnikov tveganja bomo dvignili raven ozaveščenosti in znanja strokovne in splošne javnosti o zdravstvenih tveganjih, povezanih z okoljem.

Mladinske organizacije, dejavne na področju zdravja in okolja mladih, bodo pripomogle k povečanju ozaveščenosti in usposobljenosti mladih za omenjeni področji z:

- izvajanjem programov neformalnega izobraževanja o okolju in zdravju, o sodelovanju mladih in pomenu njihovega delovanja na področju zdravja in okolja (organizacije) ter za ozaveščanje in spremembo stališč mladih o vplivu okolja na zdravje (šolajoča mladina),
- izvajanjem mnenjskih, presečnih in poglobljenih raziskav in analiz stanja med organizacijami v mladinskem sektorju ter podajanju ukrepov za zaznane problematike,
- organizacijo dogodkov (javne razprave, delavnice, sestanki, srečanja, seminarji, tečaji, usposabljanja ipd.),
- prisotnostjo na spletnih družabnih omrežjih.

V skladu z mednarodnimi zavezami se bo izobraževanje o okolju in zdravju spodbujalo tako v okviru rednega vzgojno-izobraževalnega procesa v šolah kot tudi z različnimi že uveljavljenimi programi (kot so ekošole) in novimi projekti.

6 PODROČJE 5: MLADI IN DRUŽBA TER POMEN MLADINSKEGA SEKTORJA

6.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Mladinske organizacije kot učno polje demokracije gradijo na mladem posamezniku kot aktivnem in odgovornem državljanu, ki bo demokratičnost ohranil tudi kasneje v življenju. Zato mora država prepoznati interes v vzgajanju odgovornih državljanov in spodbujanju avtonomije s pridobivanjem kompetenc za neodvisno življenje. Tu nepogrešljivo vlogo igrajo tudi mladinske organizacije, ki z »usposabljanjem« omogočajo mladim, da vplivajo na družbo, jim pomagajo na poti ekonomskega in socialnega osamosvajanja ter s tem ključno prispevajo k razvoju države (MSS, 2010).¹⁶

Eden izmed pomembnejših ciljev organizacij v mladinskem sektorju je tudi spodbujanje participacije. Konvencionalna politična participacija med mladimi v zadnjem desetletju tendenčno upada in je v Sloveniji tudi nižja od povprečja EU27. Tako se mladi v Sloveniji v primerjavi z evropskimi vrstniki od leta 1995 v povprečju občutno manj zanimajo za politiko, prav tako pa izmed vseh držav EU27 politiki pripisujejo najnižji pomen v svojem življenju, izražajo pa tudi nizko stopnjo občutka lastnega razumevanja politike (le 14 % jih meni, da se razumejo na politiko) (Lavrič in dr., 2010: 208–209). Zato pa je toliko več zanimanja za participacijo v prostovoljnih dejavnostih. Ta predstavlja najpogostejšo obliko participacije mladih (Lavrič in dr., 2010: 224). To kaže na družbeno angažiranost mladih in na njihov politični potencial ter proaktivno delovanje.

Pomembno področje organizacij v mladinskem sektorju je tudi izobraževanje za človekove pravice, medkulturno izobraževanje, izobraževanje za mir in preprečevanje konfliktov, aktivno državljanstvo.

Družbeno angažiranost in participacijo mladih lahko povečujemo z večjim sodelovanjem v organizacijah v mladinskem sektorju oziroma s sodelovanjem v mladinskem delu. To predstavlja »načrtovan program (zlasti izkustvenega) neformalnega izobraževanja, ki je zasnovan z namenom, da (v sodelovanju z drugimi mladimi) pospešuje osebni in socialni razvoj mlade osebe, njeno integracijo v družbo s prostovoljnim sodelovanjem ter je komplementarno formalnemu izobraževanju in usposabljanju« (Murn, 2010: 121). Da bi lahko mladi uspešno in učinkovito sodelovali v mladinskem sektorju je treba reševati nekatere probleme, ki otežujejo nadaljnje spodbujanje strukturiranega dialoga, promoviranje pomena mladinske participacije, izboljšanje infrastrukture v mladinskem sektorju, okrepitev informiranja in usmerjanja v mladinskem sektorju ter spodbujanje ustanavljanja in razvoja organizacij v mladinskem sektorju, ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo, zagotavljanje delovanja neorganizirane mladine in razvoja prostovoljstva mladih, ki skupaj tvorijo problemska osišča, na katera se nanaša Nacionalni program za mladino 2013–2022.

Ugotovitve raziskave Mladina 2010 so pokazale, da so mladi v Sloveniji v evropskem merilu nekoliko nadpovprečno ekološko ozaveščeni. V zadnjih dvajsetih letih je ekološka zavest mladih sicer nekoliko upadla tako v Sloveniji (kot tudi v primerljivih

¹⁶ http://www.mss.si/datoteke/dokumenti/MSS-129-10-PP_mladinskoorganiziranje.pdf.

državah). Bolj zaskrbljujoča pa je ugotovitev, da je ves čas bistveno nižja v primerjavi s starejšimi generacijami. Zato ne preseneča, da so ekološko bolj ozaveščeni mladi, ki so starejši, osebnostno zrelejši in v tem smislu bolj družbeno odgovorni (Lavrič in dr., 2010: 407). Zanimivo je, da so mladi kljub negotovosti, v družbi in predvsem na področju zaposlovanja (ti strahovi so se v zadnjem desetletju povečali) glede svoje prihodnosti izrazito optimistični, glede prihodnosti družbe pa precej pesimistični (Lavrič in dr., 2010: 418). Ne glede na to je treba več pozornosti namenjati mladim z manj priložnosti – tistim, ki se soočajo s socialno izključenostjo, saj ima ta izredno negativne posledice, ki so vidne tako na ravni posameznika kot tudi na ravni celotne družbe.

6.2 Cilji in podpodročja

Cilje na področju mladih in družbe ter pomena mladinskega sektorja je težko umestiti v prioritete DRP 2007–2013, ki vsebinsko izhaja iz dokumenta Strategija razvoja Slovenije, saj to področje pokriva razmeroma širok spekter družbenega delovanja mladih. Kljub temu so nekatera prioritetna podpodročja skladna z DRP 2007–2013 – predvsem s cilji druge (učinkovito ustvarjanje, dvosmerni pretok in uporaba znanja za gospodarski razvoj in kakovostna delovna mesta) in pete (povezovanje ukrepov za doseganje trajnostnega razvoja) razvojno-investicijske prioritete. Cilji na področju mladih in družbe ter pomen mladinskega sektorja se lahko povežejo tudi s ciljem DRP 2007–2013 »povečati učinkovitost v smislu konkurenčnosti gospodarstva, kakovosti življenja in trajnostne rabe naravnih virov«, saj imajo prav mladi zaradi svojega razmišljanja in delovanja odlično priložnost, da že poiščejo način, kako bodo pri svojih potrošniških vzorcih, podjetništvu in širšem odločanju upoštevali učinkovito rabo virov in snovno produktivnost – torej, kako z enakimi ali manjšimi viri ustvariti več in povzroči čim manj oziroma nič odpadnih snovi.

Hkrati so cilji skladni s predlaganimi izhodišči in usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj je izpostavljen tudi pomen vlaganja v človeške vire, predvsem v mlade in znanje.

Cilje tega področja je možno umestiti v prednostna področja strategije EU Evropa 2020. Del ciljev tega področja – ti so vsebinsko sicer precej raznoliki – lahko umestimo v t. i. vodilno pobudo Strategije Evropa 2020, in sicer »*Evropa, gospodarna z viri*«, ki izpostavlja trajnostno rast in prehod v nizkoogljično družbo, večji del ciljev pa v t. i. vodilno pobudo »*Mladi in mobilnost*«, ki s povečano mobilnostjo izpostavlja izboljšanje položaja mladih. Hkrati so cilji skladni s predlaganimi usmeritvami nastajajoče Strategije razvoja Slovenije za obdobje 2014–2020, saj izhajajo iz teze, da družbeno in okoljsko odgovoren razvoj z večjo učinkovitostjo prispeva k večji konkurenčnosti in da mora razvoj temeljiti na izboljšanju učinkovitosti rabe vseh virov, človeških, finančnih in naravnih ter na ustrezni delitvi bremen in ugodnosti ob povečanju zaposlenosti.

Velja izpostaviti tudi *Resolucijo Sveta o prenovljenem okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine (2010–2018)*, ki poziva k nadaljevanju in poglobitvi strukturiranega dialoga z mladimi in mladinskimi organizacijami v okviru tematik, skladnih s splošnimi cilji evropskega sodelovanja na področju mladine, in cilji, določenimi za posamezna obdobja.

6.2.1 CILJ: Spodbujanje participacije in zastopanosti mladih žensk in moških

Merilo: povečanje udeležbe mladih na volitvah na vseh ravneh

zmanjšati delež mladih (18–29 let), ki se ne bi udeležili volitev na vseh ravneh – (podatki po spolu) (povprečje EU27 – 28,2 %; povprečje SI 39,7 % v letu 2008) (EVS 2008)

Pričakovani razvojni učinek: povečano sodelovanje mladih žensk in moških pri upravljanju družbenih zadev

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: spodbujanje konvencionalne politične participacije mladih, z upoštevanjem načela uravnotežene zastopanosti spolov

Nosilec: MNZ

Sodelujoči: URSM, lokalne skupnosti, mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih na listi kandidatov za državnozborske volitve, po spolu

Kazalnik: delež mladih na listi kandidatov za lokalne volitve, po spolu

Kazalnik: delež mladih na listi kandidatov za volitve v evropski parlament, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki se udeležijo državnozborskih volitev, po spolu

Kazalnik: delež mladih, ki se udeležijo lokalnih volitev, po spolu

Kazalnik: delež mladih poslancev v državnem zboru, po spolu

Kazalnik: delež mladih v občinskih svetih, po spolu

Kazalnik: delež mladih članov političnih strank, po spolu

Participacija mladih v institucijah in procesih, ki oblikujejo njihovo življenje, je bistvenega pomena, če želimo vzpostaviti okolje, v katerem bodo mladi prevzemali odgovornost tako za lastno prihodnost kot za prihodnost družbe. Zagotavljanje participacije mladih je ključno za uspešno in konstruktivno vključevanje mladih v življenje družbe. Oddaljenost od centrov moči, ekonomska šibkost in nenehno postavljanje v podrejen položaj pa pri mladih lahko povzročajo apatičnost, neodgovorno vedenje in nekonstruktivno odzivanje na aktualne razmere. S participacijo se mladi tudi učijo demokracije oziroma delovanja aktualnih političnih sistemov in pridobivajo veščine, potrebne za delovanje demokracije, kot so dogovarjanje, pogajanje, lobiranje ipd. Z lastno participacijo v procesih odločanja v otroštvu in zgodnji mladosti si mladi tudi pridobijo predstavo o tem, kako poteka javno (politično) odločanje, in ga tako lažje razumejo. Vsekakor pa je participacija mladih več kot le učenje, in mladi morajo dejansko imeti besedo pri odločanju. Podpora participaciji mladih in motivacija zanje v mladih letih pomaga zagotavljati vključenost mladih v odločanje tudi v kasnejšem življenju in preprečevati njihovo odtujevanje (Odziv predstavnikov mladih v Svetu Vlade RS za mladino na delovni osnutek nacionalnega programa za mladino z dne 8. avgusta 2011).

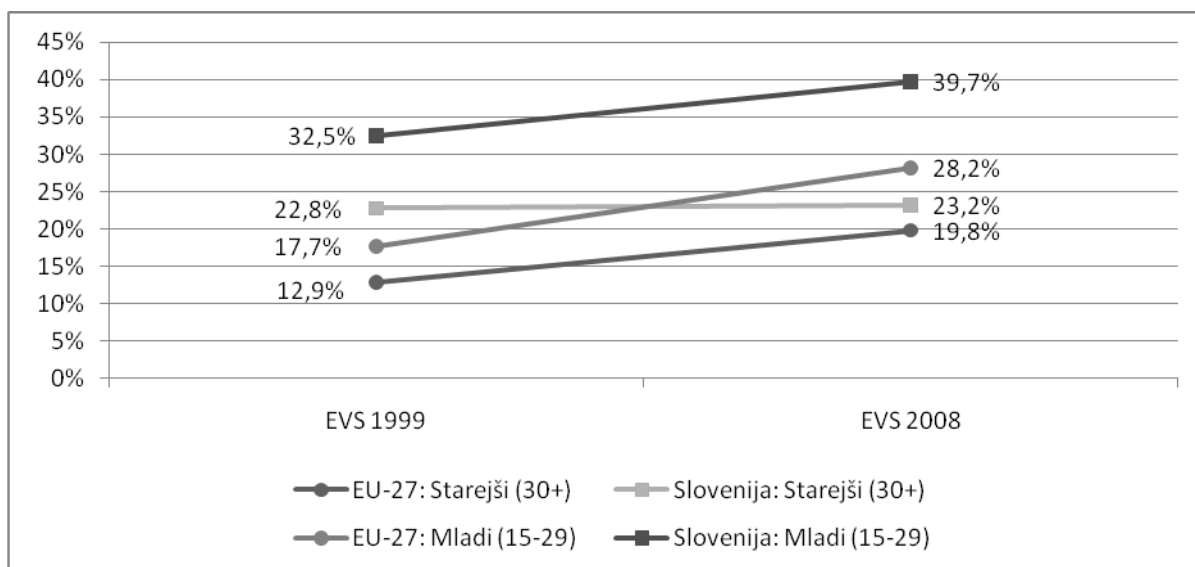
Politično in širše družbeno udejstvovanje mladih je pomembno tudi z vidika zagotavljanja aktivnega državljanstva in za delovanje sodobne družbe, saj kaže na

zdravje in delovanje demokracije (Flanagan in Levine v Lavrič in dr., 2010: 178). Nedavne študije pa ugotavljajo, da mladi razmeroma redko sodelujejo v politiki (Fahmy; Dalton; Quintelier; Zukin; Kirbiš v Lavrič in dr., 2010: 178), zaradi česar (nekateri) raziskovalci današnje mladine opozarjajo na politično apatijo mladih ter na njihovo nezanimanje za politične teme.

Pri tem gre v največji meri za nezanimanje mladih za institucionalne oziroma konvencionalne oblike političnega udejstvovanja (formalno, institucionalno, strankarsko politično participacijo). Mladi zaznavajo politične institucije in elite kot neodzivne (Bennett; Marsh in dr. v Lavrič in dr., 2010: 178), zaradi česar so odtujeni od političnega sistema (Hennin in dr. v Lavrič in dr., 2010: 178) in zato raje kot po konvencionalnih kanalih političnega odločanja, posegajo po novih, neposrednih, individualiziranih oblikah udeležbe (na primer podpisovanje peticij, udeležba na zakonitih demonstracijah, bojkotiranje, sodelovanje pri nenapovedanih stavkah, zasedanje poslopij v protestne namene). Veliko mladih namreč želi sodelovati pri odločitvah, ki zadevajo delovanje družbe, vendar na bolj individualen način, zunaj starih participatornih struktur in mehanizmov (Lavrič in dr., 2010: 178). Mlade generacije so tako bolj vključene v ad hoc oblike participacije, kot so na primer forumi in interaktivne aplikacije, glasovanje po spletu, sodelovanje v skupinah pritiska, ki se oblikujejo na Facebooku itd.

Pomanjkanje zanimanja za formalno politično participacijo še posebej velja za Slovenijo, saj mladi pri nas v primerjavi z mladimi v EU27 v povprečju manj konvencionalno participirajo, kar je razvidno iz naslednjih grafov.

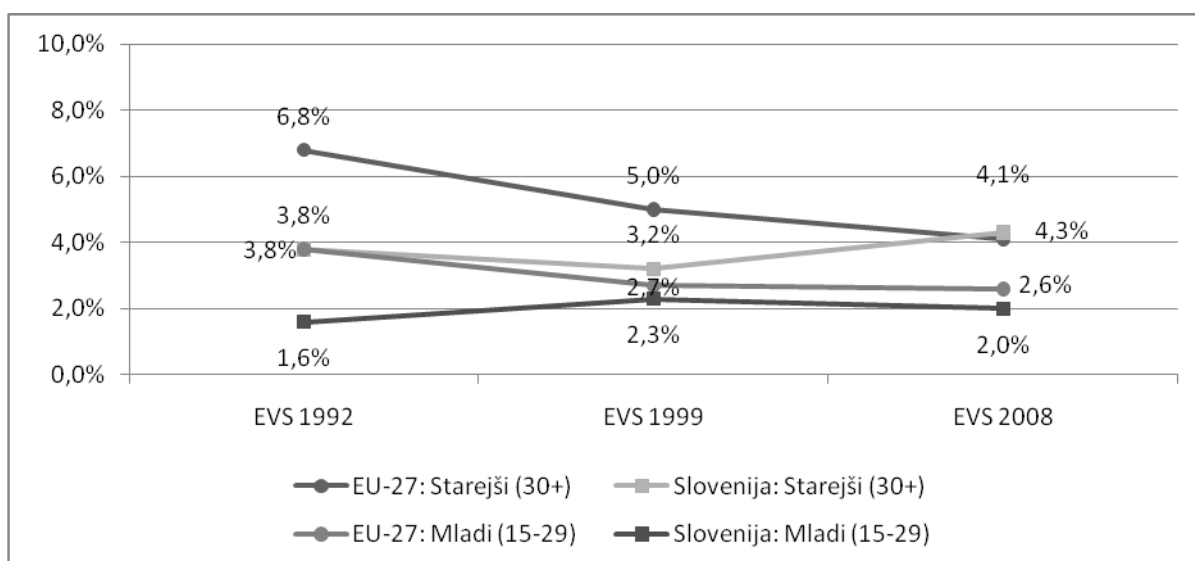
Graf 22: Delež mladih, ki se ne bi udeležili volitev v parlament, Slovenija in EU27 v letih 1999 in 2008



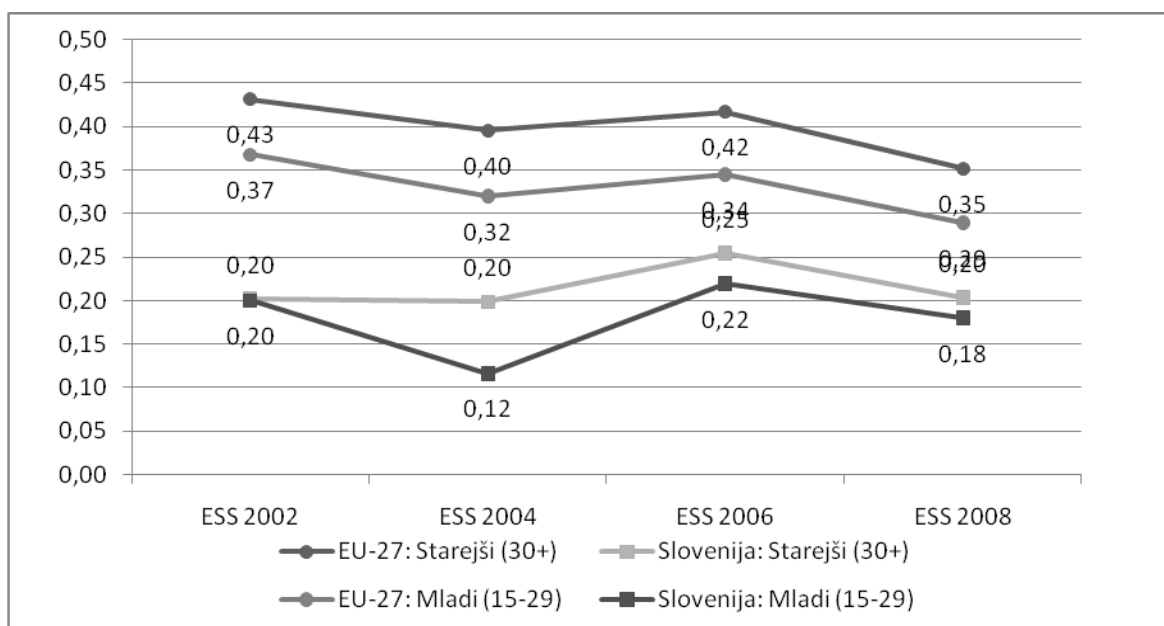
Vir: Podatki raziskave EVS.

Podatki o članstvu v političnih strankah, ki je eden izmed osrednjih kazalnikov konvencionalne politike, prikazujejo, da so mladi v povprečju manj vključeni v politične stranke v primerjavi z EU27, saj se le 2 % mladih poslužuje te oblike političnega udejstvovanja.

Graf 23: Članstvo v političnih strankah, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1999 in 2008



Vir: Podatki raziskave EVS.

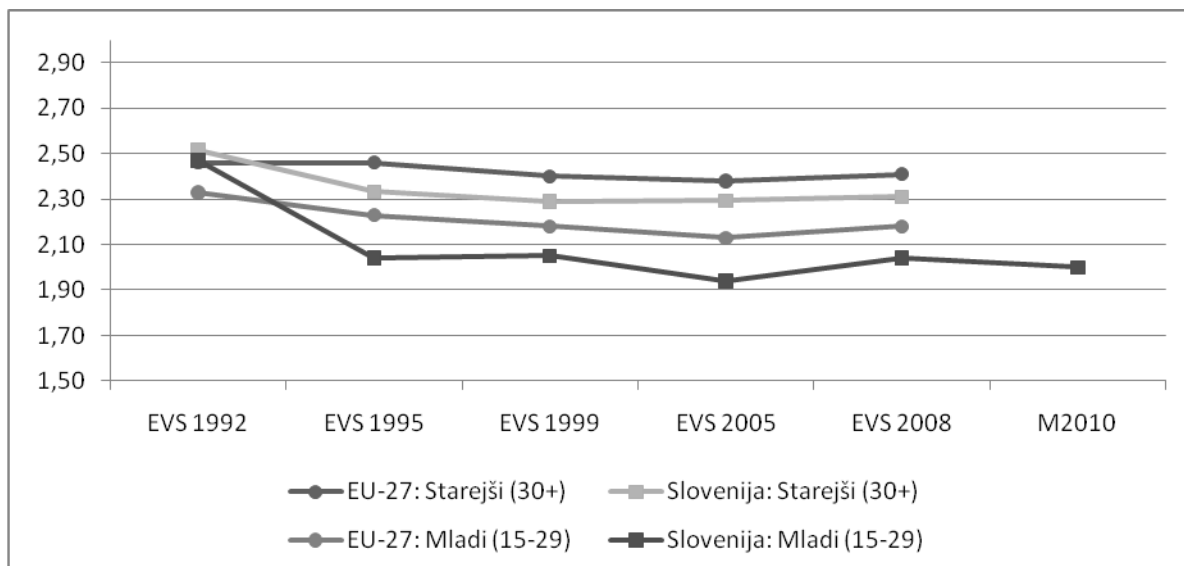
Graf 24: Kumulativna konvencionalna participacija,¹⁷ Slovenija in EU27 v letih 2002, 2004, 2006 in 2008

Vir: Podatki raziskave ESS, Mladina 2010.

¹⁷ Kumulativna konvencionalna participacija je v tem primeru (Mladina 2010) sestavljena iz samoocene anketirancev o pogostnosti izvajanja štirih oblik konvencionalne participacije: stiki s politiki oziroma javnimi funkcionarji, opravljanje dela za politično stranko, opravljanje dela v drugi politični organizaciji, nošenje »značk/nalepk« v podporo kandidatu ali stranki (v preteklih 12 mesecih).

Slovenska mladina se v primerjavi z evropskimi vrstniki od leta 1995 v povprečju občutno manj zanima za politiko, prav tako pa izmed vseh držav EU27 mladi v Sloveniji politiki pripisujejo najnižji pomen v svojem življenju.

Graf 25: Zanimanje mladih za politiko, Slovenija in EU27 v letih 1992, 1995, 1999, 2005, 2008 in 2010



Vir: Podatki raziskave EVS, podatki raziskave Mladina 2010.

Mnenje mladih o političnih elitah se je v zadnjem času občutno poslabšalo in je bilo v letu 2010 izrazito negativno, saj jih dobra polovica meni, da se politiki ne odzivajo na želje državljanov. Mladi prav tako izražajo nizko stopnjo občutka lastnega političnega vpliva.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: spodbujanje in podpiranje nekonvencionalne politične participacije mladih

Nosilec: MNZ

Sodelujoči: URSM, lokalne skupnosti, mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število pobud, predlogov, pripomb idr. ki so jih v okviru možnosti, ki jih daje zakonodaja, vložile organizacije v mladinskem sektorju

Pomembno je, da se mladi vključujejo v družbo in sodelujejo o njej. Zakonodaja ureja različne možnosti za aktivno sodelovanje mladih pri upravljanju javnih zadev, ki se jih mladi zaradi nezanimanja ali nezadostne informiranosti ne poslužujejo v zadostni meri. Zato je treba nameniti posebno pozornost spodbujanju ozaveščenosti in informiranju mladine ter spodbujanju njihovega aktivnega sodelovanja v naslednjih že uveljavljenih oblikah participacije, urejenih s predpisi; to so:

- možnosti aktivnega sodelovanja v zakonodajnem postopku (na podlagi Resolucije o normativni dejavnosti, IPP, predlagamvladi.si, E-uprava ...), kjer ni omejitev glede sodelovanja;
- različne oblike organiziranosti oziroma tipov organizacij v mladinskem sektorju, v katere se združujejo mladi (mladinski centri, mladinski sveti lokalnih skupnosti, nacionalne mladinske organizacije).

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: spodbujanje in krepitev stalnih mehanizmov posvetovanj z mladimi

Nosilec: URSM

Sodelujoči: MSS, MSLS, mladinski sektor, lokalne skupnosti

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število vključenih mladih

Kazalnik: število lokalnih skupnosti (občin) z organiziranim letnim posvetovanjem med mladimi in odločevalci na občinskih ravneh

Kazalnik: število izvedenih dogodkov na lokalni/nacionalni ravni

Kazalnik: število pripravljenih stališč

Prav zaradi tega je toliko bolj pomemben t. i. strukturirani dialog. Ta je namenjen zagotovitvi pravočasnega in učinkovitega prispevka mladih k oblikovanju javnih politik, ki jih zadevajo. Pospešil naj bi njihovo zavedanje, da lahko aktivno vplivajo na oblikovanje javnih politik v EU, in zavedanje o skupnem lastništvu evropske ideje. Cilj strukturiranega dialoga je torej poglobitev sodelovanja med mladimi in oblikovalci in odločevalci o javnih politikah na ravni EU ter oblastmi. Na ta način skuša EU zagotoviti polno participacijo mladih v družbi in poglobiti sodelovanje med svojimi institucijami in mladimi (*The new concept of the European Structured Dialogue With Young People EAC/D1/JK/D 2008*).

Resolucija Sveta o prenovljenem okviru za evropsko sodelovanje na področju mladine (2010–2018) poziva k nadaljevanju in poglobitvi strukturiranega dialoga z mladimi in mladinskimi organizacijami v okviru tematik, skladnih s splošnimi cilji evropskega sodelovanja na področju mladine in cilji, določenimi za posamezna obdobja. V okviru strukturiranega dialoga je treba okrepiti posvetovanja z mladimi in mladinskimi organizacijami na vseh ravneh, tako da bodo od njega imeli koristi vsi deležniki: mladinske organizacije oziroma organizacije v mladinskem sektorju, mladi, raziskovalci mladine in oblikovalci javnih politik ter politični odločevalci.

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: promoviranje pomena mladinske participacije

Nosilec: URSM

Sodelujoči: mladinski sektor, MIZŠ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število članov in uporabnikov organizacij v mladinskem sektorju ter sodelujočih v njih

Kazalnik: število organizacij v mladinskem sektorju, ki se prijavijo na javni razpis za financiranje URSM

Kazalnik: število obiskov spletne strani mlad.si

Kazalnik: število srednjih šol, katerih šolski programi spodbujajo okvire za učenje participacije v teoriji in praksi

Kazalnik: število kurikulumov, ki spodbujajo participacijo in aktivno državljanstvo

Politike EU se zavedajo problema, ki se navezuje na pomanjkljivo znanje mladih o političnih zadevah, zato sta v Resoluciji Sveta Evrope iz leta 2006¹⁸ med ključnimi premisami, ki so pomembne za področje participacije mladine, izpostavljena tudi formalno oziroma neformalno učenje o participaciji ter dostop do informacij. Resolucija poudarja, da bi države članice EU za izboljšanje področja informiranja morale zagotoviti in izpopolniti dostop mladih do informacijskih storitev, zagotoviti kakovostne informacije in spodbujati mlade pri iskanju informacij o participaciji (Narat, 2011: 163).

Ena od ključnih ovir za sodelovanje v mladinskih organizacijah in za participacijo mladih je tudi relativno šibka informiranost o možnostih participiranja in sodelovanja v mladinskih organizacijah (Odziv predstavnikov mladih v Svetu Vlade RS za mladino na delovni osnutek nacionalnega programa za mladino z dne 8. avgusta 2011).

To prioritarno podpodročje zajema tudi potrebo in koristnost spodbujanja aktivnega državljanstva.

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: okrepitev informiranja in svetovanja v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število informacijskih dejavnosti na lokalni ravni

Kazalnik: obstoj rednega sodelovanja šol z organizacijami v mladinskem sektorju z namenom informiranja o možnostih participacije mladih

Kazalnik: število organizacij v mladinskem sektorju, ki se ukvarjajo z informiranjem in svetovanjem v mladinskem sektorju

¹⁸ Resolution of the Council and the Representatives of the Governments of the Member States, meeting within the Council, on implementing the common objectives for participation by and information for young people in view of promoting their active European citizenship (2006/C 297/02)

Kazalnik: število obiskov portala mlad.si

Informiranje je eno od ključnih področij, ki vplivajo na doseganje avtonomije mladih in njihovo aktivno participacijo v družbi. Informiranje mladih zajema najrazličnejše (nekomercialne) aktivnosti v družbi, ki mladim nudijo informacije s področij, ki jih zadevajo:

- izobraževanje – možnosti formalnega in neformalnega izobraževanja;
- zaposlovanje – možnosti zaposlovanja in usposabljanja za delo, podpora iskalcem zaposlitve, pravice zaposlenih;
- stanovanja – dostop do stanovanj, podporni mehanizmi in pravice na tem področju;
- socialno varstvo – pravice in mehanizmi na tem področju;
- mladinsko organiziranje – vključevanje v strukture in aktivnosti organizacij v mladinskem sektorju in v nevladnih organizacijah;
- participacija – v mladinskih in drugih nevladnih organizacijah, v izobraževalnem sistemu, na delovnem mestu in vključevanje v javne odločitve z različnimi mehanizmi (politične stranke, kandidiranje na volitvah, posredno in neposredno komuniciranje z odločevalci);
- zdravje mladih;
- prostovoljstvo in prostočasne aktivnosti (MSS, Programski dokument: informiranje).

Namen informiranja je ozaveščanje mladih o njihovih pravicah in dolžnostih, o možnostih in priložnostih, ki privedejo do uspešnega doseganja avtonomije. Informiranje lahko pomembno pripomore k dvigu participacije mladih in aktivnega državljanstva, saj lahko mladim na njim prijazne načine približamo procese odločanja. Visoka informiranost mladih pa je ugodno povezana tudi z zmanjševanjem števila socialno izključenih mladih (MSS, Programski dokument: informiranje).

6.2.2 CILJ Spodbujanje ustanavljanja in razvoja organizacij v mladinskem sektorju, razvoja ključnih področij mladinskega sektorja ter zagotavljanje delovanja neorganizirane mladine

Merilo: povečanje števila organizacij v mladinskem sektorju, ki se prijavijo na javni razpis za sofinanciranje mladinskega dela

- povečati število mladinskih centrov (60), nacionalnih mladinskih organizacij (14), mladinskih svetov lokalnih skupnosti (18), NGO (41)
- zvišati znesek, ki ga URSM vlaga v javni razpis vsako leto (1.439.216 evrov v letu 2011)

Pričakovani razvojni učinek: izboljšanje delovanja mladinskega sektorja in povečano sodelovanje mladih pri upravljanju družbenih zadev

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: okrepitev materialnih in finančnih kapacitet delovanja organizacij v mladinskem sektorju, financiranja projektov razvoja področij mladinskega sektorja in spodbujanje zaposlovanja v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: Mladinski svet Slovenije, MNZ, lokalne skupnosti, ostala ministrstva

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število občin, v katerih obstaja mladinski svet lokalne skupnosti

Kazalnik: število občin, v katerih obstaja mladinski center

Kazalnik: višina sredstev URSM, ki so namenjena za financiranje organizacij v mladinskem sektorju

Kazalnik: višina sredstev iz evropskih virov, namenjenih razvoju področij mladinskega sektorja

Kazalnik: letna masa plač v organizacijah v mladinskem sektorju ter v mladinskih organizacijah, ki imajo status organizacije v javnem interesu v mladinskem sektorju

Kazalnik: število zaposlenih v organizacijah v mladinskem sektorju ter v mladinskih organizacijah, ki imajo status organizacije v javnem interesu v mladinskem sektorju

Kazalnik: skupna višina subvencij za plače v organizacijah v mladinskem sektorju

Urad RS za mladino je v letu 2011 sofinanciral dejavnost 133 organizacij, izbranih na podlagi javnega poziva za sofinanciranje dejavnosti. V skupini mladinskih svetov lokalnih skupnosti (v nadaljevanju: MSLS) je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 18 mladinskih svetov v skupni višini 29.217,00 evra, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh MSLS, ki je 108.000,00 evrov, pa v višini 26 %. V skupini Mladinski centri je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 60 centrov, v skupni višini 602.999,00 evra, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh centrov, ki je skoraj 4,6 mio evrov, pa v višini 13 %. V skupini nacionalnih mladinskih organizacij (v nadaljevanju: NMO) je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 14 NMO v skupni višini 312.000 evrov, v povprečju glede na načrtovano vrednost programov vseh NMO, ki je skoraj 1 mio evrov, pa v višini 32 %. V skupini druge nevladne organizacije (v nadaljevanju: DNO) je Urad RS za mladino sofinanciral delovanje in programe 41 DNO v skupni višini 495.000,00 evrov. V povprečju je sofinanciral dejavnost v višini 20 % glede na priznana vrednost programa. Priznana vrednost programov vseh NMO je znašala 2,5 mio evrov.

Razrez prihodkov organizacij v mladinskem sektorju prikazuje, da so vse organizacije precej uspešne pri črpanju sredstev, pa naj bodo ta sredstva lastni viri, uspešnost na razpisih ali pa uspešno lobiranje za donacije in prispevke uporabnikov (Murn, 2010). Kljub določeni uspešnosti pri črpanju dodatnih virov mladinske organizacije delujejo v slabih pogojih. Predvsem jih pestita finančna in posledično kadrovska podhranjenost. Iz finančne podhranjenosti sektorja izhajajo različne težave, s katerimi se mladinske organizacije soočajo. Za delovanje organizacij in zagotavljanje demokratičnih procesov znotraj njih ni namenskih sredstev, kar postavlja mladinske organizacije v odnos odvisnosti, saj primarni financerji mladinskih organizacij ostajajo javne institucije na državni in lokalni ravni, ki omogočajo predvsem projektno financiranje. Odsotnost sredstev za delovanje pomeni med drugim pomanjkanje sredstev za zaposlene, kar sili mladinske organizacije v iskanje virov financiranja zaposlitev, ki pa pogosto niso primerni za mladinski sektor, saj (1) ne omogočajo zaposlitve primerno usposobljenih

oseb in (2) ne omogočajo trajnostnega zaposlovanja v sektorju (MSS; Volilni program po meri mladih 2011–2015: 10).

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: zagotavljanje geografsko usklajenega razvoja organizacij v mladinskem sektorju in delovanja neorganizirane mladine

Nosilec: URSM

Sodeluje: Mladinski svet Slovenije, MNZ, lokalne skupnosti

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število občin, ki imajo sprejeto lokalno mladinsko strategijo

Kazalnik: število občin, ki imajo mladinski center

Kazalnik: število občin, v katerih deluje mladinski svet lokalnih skupnosti

Kazalnik: število občin, ki imajo vzpostavljene odbore za mladino, komisije za mladinska vprašanja in podobno

Kazalnik: število nacionalnih mladinskih organizacij, ki so organizirane na lokalni ravni

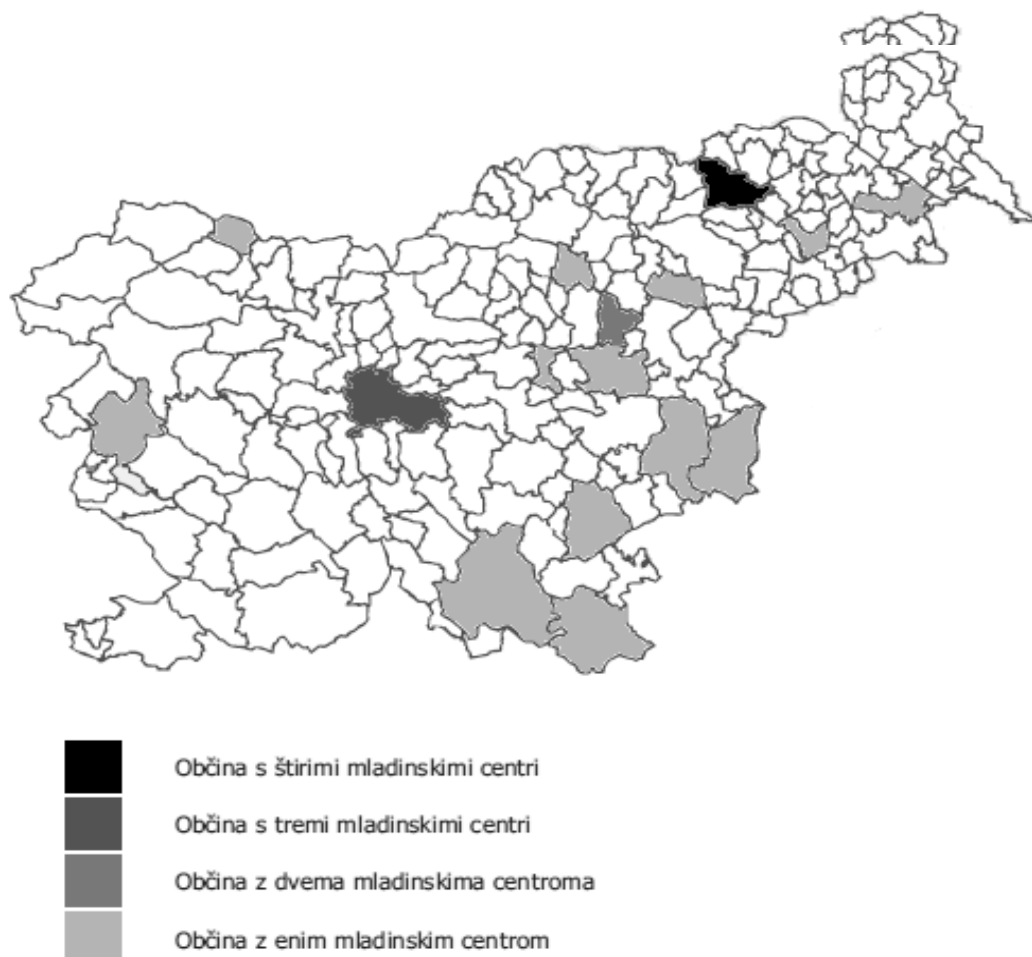
Analiza »*Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni*« kot enega izmed ključnih problemov na področju mladinskih struktur in mladinskega dela izpostavlja nezastopanost neorganizirane mladine na nacionalni ravni. V nacionalnih mladinskih organizacijah so namreč zastopani zgolj mladi, katerih usmeritev je izrazito interesna (taborniki, turizem, podeželska mladina in študentje), nazorska (krščanska) ali pa politična (podmladki). Na nacionalni ravni tako niso zajeti neorganizirana mladina, športna mladinska društva, nešolajoča se mladina in drugi, ki so že končali šolanje, pa zaradi brezposelnosti niso obravnavani kot aktivno prebivalstvo (Murn, 2011).

Zato veliko težavo pri dejanskem uresničevanju javnega interesa v mladinski sferi predstavlja samo dejstvo, da trenutna ureditev zastopanosti mladinskih interesov v Mladinskem svetu Slovenije in mladinskih svetih na lokalni ravni ne zajema celotne populacije mladih. Težava tako ostaja predvsem, kako zajeti preostali, neorganizirani del mladinske populacije in ga vključiti v procese soodločanja in sooblikovanja politik. Neorganizirana mladina predstavlja večinski del mladinske populacije, sistemske rešitve pa zajemajo zgolj organizirano mladino, ki dejansko predstavlja manjšino (Novoselc, 2010). Zato je treba okrepiti njen položaj, saj lahko le tako zagotovimo zastopanost interesov vseh mladih. S tega vidika je treba ohraniti značilnosti neorganizirane mladine, saj prav njihova neorganiziranost predstavlja socialni kapital in dodano vrednost ter potencialno inovativnost delovanja mladine, a ji vseeno ponuditi prostor in mehanizme za izražanje mnenj, delovanje in zastopanost interesov.

Eden izmed prostorov, kjer se lahko udejstvuje tudi neorganizirana mladina, so mladinski centri. V zadnjem času opazamo porast števila mladinskih centrov: v letu 2005 jih je bilo 44, leta 2011 pa že 60. Spodnja slika prikazuje razpršenost mladinskih centrov v Sloveniji. Ugotovimo lahko, da imamo v Sloveniji v določenih predelih visoko koncentracijo mladinskih centrov, v drugih predelih pa mladinskih centrov praktično ni.

Če pogledamo zemljevid slovenskih občin, je jasno, da so občine po kvadraturi v zahodnem in južnem delu Slovenije bistveno večje kot pa občine v osrednji, vzhodni in severni Sloveniji, kar posledično pomeni, da je v statistični regiji manj občin. Površinsko večja občina pa pomeni tudi bolj razpršeno mladino, medtem ko majhne občine pomenijo več različne vsebine, koncentracijo programov, večjo konkurenco ali/in boljše sodelovanje ter prenos dobrih praks.

Slika 26: Regionalna razporeditev mladinskih centrov glede na število mladinskih centrov



Vir: Murn 2010.

Zaznamo lahko, da so mladinski centri sicer prisotni tudi v manjših mestih in naseljih, vendar pa je pojavnost mladinskih centrov rezervirana za večja mesta oziroma občine. Po številu mladinskih centrov izstopata MO Ljubljana in MO Maribor, ves zahodni del Slovenije pa jih ima malo. Pokazalo se je, da ima vzhodni del Slovenije namreč bistveno bolj razvit mladinski sektor, kadar govorimo o mladinskih centrih (Murn, 2010).

Neenakomerno geografsko porazdeljenost lahko opazimo tudi pri mladinskih svetih lokalnih skupnosti, ki združujejo mladinske organizacije na lokalni ravni, ki so hkrati tudi ustanoviteljice mladinskega sveta. Številne občine nimajo mladinskega sveta, imajo pa zelo aktivne mladinske organizacije, medtem ko imajo nekatere občine registrirana kar dva mladinska sveta. Od sprejetja Zakona o mladinskih svetih v letu 2000 se mladinski sveti ustanavljajo v posameznih lokalnih skupnostih kot združevalni in predstavniški

organ lokalnih mladinskih organizacij in lokalnih enot večjih mladinskih organizacij. Mladinski sveti lokalnih skupnosti zastopajo interese mladih pri lokalnih (občinskih) oblasteh in se z njimi dogovarjajo o aktivnosti, sredstvih ter infrastrukturi, ki bo namenjena mladim. Prav tako imajo v skladu z zakonom pravico do dajanja mnenj v vseh zadevah, obravnavanih v občinskih organih, ki zadevajo mlade. S svojim delovanjem spodbujajo dejavnosti mladinskih organizacij, skrbijo za informiranje njihovega članstva in širše javnosti o politiki lokalne skupnosti, predvsem na področjih, ki zadevajo mlade (Murn, 2010: 44).

Slika 27: Razpršenost mladinskih svetov lokalnih skupnosti



Vir: Murn 2010.

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo in vzpostavitev nacionalnega sistema usposabljanja in izobraževanja za mladinske delavce in mladinske voditelje

Nosilec: URSM

Sodeluje: mladinski sektor, MIZŠ, Zavod RS za šolstvo, lokalne skupnosti

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število oseb, ki pridobijo kvalifikacijo za mladinskega delavca po izobraževalnih programih ali delih programov visokošolskih institucij, po spolu

Kazalnik: umestitev pristojnosti lokalnih skupnosti za podporo mladinskemu sektorju v zakon o lokalni samoupravi

Kazalnik: vzpostavljen nacionalni sistem usposabljanja za mladinske delavce in mladinske voditelje

Ustvarjanje kapacitet za kakovostno mladinsko delo lahko razdelimo na štiri področja, in sicer:

- zagotovitev formalizacije poklicnega profila mladinskega delavca,
- spodbujanje aktivnega državljanstva,
- razvoj lokalnih mladinskih politik in
- promoviranje mladinskega dela.

Mladinski delavec je v Sloveniji relativno neznan in le delno formaliziran poklic. Poklicni profil mladinskega delavca vključuje različne tipe kadrov, predvsem v okviru organizacij za mlade. Mladinski delavci se ukvarjajo z mladimi v obliki vodenja organizacij ali skupin mladih, projektnega dela, informiranja, prostovoljstva, različnih neformalnih izobraževanj ter druge strokovne podpore mladim. Mladinsko delo pomaga mladim razvijati njihove sposobnosti in talente predvsem na zunajšolskih področjih, s čimer mladi dopolnjujejo šolska znanja.

Če želimo urediti področje mladinskega dela in formalizirati t. i. profil mladinskega delavca moramo še posebej razviti modele formalnih in neformalnih načinov izobraževanja za mladinskega delavca v Sloveniji ter izbirni predmet »mladinsko delo«, ki bi ga smiselno vključili v srednješolsko izobraževanje. Kot podlago za uveljavitev poklicnega profila mladinskega delavca je treba pripraviti tudi strokovne podlage in opredeliti nabor znanj in veščin mladinskega delavca ter vzpostaviti sisteme za preverjanje in priznavanje neformalno pridobljenih veščin, ki so relevantne za mladinske delavce.

Spodbujanje aktivnega državljanstva je naslednji pomemben element zagotavljanja kapacitet za kakovostno mladinsko delo. Prvenstveno je usmerjeno v krepitev vloge mladih, v njihovo izobraževanje in usposabljanje za učinkovitejše udejstvovanje v javnem, političnem in splošnem družbenem dogajanju (razvoj in dvig kompetenc). Krepi je treba usvajanje novega znanja, veščin in vrednot, da bodo mladi sposobni razumeti svojo odgovornost do družbe. Le tako lahko dosežemo večje zanimanje mladih, njihovo dejansko udejstvovanje in posledično njihovo odzivnost na družbena dogajanja, ki jih zadevajo, ter enakovredno vključevanje v družbo in dostopnost do virov znanja in moči.

Naslednji element, ki lahko izboljša pogoje za uspešno mladinsko delo, je razvoj lokalnih mladinskih politik. Ta bo zagotovil dvig socialnih, državljanskih in kulturnih kompetenc med mladimi in (tudi) odraslimi. Če želimo nadalje spodbujati razvoj lokalnih mladinskih politik, je treba več pozornosti nameniti vzpostavitvi in razvoju delovanja organizacij za mlade (mladinskih centrov, skupin, združenj, svetov ipd.) v tistih lokalnih okoljih, kjer teh struktur še ni oziroma se soočajo z ovirami za učinkovito delovanje.

Četrty pogoj za izboljšanje pogojev za uspešno mladinsko delo je njegovo promoviranje. Tu je treba posebno pozornost nameniti promociji mladih kot družbene skupine, mladinskega sektorja, organizacij v mladinskem sektorju in njihovih dejavnosti pri različnih javnostih. V ta namen je treba zagotoviti razvoj komunikacijske strategije za promocijo mladinskega področja pri različnih javnostih, promocijo mladih kot pomembne družbene skupine pri različnih javnostih, s poudarkom na splošni javnosti, promocijo organizacij na področju mladinskega dela in njihovih dejavnosti pri različnih javnostih, zvišati ugled mladinskega dela in dejavnosti mladih tako med mladimi kot pri ostalih javnostih, s poudarkom na delodajalcih.

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: infrastrukturne dejavnosti v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: lokalne skupnosti, mladinski sektor

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije in proračuna lokalnih skupnosti

Obdobje in rok: do leta 2022

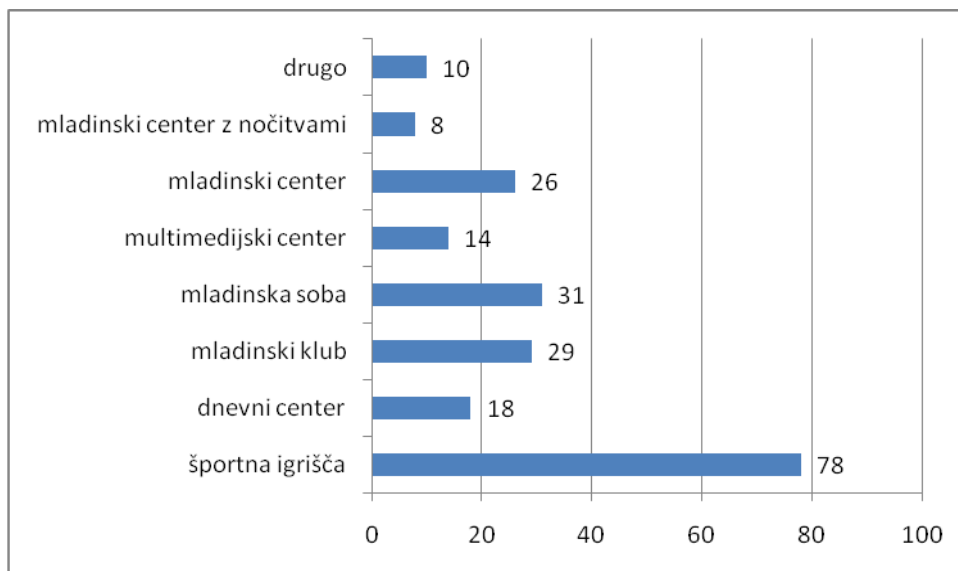
Kazalnik: delež finančnih sredstev, ki so jih lokalne skupnosti namenile za infrastrukturo organizacij v mladinskem sektorju

Kazalnik: delež finančnih sredstev, ki jih je država namenila za infrastrukturo organizacij v mladinskem sektorju

Kazalnik: skupna kvadratura prostorov, namenjenih za administrativno delovanje mladinskih organizacij na lokalni ravni

Publikacija *Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni* (Murn, 2010) je pokazala, da v 11 slovenskih občinah ne premorejo mladinske infrastrukture, ostale občine pa so infrastrukturo, ki naj bi bila namenjena mladim, opredelile, kot je razvidno v spodnjem grafu¹⁹ – v okviru projekta so občine odgovarjale na vprašalnik, ki je vključeval različna področja mladinskega dela; od 210 občin se jih je odzvalo 93.

Slika 28: Mladinska infrastruktura



Vir: Murn 2010.

Devetnajst občin v odgovoru na vprašalnik navaja, da njihova obstoječa infrastruktura ne ustreza namenu, nekatere občine pa izražajo pripravljenost za

¹⁹ V vprašalniku so spraševali, ali v občini obstaja mladinska infrastruktura. Pod pojmom mladinska infrastruktura razumemo fizični prostor (zemljišče ali stavba oziroma del stavbe), namenjen predvsem mladim za izvajanje mladinskega dela.

urejanje mladinske infrastrukture (mladinske klube in društvene prostore), druge pa, da je pri njih premalo interesa mladih za ureditev tovrstne infrastrukture. Vlaganje v mladinsko infrastrukturo načrtuje v srednjeročnem obdobju 73 % občin. Občine načrtujejo predvsem gradnjo otroških in šolskih igrišč, dela športnih objektov za urbane športe, pokritih igrišč, ureditev mladinskega centra, športnih dvoran, večnamenskih prostorov in podobno (Murn, 2010: 107–108).

Mladinska infrastruktura v Sloveniji je sicer po oceni občin zadovoljiva, kljub temu pa občine izražajo, da bodo vanjo vlagale več sredstev. Problem, ki ga je treba izpostaviti je, da (med občinami) še vedno prevladuje mnenje, da infrastruktura, ki naj bi bila namenjena mladini, obsega predvsem športna igrišča (Murn, 2010: 108). Zato je treba okrepiti vlaganje v t. i. nešportni del te infrastrukture.

Mladinski centri (kot ena izmed ključnih oblik takšne infrastrukture) razen prostora za preživljanje prostega časa ter za kulturno in umetniško udejstvovanje mladih služijo tudi kot osnovna infrastruktura, ki sploh omogoča delovanje številnih mladinskih organizacij in društev, podporo pa nudijo tako organiziranim kot neorganiziranim skupinam mladih. Ključna težava, s katero se najpogosteje soočajo manjše slovenske občine, so relativno omejena finančna sredstva, zaradi česar je proračun najpogosteje omejen na najnujnejše investicije, iz česar pa javni prostori, namenjeni mladini, hitro izpadejo (Novoselc, 2011: 45).

6.2.3 CILJ: Spodbujanje vključevanja v mednarodno mladinsko delo in učnih mobilnosti v mladinskem delu ter njihova krepitev

Merilo: povečanje števila udeležencev v shemah mobilnosti mladih v mladinskem sektorju

Izhodišče: povečati število vključenih v Program Mladi v akciji

Pričakovani razvojni učinek: okrepljena mobilnost mladih znotraj mladinskega sektorja

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: spodbujanje mobilnosti v mladinskem sektorju

Nosilec: URSM

Sodelujoči: Zavod za razvoj mobilnosti mladih, MIZŠ, MZZ

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število mladih, ki so bili vključeni v programe mobilnosti neformalnega izobraževanja

Kazalnik: število nacionalnih shem za spodbujanje mednarodnega sodelovanja v mladinskem sektorju in spodbujanje učne mobilnosti v mladinskem delu s posameznimi državami ali posameznimi ciljnim skupinami mladih

Kazalnik: število organizacij v mladinskem sektorju, ki sodelujejo pri spodbujanju globalnega učenja

Kazalnik: število organizacij v mladinskem sektorju, ki sodelujejo pri humanitarni in razvojni dejavnosti države

Kazalnik: število nacionalnih mladinskih organizacij (ali večji obseg akterjev), ki so člani evropskih in mednarodnih mladinskih združenj

Kazalnik: delež mladinskih organizacij s statusom v javnem interesu, ki so včlanjene v mednarodne organizacije

Kazalnik: število in obseg izvedenih gostovanj krovnih organizacij slovenskih mladinskih organizacij v Sloveniji

Kazalnik: število uporabnikov evropske mladinske kartice (Mladi in mobilnost)

Kazalnik: število občin, ki imajo ukrepe za spodbujanje sodelovanja mladih s pobratenimi (partnerskimi) občinami v drugih državah

Kazalnik: število programov spodbujanja lokalnih enot k vključevanju v mednarodno mladinsko delo in izvajanje učnih mobilnosti, ki jih izvajajo nacionalne mladinske organizacije

Kazalnik: število mednarodnih aktivnosti usposabljanja na področju mladinskega dela, ki potekajo v Sloveniji

Kazalnik: število mladinskih voditeljev in delavcev, ki so v posameznem letu sodelovali na takšnih usposabljanjih (bodisi v Sloveniji ali tujini)

Ena izmed bistvenih karakteristik mladinskega dela je neformalno in priložnostno učenje. V mladinskih organizacijah je spodbudno okolje za učenje predvsem zaradi metodologije in učnega okolja, ki mlade ne postavlja zgolj v vlogo učencev, pač pa jim velikokrat dopušča, da so sami soustvarjalci učnega procesa in vir znanja za sovrstnike, s katerimi se skupaj učijo in gradijo ter odkrivajo znanje. Na ta način mladi pridobijo pozitiven odnos do učenja in prevzemajo odgovornost za svoj učni proces in usvojeno znanje. Razvijejo pozitivno naravnost do učenja in tega, da je znanje mogoče usvojiti v različnih učnih situacijah, na različne načine, da se lahko različne oblike (formalnega in neformalnega ter priložnostnega) učenja nadgrajujejo in povezujejo, ter so na ta način sposobni razvijati prenosljive kompetence vse življenje, ne zgolj v obdobju mladosti (MSS, 2010: 5).

Nep priznavanje neformalnega izobraževanja s strani države, formalnih izobraževalnih institucij in delodajalcev med drugim povzroča tudi pomanjkanje financiranja izvajanja neformalnega izobraževanja. Organizacije, ki neformalno izobraževanje izvajajo, zlasti mladinske organizacije, so tako v veliki meri odvisne od financiranja iz naslova razpisov. Slednji so le redko usmerjeni k sofinanciranju redne dejavnosti organizacij in večinoma sofinancirajo posamezne projekte. Zaradi tega je izvajanje neformalnega izobraževanja v organizacijah pogosto odvisno od usmeritev in prioritet na eni strani države ter na drugi strani EU, kar zahteva prilagajanje vsebin neformalnega izobraževanja, organizacijam krati avtonomijo ter tako zmanjšuje kakovost neformalnega izobraževanja (MSS, 2010: 5). V mladinskem sektorju kakovost neformalnega izobraževanja in usposabljanja v mladinskem delu ni zagotovljena po enotnih standardih in se zato med različnimi izvajalci močno razlikuje tako po vsebini kot tudi po metodologiji in dolgoročnosti učinkov. Vse to vpliva na velike zadržke relevantnih družbenih akterjev pri poskusih uvažanja enakovrednega priznavanja neformalno in formalno pridobljenih znanj in delovnih izkušenj. Glavni argument proti

uvredbi sistema priznavanja neformalnega izobraževanja je namreč prav relativna kvaliteta neformalno pridobljenih znanj in kompetenc (MSS, 2010: 12).

Mednarodna mobilnost mladih v mladinskem delu in neformalnem izobraževanju je razširjena le pri omejenem številu mladih. Mnogi mladi so v svojem prostem času aktivni na področju neformalnega izobraževanja, ki poleg izobraževanja omogoča tudi možnosti mednarodne mobilnosti, s katero si povečajo zaposljivost. Na evropski ravni sicer obstajajo tovrstni programi za spodbujanje mobilnosti mladih, vendar ti programi ne dosegajo dovolj velikega deleža ciljne publike. Pri tem je bistveno, da so tovrstni programi mednarodne mobilnosti v mladinskem delu dosegljivi mladim ne glede na njihovo vključenost v sistem formalnega izobraževanja ter mladinskim organizacijam kot njihovim predstavnikom. Mobilnost mladih v okviru neformalnega izobraževanja v mladinskem delu s podporo evropskih programov je pomembna, saj mladi s tovrstno mednarodno mobilnostjo pridobijo izkušnje, ki so bistvene za krepitev njihovih kompetenc, hkrati pa prispevajo k nemotenemu delovanju in nadaljnjemu razvoju mladinskega dela, boljšemu prepoznavanju pomena neformalnega izobraževanja, mobilnosti mladih, krepitvi mladinskih organizacij ter spodbujanju aktivnega državljanstva mladih v EU. Dostopnost tovrstne mobilnosti širšemu številu mladih je ne nazadnje potrebna za dinamičen in dolgoročen razvoj mladinskih politik v nacionalnem okviru držav članic EU (MSS: Volilni program po meri mladih 2011–2015).

Mednarodno mladinsko delo predstavlja tudi močno orodje za pretok znanja in izkušenj oziroma prenos dobrih praks. Pridobivanje znanja, možnost vpogleda v drugačno realnost ki porajata inovativne pristope v lastnem kontekstu. Zato je pomembno, da v tem kontekstu mednarodno mladinsko delo prepoznamo tudi kot instrument za krepitev kompetenc akterjev v mladinskem delu, razvoj inovativnih pristopov in dvig splošnih pričakovanj do kvalitete dela v mladinskem sektorju.

Vključevanje mladinskih organizacij in drugih akterjev v mladinskem sektorju v mednarodne strukture predstavlja možnost sodelovanja pri oblikovanju politik na evropski in svetovni ravni v reprezentativnih telesih in vključevanja v institucionalizirane oblike oblikovanja politik (na primer v EU, Svetu Evrope in v sistemu OZN). Pri tem velja opozoriti tudi na pomen vključevanja lokalnih organizacij znotraj posameznih nacionalnih organizacij v mednarodno sodelovanje in partnerstva z lokalnimi ali regionalnimi »enotami« sestrskih organizacij v drugih državah.

Mobilnost mladih predstavlja tudi sodelovanje v številnih mednarodnih dejavnostih, med katere sodijo tudi mednarodni raziskovalni tabori in podobne aktivnosti, ki jih izvajajo organizacije za mlade.

6.2.4 CILJ: Okrepitev segmenta raziskav in analiz na področju mladine

Merilo: obstoj organizacije, ki med temeljne dejavnosti šteje raziskovanje mladine

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev dolgoročnega in stabilnega raziskovanja mladine

PRIORITETNO PODPODROČJE 11: vzpostavitev nacionalne organizacije za raziskovanje mladine

Nosilec: URSM

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: vzpostavitev enote za raziskovanje mladine (v okviru obstoječih raziskovalnih organizacij)

Kazalnik: število analiz in raziskav, ki analizirajo in vsebinsko vrednotijo učinek mednarodnega mladinskega dela in učnih mobilnosti v mladinskem delu

V Sloveniji imamo več različnih raziskovalnih organizacij, ki med drugim raziskujejo probleme družine, družinske politike, otrok in ostalih družbenih skupin. Tako na primer v okviru Inštituta RS za socialno varstvo že vrsto let deluje Otroška opazovalnica, ki spremlja položaj in kakovost življenja otrok v Sloveniji.

Urad RS za mladino je v zadnjih nekaj letih močno intenziviral raziskovalno-analitsko dejavnost (izvedene so bile analize in raziskave kot na primer Mladina 2010, »Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009«, analiza »Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike«, analiza »Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni« idr., vendar pa je potrebno in dolgoročno smiselno zagotoviti organizacijo, ki bi primarno raziskovala mladinsko področje, ki je sedaj razdrobljeno na različne raziskovalne, nevladne in druge organizacije. Slovenija za razliko od večine drugih evropskih držav nima vzpostavljenega celovitega sistema spremljanja družbenega položaja mladih, pri čemer je vzpostavitev takega sistema spremljanja smiselna tudi zaradi potreb spremljanja in poročanja Evropski komisiji, ki načrtuje več pozornosti nameniti kazalnikom mladine.

6.2.5 CILJ: Spodbujanje prostovoljstva med mladimi

Merilo: povečati delež mladih prostovoljcev

zmanjšati delež mladih (do 29 let), ki se nikoli ne vključijo v prostovoljno delo (SI: 60,7 (ESS 2008)).

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev kohezivnosti družbe

PRIORITETNO PODPODROČJE 12: spodbujanje, promocija in podpiranje pomena prostovoljstva med mladimi

Nosilec: URSM

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: delež mladih prostovoljcev med prostovoljci v drugih starostnih skupinah, izračunan na podlagi podatkov, ki jih pridobiva Agencija RS za javnopravne evidence in storitve na podlagi Zakona o prostovoljstvu (tretja alineja prvega odstavka 41. člena), ki opredeljuje podatke, ki jih mora vsebovati poročilo o opravljenem prostovoljskem delu

Kazalnik: delež mladih, ki so udeleženi v mednarodnih shemah mobilnosti mladih prostovoljcev

Kazalnik: število mladih, ki opravljajo prostovoljno delo v šolskih in obšolskih programih, če so to posebni prostovoljski programi, ki dopolnjujejo redni program šole

Prostovoljstvo je del širšega okvira dejavnosti, ki se nanašajo na nudenje pomoči drugim. Gre za neprofitno in neplačano aktivnost, s katero posamezniki prispevajo k razvoju skupnosti in celotne družbe. Poseben pomen predstavlja prostovoljstvo tudi za mlade, predvsem z vidika izobraževalnega potenciala, saj mladi z njim v nevladnih organizacijah prispevajo k razvoju svoje lokalne skupnosti. Mladi kot družbena kategorija predstavljajo pomemben potencial in prostovoljne aktivnosti prepoznajo v ponujanju individualne pomoči ali spremstva starejšim; v učni pomoči sovrstnikom; v druženju, vodenju iger, mladinskih delavnic, v okoljevarstvenih in humanitarnih akcijah itd. (Gril in dr. v Deželan in Maksuti, 2011: 178).

Po podatkih raziskave Mladina 2010 se mladi izmed vseh oblik participacije najpogosteje udeležujejo prostovoljnih dejavnosti. Poleg vključenosti v zaposlitev in izobraževanje predstavljajo prostovoljne dejavnosti osrednji mehanizem socialne vključenosti v Sloveniji. Najpogosteje so prostovoljne dejavnosti mladih povezane z varnostjo in urejenostjo kraja, kjer bivajo mladi, ter mladinskimi interesi in mladimi.

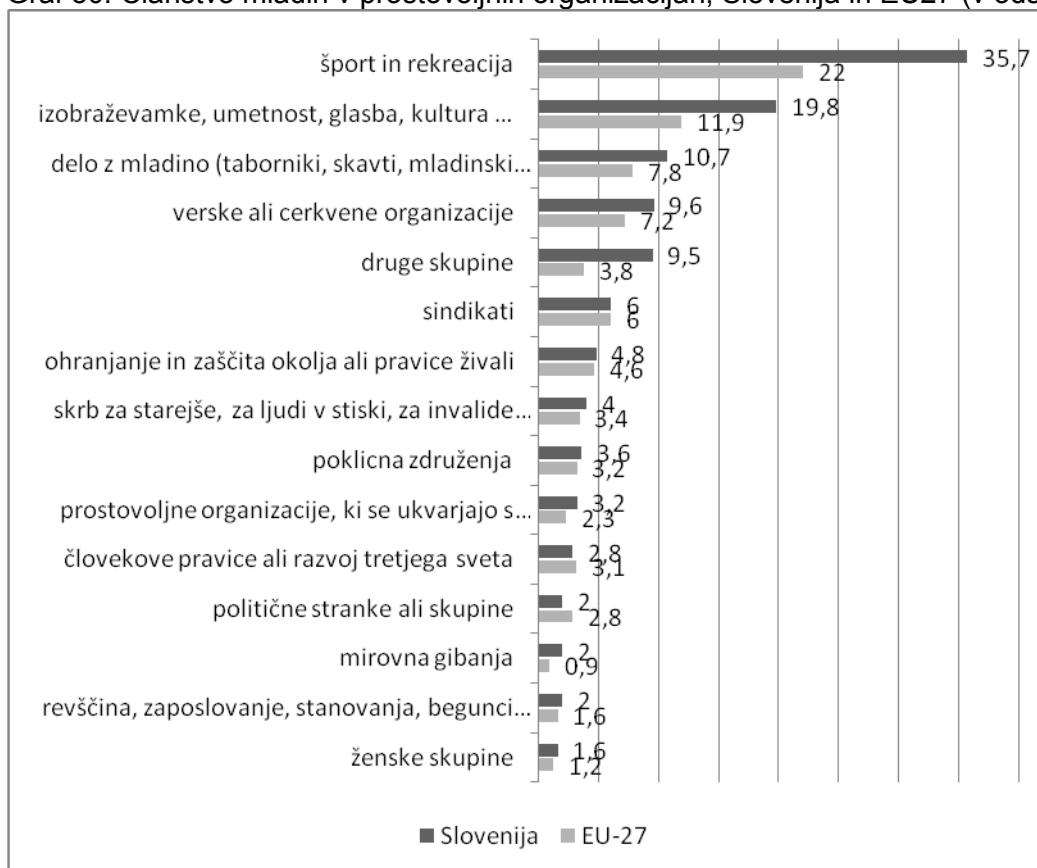
Graf 29: Prostovoljne dejavnosti mladih, Mladina 2010 in Shell 2010



Vir: Podatki raziskave Mladina 2010, podatki raziskave Shell 2010.

Mladi v Sloveniji so najpogosteje včlanjeni v organizacije s področja športa in rekreacije ter kulture, občutno nižje pa je njihovo članstvo v političnih strankah.

Graf 30: Članstvo mladih v prostovoljnih organizacijah, Slovenija in EU27 (v odstotkih)



Vir: Mladina 2010.

Spodbujanje prostovoljstva mladih je pomembno zato, ker mladi z njim krepijo sebe in rastejo kot osebe, ki lahko proaktivno spreminjajo svet okoli sebe. Zato je nujno treba okrepiti vse mehanizme za krepitev in povečanje ozaveščenosti o koristnosti in pomembnosti prostovoljstva. Prostovoljsko delo je pomembno tudi zaradi pridobivanja dodatnih kompetenc, znanj in veščin, ki lahko pomembno prispevajo k lažjem prvem vstopu na trg dela.

6.2.6 CILJ: Spodbujanje trajnostnega načina družbenega delovanja s poudarkom na prehodu v nizkoogljično družbo in zeleno gospodarstvo

Merilo: povečati število šol, ki izvajajo programe in/ali projekte vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj, na vse šole

v šolskem letu 2009/10 je bilo v Sloveniji 628 ekošol (34 % vseh šol) (ARSO 2010)

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev dolgoročnega trajnostnega delovanja

PRIORITETNO PODPODROČJE 13: spodbujanje razumevanja sprememb, ki vplivajo na delovanje globalnega ekosistema, in zavesti o pomenu trajnostnega okoljskega delovanja

Nosilec: MKO

Sodelujoči: vsa ministrstva in vladne službe

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: merjenje okoljske zavesti mladih z raziskavami javnega mnenja (vrednote mladih SJM, ESS, REUS in druge raziskave javnega mnenja)

Kazalnik: delež šol, ki izvajajo programe in/ali projekte vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj med vsemi šolami

Kazalnik: število nevladnih organizacij v mladinskem sektorju, ki sodelujejo pri projektih trajnostnega razvoja

V procesu vzgoje in izobraževanja in mladinskega dela na področju okolja in trajnostnega razvoja v Sloveniji deluje večje število organizacij in nekaj mrež ter potekajo ali so bili že izvedeni številni odlični in za mlade zanimivi projekti. Velik razvojni potencial predstavljajo že razviti, vendar še premalo izkoriščeni in povezani kakovostni komunikacijski in učni materiali, nastali v okviru teh projektov, tradicionalno in sodobno znanje in spretnosti, številni deležniki in nosilci sprememb: Program Ekošola, Slovenski E-forum, Šolska energetska mreža, Šolski centre Velenje, Center šolskih in obšolskih dejavnosti, Živi preprosto in solidarno - v smeri podnebne pravičnosti (Slovenska Karitas), Okolju prijazna šola in vrtec (Planet Zemlja), Slovenska mreža zdravih šol – SMZŠ, društvo Focus, taborniki in skavti, Mladinska zveza Brez izgovora, Umanotera, Šola otrokovih pravic (UNICEF), UNESCOVE šole, InCo Junior, Ministrstvo za kmetijstvo in okolje, ARSO, Eko sklad, društvo Humanitas, energetska podjetja, Inštitut za trajnostni razvoj, projekti in pobude globalnega učenja (SLOGA, MZZ) in mnogi drugi.

Ključna dokumenta, ki opredeljujeta okoljsko vzgojo kot vzgojo in izobraževanje za trajnostni razvoj, sta na nacionalni ravni »Smernice vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj od predšolske vzgoje do univerzitetnega izobraževanja« (MŠŠ, 2007),²⁰ ki se med drugim uresničujejo v dveh učnih načrtih za gimnazije, na mednarodni pa »Strategija vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj UNECE«.²¹ Med programi, ki temeljijo na ciljih teh dokumentov, je v Sloveniji najbolj uveljavljen Program Ekošola,²² ki deluje od leta 1995 in se razvija tudi ob podpori Evropske komisije in Organizacije združenih narodov. Usklajen je tudi z Nacionalnim programom varstva okolja.²³ Ekošola si prizadeva za načrtno pospeševanje okoljskega izobraževanja in za ozaveščanje mladih, predvsem o pomenu varovanja okolja in zdravja ljudi. Ekošole so v vseh letih delovanja izjemno prispevale k okoljski ozaveščenosti prebivalstva in predvsem mladih, Slovenijo pa mnogi uvrščajo v sam vrh mednarodnega programa. Tako je bilo v šolskem letu 2010/11 registriranih 628 ekošol, od katerih jih je bilo 423 nagrajenih z ekozastavo (to pomeni, da so izpeljale zastavljeni okoljski program), med njimi nekaj deset srednjih šol. V šolskem letu 2012/13 je registriranih že 717 ekošol. V

²⁰ Dostopne na spletni strani:

http://www.mss.gov.si/si/solstvo/razvoj_solstva/vzgoja_in_izobrazevanje_za_trajnostni_razvoj/.

²¹ Sprejeta na srečanju na visoki ravni ministrov za izobraževanje in okolje v Vilni marca 2005. Dostopna na: <http://www.unece.org/?id=24444>. UNECE: UN, Economic Commission for Europe. V Ekonomsko komisijo ZN za Evropo so vključeni Evropa, Severna Amerika ter del Srednje in Zahodne Azije (UNECE regija).

²² Mednarodni program »Eco-Schools« je eden od programov Mednarodne fundacije za okoljsko vzgojo – FEE International.

²³ Zadnji sprejeti program: Resolucija o Nacionalnem programu varstva okolja 2005–2012 (ReNPVO), Uradni list RS, št. 2/06.

več kot 2000 projektih ekošol je sodelovalo več kot 150.000 ekošolarjev in več kot 2000 vzgojiteljev in učiteljev (ekokoordinatorjev ali vodij projektov).

PRIORITETNO PODPODROČJE 14: spodbujanje celostnega razumevanja trajnostnega razvoja s poudarkom na trajnostnem delovanju za prehod v nizkoogljično družbo (preseganje prevlade ekoloških tem v razumevanju trajnostnega razvoja)

Nosilec: MKO

Sodelujoči: vsa ministrstva in vladne službe

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: sistematično uvedene vsebine trajnostnega razvoja v nacionalni kurikulum

Kazalnik: delež programov in projektov s področja trajnostnega razvoja v primerjavi z vsemi programi in projekti na področju mladine (tako število kot delež sredstev in število vključenih mladih)

Kazalnik: merjenje okoljske zavesti mladih z raziskavami javnega mnenja (vrednote mladih SJM, ESS, REUS in druge raziskave javnega mnenja)

Koncept trajnostnega načina družbenega delovanja je tesno je povezan s konceptom družbene odgovornosti, ki jo lahko najsplošneje opredelimo kot obveznost človeštva, da uresničuje skupne cilje (Cooper in Vargas; Brandon in Lombardi v Lavrič in dr., 2010: 403). V tem smislu trajnostni način družbenega delovanja presega osebne in ožje družbene (na primer družinske, prijateljske) interese v smislu, da vključuje skrb za dolgoročno stabilnost in blaginjo širše družbe. Podnebne spremembe, ki so v tem trenutku najbolj opazen globalni okoljski problem, bodo na primer prizadele dele sveta, ki so najbolj ranljivi, in ne nujno območij, kjer so emisije največje. Na ta način sedanja generacija ljudi omejuje razvojne možnosti prihodnjih generacij, razvite družbe pa zavzemajo nesorazmerno velik delež nosilne spodobnosti planeta. Zato je nujno tudi v Sloveniji zagotoviti hitrejši prehod v nizkoogljično družbo (družba, gospodarstvo), v kateri so emisije toplogrednih plinov nižje od absorpcijske sposobnosti globalnega ekosistema, in hkrati temelji na načelih trajnostnega razvoja.

V ekonomskem smislu trajnostni razvoj pomeni, da mora družba upravljati tri vrste kapitala (gospodarskega, družbenega in naravnega), ki so lahko tudi nenadomestljivi, njihova poraba pa nepovratna. Zaradi celovitega pristopa prehod v nizkoogljično družbo predstavlja stroškovno najučinkovitejšo možnost za zaustavitev globalnega segrevanja ob hkratnem doseganju drugih razvojnih ciljev človeštva.²⁴ Takšen pristop

²⁴ Hkrati s podnebnimi spremembami na delovanje globalnega ekosistema vplivajo še druge spremembe. Najhujše so izguba biotske raznovrstnosti, kemično onesnaževanje, spremembe v krogotokih dušika in fosforja, izraba kmetijskih zemljišč in zalog pitne vode, tanjšanje ozonske plasti in povečevanje kislosti morij (Lester R. Brown 2009). Koncept nizkoogljične družbe sicer izhaja iz nuje po reševanju problema podnebnih sprememb, vendar odgovarja tudi na druge okoljske izzive in se v veliki meri prekriva z vizijo zelenega gospodarstva. Zahteva premislek o vseh vidikih življenja in gospodarstva okoli tehnologij in pristopov, ki povzročajo malo emisij TGP zaradi učinkovite rabe energije in snovi, njihovega pridobivanja iz obnovljivih virov, ponovne uporabe, recikliranja in odstranjevanja odpadkov z minimalnimi emisijami, učinkovite

je možen le s (kritičnim) spoznavanjem in razumevanjem odnosov svetovne soodvisnosti, upoštevanjem načela pravične delitve bremen – za delovanje, ki vodi v svet večje pravičnosti, enakosti in človekovih pravic za vse, z medkulturnim dialogom, celostnim pristopom in ekosistemskim mišljenjem, povezovanjem okoljskih, gospodarskih in socialnih vprašanj. Zato je osnovni namen vzgoje in izobraževanja za trajnostni razvoj (po UNECE) razvijati in krepiti sposobnost posameznikov, skupin, skupnosti, organizacij in držav za sprejemanje ocen in odločitev v prid trajnostnega razvoja. Usposabljanje za praktične aktivnosti in smotrno (demokratsko) odločanje na tem področju ponuja več projektnih mrež, ki že uspešno delujejo v slovenskih šolah (od ekošol do slovenske mreže zdravih šol) vključeno je v projekte in programe več okoljskih nevladnih organizacij (na primer Umanotera, Focus, mladinskih organizacij (na primer Brez izgovora) ter drugih organizacij in institucij. Glede na pričakovane potrebe prehoda v nizkoogljično družbo je smiselno te programe in projekte nadgraditi in spodbuditi mlade, da se v večji meri vključujejo vanje.

Raziskave javnega mnenja²⁵ so na primer pokazale, da je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami članicami EU osnovna informiranost o vzrokih in posledicah podnebnih sprememb na relativno visoki ravni. Visoki stopnji ozaveščenosti pa ne sledijo v enaki meri proces spreminjanja navad na osebni in družbeni ravni, upoštevanje ukrepov ter doseganje podpore za prehod na nove tehnologije. Zato je ključni cilj vzgojno-izobraževalnih aktivnosti na tem področju prehod od prepoznanja podnebnih sprememb kot enega ključnih globalnih izzivov k zavestni odločitvi in usposobitvi mladih za načrtovanje in izvajanje ukrepov blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje.

6.2.7 CILJ: Večja socialna vključenost mladih z manj priložnostmi

Merilo: zmanjšati revščino in socialno izključenost mladih z manj priložnostmi

stopnja tveganja revščine (16–24 let) (SI: 8,4 (EUROSTAT 2009))

Pričakovani razvojni učinek: zagotovitev polne družbene participacije mladih z manj priložnostmi in zmanjšanje tveganja revščine

rabe naravnih virov ter trajnostne proizvodnje in potrošnje ter njihovo ponovno integracijo – vsi ti ukrepi imajo širše okoljske učinke (SVPS 2011).

²⁵ Poročila o raziskavah javnega mnenja so med drugim dostopna na arhivski spletni strani SVPS: http://www.svps.gov.si/si/podnebne_spremembe/podnebna_politika/izvajanje/. Predstavitev rezultatov javnomnenjskih raziskav pa je vključena tudi v letno poročilo Republike Slovenije v okviru obveznosti UNFCCC in Kjotskega protokola (http://unfccc.int/resource/docs/natc/svn_nc5.pdf). Pomenljivi so tudi rezultati Raziskave o energetske učinkovitosti Slovenije REUS: <http://www.pozitivnaenergija.si/reus/raziskava-reus/>, ki je na primer pokazala, da je v Sloveniji v primerjavi z drugimi državami članicami EU osnovna informiranost o vzrokih in posledicah podnebnih sprememb na relativno visoki ravni. Visoki stopnji ozaveščenosti pa ne sledijo v enaki meri proces spreminjanja navad na osebni in družbeni ravni, upoštevanje ukrepov ter doseganje podpore za prehod na nove tehnologije. Zato je ključni cilj vzgojno-izobraževalnih aktivnosti na tem področju prehod od prepoznanja podnebnih sprememb in drugih okoljskih problemov (na primer izguba biodiverzitete) kot ključnih globalnih izzivov – k zavestni odločitvi in usposobitvi mladih za načrtovanje in izvajanje ukrepov blaženja podnebnih sprememb in prilagajanja nanje za prehod v nizkoogljično družbo in zeleno gospodarstvo.

PRIORITETNO PODPODROČJE 15: izboljšati in okrepiti programe, ki spodbujajo in podpirajo socialno vključenost mladih z manj priložnostmi

Nosilec: MDDSZ

Sodelujoči: MIZŠ, socialni partnerji

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število razpisov na temo socialne vključenosti mladih z manj priložnostmi

Kazalnik: število razpisov na temo socialne vključenosti, za katere lahko kandidirajo organizacije v mladinskem sektorju

Kazalnik: število programov za povečevanje socialne vključenosti v okviru ukrepov in programov aktivne politike zaposlovanja

Kazalnik: število mladih v starosti do 29 let, vključenih v programe za povečevanje socialne vključenosti v okviru ukrepov in programov aktivne politike zaposlovanja, po spolu

Kazalnik: število mladih v starosti do 29 let, ki prejemajo denarno nadomestilo, po spolu

Kazalnik: število mladih v starosti do 29 let, ki prejemajo denarno socialno pomoč, po spolu

Socialna izključenost se v splošnem pojmuje kot neprostovoljna izključenost/izločenost posameznikov in skupin iz političnih, ekonomskih in družbenih procesov, s čimer se preprečuje njihova polna participacija v družbi, v kateri živijo (Marlier in Atkinson v Lavrič in dr., 2010: 236). Kot pravi Carter (Lavrič in dr. 2010: 236), je socialna izključenost dinamičen proces, saj je povezana s sodobnimi družbenimi procesi, ki lahko povzročijo izključenost določenih skupin in posameznikov, ki tako postanejo marginalizirani s strani organizacij in institucij. Tudi zato je boj proti socialni izključenosti v zadnjih letih postal eden glavnih ciljev številnih držav in Evropske unije. Eden izmed ključnih razlogov za ugotavljanje obsega ter ukrepov v smeri zmanjševanja socialne izključenosti so njene neposredne negativne posledice, ki so vidne tako na ravni družbe kot na ravni posameznika (Lavrič in dr., 2010: 236).

Po podatkih raziskave Mladina 2010 so osrednji dejavniki tveganja, ki višajo verjetnost socialne izključenosti mladih, povezani z naslednjimi sociodemografskimi kazalniki: višja starost, nizka izobrazba očeta in matere, nizek mesečni dohodek, slabši materialni položaj respondentove družine ter odraščanje v urbanem okolju. Obenem so izsledki omenjene raziskave pokazali tudi negativno povezanost socialne izključenosti mladih s številnimi indikatorji psihosocialnega razvoja in fizičnim zdravjem mladih.

Nacionalni program visokega šolstva 2011–2020 predvideva namenjanje večje pozornosti ustrezni zastopanosti oziroma vključevanju posameznih družbenih skupin v visoko šolstvo. Razviti je treba mehanizme prepoznavanja skupin, ki so podpovprečno zastopane v visokem šolstvu, in preučiti razloge za tovrstne razlike. Oblikovane bodo spodbude za njihovo vključevanje, kar bo tudi stalna dejavnost visokošolskih institucij (ReNPVŠ11–20).

Skladno z usmeritvami nacionalnega programa za mladino sledimo s ciljem večje socialne vključenosti mladih z manj priložnostmi načelu enakih možnosti med spoloma

in preprečevanju diskriminacije ter posebno pozornost namenjamo žrtvam socialne izključenosti (Romi, invalidi).

7 PODROČJE 6: KULTURA, USTVARJALNOST, DEDIŠČINA IN MEDIJI

7.1 Utemeljitev pomembnosti področja

Na področju kulturnega udejstvovanja mladih mora imeti poseben pomen »sistematična kulturna vzgoja ...«, obenem pa je tudi za kulturo življenjskega pomena, da je navzoča na vseh šolskih stopnjah in v vsem vzgojno-izobraževalnem procesu, pa tudi, da je otrokom in mladini dostopna v okviru javne kulturne infrastrukture. Prav s kulturo je pri otrocih in mladini najlažje izoblikovati celovito razumevanje sveta in spodbuditi osebno rast.« (Nacionalni program za kulturo 2008–2011: 10.)

Kultura je zgodovinski temelj nacionalne identitete in osrednji element sodobne evropske prepoznavnosti slovenske države. Kultura in umetnost sta ključni komponenti vsestranskega izobraževanja, zato mora biti kulturno-umetnostna vzgoja razumljena kot temeljna in splošna človekova pravica ter trajna vrednota za vse. Z vidika družbenega razvoja je kultura odločilna za razvoj posameznikove identitete, hkrati pa tudi za razvoj posameznikovih individualnih nadarjenosti (talentov). Razvoj in spodbujanje ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju ter usposabljanju je ena temeljnih, jedrnih funkcij in nalog vsakega izobraževanja (Svet Evropske unije, 2008²⁶).

Kakovostna kulturno-umetnostna vzgoja prispeva k razvoju ustvarjalnih in inovativnih potencialov posameznikov ter h kultiviranju novih generacij kreativnih državljanov in državljanek v dobi zahtevnih tehnoloških sprememb in spremenjenih komunikacijskih praks, s tem pa h kreativnim in inovativnim kapacitetam družbe kot celote. Kulturno-umetnostna vzgoja lahko ima pomembno vlogo pri promociji socialne odgovornosti, socialni koheziji, kulturni raznolikosti in medkulturnem dialogu. Posebej je treba izkoristiti njen potencial pri razvoju in ohranjanju kulturne dediščine in identitete. Ključne kompetence²⁷ – *kulturna zavest in izražanje, digitalna pismenost, sporazumevanje v maternem jeziku, sporazumevanje v tujih jezikih* – so tesno povezane prav s kulturo in ustvarjalnostjo, kar posredno velja tudi za *socialne in državljanske kompetence ter samoiniciativnost in podjetnost*.

Za celovit razvoj posameznikove kulturne zavesti ter za razvoj kulturne zavesti družbe kot celote je treba kulturno-umetnostno vzgojo načrtno razvijati v celotnem vzgojno-izobraževalnem procesu in jo prepoznati kot ključno vseživljenjsko kompetenco na vseh ravneh izobraževanja. Hkrati je treba spodbujati izobraževanje za ustvarjanje in poustvarjanje na področju umetnosti in humanističnih študijev s področja kulture ter mladim omogočati štipendiranje študija teh smeri. Tudi s tem se ustvarjajo pogoji za pridobivanje novih znanj in dostopnost do umetniške ustvarjalnosti in kulture, spodbujanje raziskovanja in ustvarjalnosti ter povezave v mednarodnem prostoru. Pomembno je tudi ozaveščanje mladih o novih, »odprtih« poklicih, ki temeljijo na posameznikovi ustvarjalnosti. Primer so poklici v okviru kulturnih in ustvarjalnih vej industrije. Gre za veje industrije, katerih najpomembnejši skupni imenovalec je ustvarjanje medijskih, IKT-, vizualnih, glasbenih, besednih in drugih vsebin, oblike poklicev pa se razpenjajo od klasičnih do svobodnih. Prav zaradi selitve svetovnega

²⁶ Sklepi Sveta in predstavnikov vlad držav članic, ki so se sestali v okviru Sveta, z dne 22. maja 2008 o spodbujanju ustvarjalnosti in inovativnosti v izobraževanju in usposabljanju (UL C št. 141 z dne 7. 6. 2008, str. 17).

²⁷ Priporočilo Evropskega parlamenta in Sveta z dne 18. decembra 2006 o ključnih kompetencah za vseživljenjsko učenje (UL L št. 394 z dne 30. 12. 2006, str. 10).

ekonomskega težišča od proizvodnje industrijskih in drugih produktov k proizvodnji intelektualne lastnine ti poklici postajajo čedalje pomembnejši, že zdaj pa so pomemben ekonomski dejavnik in še premalo izkoriščena razvojna možnost Slovenije.

Pomemben del kulturne vzgoje je skrb za pismenost na več ravneh: po eni strani je treba spodbujati bralno kulturo in visoko receptivno in produktivno zmožnost v slovenskem jeziku, po drugi strani pa tudi v drugih in tujih jezikih, ki so del tako evropske (in svetovne) jezikovne dediščine kot vsakdanjih jezikovnih praks, ki omogočajo in plemenitijo socialne, kulturne in ne nazadnje gospodarske stike med različnimi jezikovnimi skupnostmi. V tem okviru je treba posebno skrb nameniti različnim vidikom pismenosti, zlasti informacijski. Množična kultura mladih je namreč neločljivo povezana z razvojem interneta, katerega regulacija temelji na drugačnem principu kot uredniški nadzor klasičnih medijev. To dejstvo zahteva od mladih posebno komunikacijsko kulturo in informacijsko kompetenco v smislu zavedanja pravic, priložnosti in pastí, ki jih ponuja splet.

Pomembna sestavina znanj, vključenih v državljansko vzgojo, morajo biti znanja, povezana z nacionalno kulturo in kulturno identiteto. To je temelj naše državnosti, torej ključni razlog za obstoj Slovenije kot države. Poznavanje in spoštovanje lastne in tuje kulture ter kulturne raznolikosti, zavedanje pomena nacionalne kulturne dediščine, vključno z lokalnimi posebnostmi, so temelji vzgoje in razvoja. Spodbujanje varovanja in ohranjanja kulturnih stvaritev, ki so pomembne za nacionalno, evropsko in svetovno kulturno dediščino, razvoj in poznavanje vseh plasti žive (nesnovne) dediščine: običajev, šeg navad, ob tem bralne kulture in bralne pismenosti, sta ključnega pomena za razvoj družbe in posameznika, še zlasti otrok in mladine.

7.2 Cilji in podpodročja

7.2.1 CILJ: Skrb za dostopnost kakovostne kulturne ponudbe in participacijo mladih v kulturi

Merilo: izboljšanje dostopnosti kakovostne kulturne ponudbe in povečanje participacije mladih v kulturi

Pričakovani razvojni učinek: krepitev dostopnosti kulturne ponudbe in povečano kulturno udejstvovanje mladih v kulturi tako z vidika ustvarjalcev kot z vidika »potrošnikov« kulture

PRIORITETNO PODPODROČJE 1: zagotoviti pogoje za krepitev participacije mladih v kulturi

Nosilec: MIZŠ in MK

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: povečanje deleža kakovostnih programov in projektov, ki aktivno vključujejo mlade

Kazalnik: povečanje deleža programov in projektov, ki jih pripravljajo mladi (bodisi kot študentje, zaposleni, samostojni kulturni delavci ali prostovoljci)

Povišanje stopnje participacije mladih v kulturi tako z vidika spodbujanja k ustvarjalnosti kot z vidika zagotavljanja pogojev za konzumiranje in refleksijo kakovostnih in raznovrstnih umetniških praks (od tradicionalnih do sodobnih). Kultura za mlade, z mladimi in kultura mladih mora biti pomemben element nacionalne in lokalne politike (partnerstvo). Kultura mora postati del vsakdanjega življenja mladih.

PRIORITETNO PODPODROČJE 2: zagotoviti mladim pogoje za boljšo dostopnost do kulturne dediščine in njihovo aktivno vključevanje v dediščinske projekte

Nosilec: MIZŠ in MK

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število izvedenih projektov, ki vključujejo aktivno sodelovanje mladih vseh starosti in iz različnih socialnih okolij pri spoznavanju in varstvu kulturne dediščine

Kazalnik: vključenost različnih področij nepremične, premične in žive dediščine v kurikule (znotraj obveznih predmetov/izbirni predmeti/zunajšolske dejavnosti)

Skrb za ohranjanje kulturne dediščine (v nadaljevanju: KD) je vse bolj celostna in kompleksna. Interdisciplinarno razumevanje KD postavlja v njeno središče človeka in njegove pravice do svobodne udeležbe v kulturnem življenju: »življenje z dediščino«. Zato je treba sistemsko omogočiti, da mladi že v najzgodnejši fazi svojega osebnega in socialnega razvoja dobijo tudi ustrezna znanja, izkušnje in sposobnosti, povezane s KD. Ukrep vključuje različne oblike delovanja, kot so načrtovani programi izobraževanja, informiranja, usposabljanja, prostovoljskega dela in drugačnega aktivnega ukvarjanja s KD, ki so nujni za boljšo ozaveščenost o pomenu dediščine. Kakovostna ponudba programov za preživljanje prostega časa mladih, nadgrajena z različnimi vsebinami za izobraževanje in prostovoljsko delo, omogoča večjo vključenost mladih v različne dediščinske projekte v Sloveniji in zunaj nje.

PRIORITETNO PODPODROČJE 3: zagotoviti pogoje za večjo dostopnost aktivnega kulturnega ustvarjanja za mlade v smislu kontinuirane oblike neformalnega izobraževanja za različna umetnostna področja

Nosilec: MIZŠ in MK

Sodeluje: JSKD

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število novih kakovostnih kontinuiranih oblik izobraževanja (število novih področij)

PRIORITETNO PODPODROČJE 4: zagotoviti prostorske in tehnične pogoje za umetniško ustvarjanje mladih (infrastruktura ipd.), za seznanjanje in ukvarjanje z dediščino

Nosilci: lokalne skupnosti v sodelovanju z MIZŠ in MK
Sodeluje: JSKD

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: povečanje števila ustrezno urejenih prostorov, v katerih lahko mladi umetniško ustvarjajo oziroma se ukvarjajo z dediščino

Kazalnik: boljša geografska pokritost z MMC in drugimi ustrezno urejenimi prostori za mlade

Na lokalnih ravneh je v sodelovanju z MIZŠ in MK in JSKD treba mladim zagotoviti ustrezno infrastrukturo ter druge pogoje za umetniško in kulturno izražanje ter delo (MMC, ateljeji, prostori za vadbe glasbenih skupin ...).

PRIORITETNO PODPODROČJE 5: za mlade iz vrst avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, skupnosti iz Deklaracije Republike Slovenije o položaju narodnih skupnosti pripadnikov narodov nekdanje SFRJ v Republiki Sloveniji (v nadaljevanju: Deklaracija) in drugih manjšinskih skupnosti ter drugih ranljivih skupin zagotoviti dostopnost kulture tako, da bodo omogočene njihova dejavna in ustvarjalna vloga pri razvoju njihove kulture, njihova enakopravna participacija v kulturnem življenju ter hkrati kakovostna integracija avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, skupnosti iz Deklaracije in drugih manjšin ter ranljivih skupin v družbeno okolje; ob tem seznanjanje vseh mladih, v okviru formalnega in neformalnega izobraževanja, medijev in kulture, s posebnostmi avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, skupnosti iz Deklaracije in drugih manjšinskih skupnosti.

Nosilec: MIZŠ in MK
Sodeluje: JSKD

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število kulturnih projektov, ki vključujejo mlade iz vrst avtohtonih narodnih skupnosti, romske skupnosti, skupnosti iz Deklaracije in drugih manjšinskih skupnosti in drugih ranljivih skupin oziroma so njim namenjeni

7.2.2 CILJ: Skrb za pismenost v slovenskem jeziku, drugih maternih jezikih in tujih jezikih ter medijsko pismenost

Merilo: izboljšanje stopnje pismenosti (bralne, medijske, informacijske...)

Pričakovani razvojni učinek: povišanje stopnje pismenosti (bralne, medijske, informacijske...)

PRIORITETNO PODPODROČJE 6: razvoj bralne pismenosti

Nosilec: MIZŠ in MK

Sodelujejo: Zavod RS za šolstvo, Pedagoški inštitut, Andragoški center Slovenije, Javna agencija za knjigo

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: izboljšanje rezultatov mednarodnih raziskav bralne pismenosti

Kazalnik: rezultati nacionalnih preverjanj bralne pismenosti (matura v srednji šoli)

Povišanje stopnje pismenosti (bralne, medijske, informacijske ...) je ključno tako za izobraževanje kot zaposlovanje mladih. Zagotoviti je treba finančna sredstva in organizacijsko podporo za izvajanje Nacionalne strategije za pismenost (akcijski načrt). *Pismenost je trajno razvijajoča se zmožnost posameznikov, da uporabljajo družbeno dogovorjene sisteme simbolov za sprejemanje, razumevanje, tvorjenje in uporabo besedil za življenje v družini, šoli, na delovnem mestu in v družbi. Pridobljeno znanje in spretnosti ter razvite sposobnosti posamezniku omogočajo uspešno in ustvarjalno osebno rast ter odgovorno delovanje v poklicnem in družbenem življenju* (opredelitev iz Nacionalne strategije za razvoj pismenosti, 2006). Pismenost je ena od osnovnih kompetenc, s katerimi je treba opremiti mlade.

PRIORITETNO PODPODROČJE 7: promocija branja in načrten razvoj bralne kulture

Nosilci: MIZŠ, MK, Zavod RS za šolstvo in Javna agencija za knjigo

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: udeležba mladih v projektih razvoja bralne kulture – bralna značka, Cankarjevo tekmovanje, drugi projekti bralne kulture (družinska pismenost ipd.)

Zagotoviti je treba pogoje za dvig zavesti o pomenu branja med mladimi, promovirati kakovostno ustvarjalnost na področju leposlovja in humanistike ter podpirati razvoj bralne kulture med mladimi (obiskovanje knjižnic, razvoj kulture kupovanja knjig ...).

PRIORITETNO PODPODROČJE 8: razvoj in promocija medijske pismenosti in priprava akcijskega načrta medijske pismenosti

Nosilec: MIZŠ in MK

Sodeluje: Zavod RS za šolstvo

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije

Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: oblikovanje izhodišč za sprejetje ukrepov za razvoj in promocijo medijske pismenosti

Kazalnik: implementacija izhodišč: uvedba medijske pismenosti v osnovno- in srednješolsko izobraževanje ter oblikovanje programov za vseživljenjsko izobraževanje na področju medijske pismenosti

Medijska pismenost v povezavi z e-pismenostjo oziroma digitalno pismenostjo je ključnega pomena za aktivno državljansko participacijo v demokratično zasnovani družbi. Moderna informacijska družba je zasnovana na ustvarjanju, distribuciji, uporabi, vključevanju in manipulaciji podatkov, ki za posameznika predstavljajo tako izziv oziroma konkurenčno prednost kot tudi past in nevarnost v gospodarskem, političnem in kulturnem udejstvovanju. Zato je pomembno, da se medijska in e-pismenost začneta vključevati v najzgodnejše oblike formalne socializacije ter trajata celotno življenjsko obdobje.

PRIORITETNO PODPODROČJE 9: strokovno usposabljanje strokovnih delavcev v vzgojno-izobraževalnih zavodih na področju bralne in medijske pismenosti, na področju inovativnih pristopov k vzgoji in izobraževanju z umetnostjo ter podpora raziskavam na tem področju na nacionalni ravni

Nosilca: MIZŠ, MK in Zavod RS za šolstvo
Sodelujeta: Javna agencija za knjigo in Pedagoški inštitut

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: število raziskav s tega področja

7.2.3 CILJ: Kultura in ustvarjalnost sta v družbi prepoznana kot temelja splošne izobrazbe vsakega posameznika

PRIORITETNO PODPODROČJE 10: kulturno-umetnostna vzgoja dobi ustrezno mesto v celotnem vzgojno-izobraževalnem sistemu

Nosilec: MIZŠ in MK
Sodeluje: Zavod RS za šolstvo

Finančni načrt: sredstva bodo zagotovljena v okviru razpoložljivih sredstev proračuna Republike Slovenije
Obdobje in rok: do leta 2022

Kazalnik: vključenost različnih področij umetnosti in kulturne dediščine v kurikule (obvezni/izbirni predmeti)

Pomembna je umestitev programov kulturno-umetnostne vzgoje s poudarkom na različnih umetnostih ter kulturni dediščini v obvezni program vzgoje in izobraževanja na prvi stopnji, pri čemer bi posebej izpostavili spodbujanje aktivne kulturne ustvarjalnosti mladih, tudi v okviru različnih interesnih dejavnosti.

Seznam kratic in pojasnilo

Uporabljeni izrazi, ki se nanašajo na osebe in so zapisani v moški slovnični obliki, so uporabljeni kot nevtralni za ženski in moški spol.

ARSO	Agencija Republike Slovenije za okolje
BSO	bolezni srca in ožilja
CMEPIUS	Center Republike Slovenije za mobilnost in evropske programe izobraževanja in usposabljanja
DRP 2007–2013	Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013
DURS	Davčna uprava Republike Slovenije
EHIS	Raziskava »European Health Interview Survey«
ESPAD	Raziskava »European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs«
EU	Evropska unija
EUROSTAT	Evropski statistični urad
EVS	Raziskava »European Values Study«
FAS	Lestvica »Family Affluence Scale«
HBSC	Mednarodna raziskava »Health Behaviour in School-Aged Children«
HFA	»European Health for All Database«
IKT	Informacijsko-komunikacijske tehnologije
IPP	Projekt informacijske podpore postopkov priprave predpisov
ISCED	International Standard Classification of Education
JSKD	Javni sklad Republike Slovenije za kulturne dejavnosti
KNB	kronične nenalezljive bolezni
LFS	Raziskava »Labour Force Survey«
MDDSZ	Ministrstvo za delo, družino in socialne zadeve in enake možnosti
MF	Ministrstvo za finance
MGRT	Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo
MIZŠ	Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport
MK	Ministrstvo za kulturo
MKO	Ministrstvo za kmetijstvo in okolje
MMC	Multimedijski center
MNZ	Ministrstvo za notranje zadeve in javno upravo
MO	Ministrstvo za obrambo
MP	Ministrstvo za pravosodje
MZIP	Ministrstvo za infrastrukturo in prostor
MZZ	Ministrstvo za zunanje zadeve
MZ	Ministrstvo za zdravje
NPVCP	Nacionalni program varnosti cestnega prometa za obdobje od 2013 do 2022
OECD	Organizacija za ekonomsko sodelovanje in razvoj
ReNPVŠ11-20	Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020
REUS	Raziskava energetske učinkovitosti v Sloveniji
RS	Republika Slovenija
SI	Slovenija
SJM	Raziskava »Slovensko javno mnenje«
SSRS	Stanovanjski sklad Republike Slovenije
SURS	Statistični urad Republike Slovenije
SZO	Svetovna zdravstvena organizacija

TGP	emisije toplogrednih plinov
UMAR	Urad Republike Slovenije za makroekonomske analize in razvoj
UNECE	United Nations Economic Commission for Europe
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
URSM	Urad Republike Slovenije za mladino
URSZR	Uprava Republike Slovenije za zaščito in reševanje
ZJIMS	Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju
ZRSZ	Zavod Republike Slovenije za zaposlovanje

Seznam uporabljenе literature

Bajt, M., Zorko, M. (2009): Uživanje alkoholnih pijač med mladostniki – izsledki fokusnih skupin. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja Republike Slovenije. Dostopno na: http://www.zdravjevsoli.si/attachments/article/173/fokusne%20porocilo_alkohol.pdf (17. julij 2011).

Boben Bardutzky, D., Boben, D., Čebašek Travnik, Z., Levačič, M., Sorko, N., Zorko, M. Odraščanje z ali brez alkohola: rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci. Ljubljana: Društvo Žarek upanja: 2009. Dostopno na: http://www.zarekupanja.net/ZAREK_UPANJA_meni_raziskovalna_dejavnost,alkohol_in_mladi_-_osnovnosolci.htm (10. september 2011).

Boben Bardutzky, D., Boben, D., Čebašek Travnik, Z., Levačič, M., Sorko, N., Zorko, M. Odraščanje z ali brez alkohola: rezultati raziskave med slovenskimi osnovnošolci. Ljubljana, Društvo Žarek upanja, 2010. Dostopno na: http://www.zarekupanja.net/ZAREK_UPANJA_meni_raziskovalna_dejavnost,alkohol_in_mladi_-_srednjesolci.htm (15. oktober 2011).

Boljka, U. (2009): Demografske značilnosti mladih in problem rodnosti. V: Rakar, T., in Boljka, U. (ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino. Ljubljana.

Boljka, U. (2011): Izobraževanje in usposabljanje: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.

Currie, C, in dr. (2004): International Report: Young People's Health in Context. Young People's Health in Context: international report from the HBSC 2001/02 survey, (Health Policy for Children and Adolescents, No.4). WHO Regional Office for Europe, København.

Deželan, T. (2011): Trajnostni način družbenega delovanja: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.

Deželan, T., in Maksuti, A. (2011): Prostovoljne dejavnosti: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.

Državni razvojni program Republike Slovenije za obdobje 2007–2013. Dostopno na: <http://www.svlr.gov.si/index.php?id=1182> (27. junij 2011).

Evropska komisija (2001): European Commission White Paper. A New Impetus for European Youth. Dostopno na: http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2001/com2001_0681en01.pdf (8. avgust 2011).

Evropska komisija (2010): Europe 2020. Dostopno na: http://europa.eu/press_room/pdf/complet_en_barroso___007_-_europe_2020_-_en_version.pdf (8. avgust 2011).

Evropska komisija (2005): Lisbon Strategy. The European Youth Pact. Dostopno na: http://ec.europa.eu/youth/archive/policies/youthpact_en.html (8. avgust 2011).

Evropska komisija (2009): Youth in Europe – A statistical portrait, EU Youth report ter European Research on Youth. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/cache/ITY_OFFPUB/KS-78-09-920/EN/KS-78-09-920-EN.PDF (8. avgust 2011).

Evropska raziskava o vrednotah (2010): Dostopno na: <http://www.europeansocialsurvey.org/> (7. september 2011).

Evropska raziskava o vrednotah (2008). Dostopno na: <http://www.europeanvaluesstudy.eu/evs/surveys/longitudinal-file-1981-2008.html> (7. september 2011).

Eurostat (2009): Eurostat Statistics Database. Dostopno na: http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/statistics/search_database (6. julij 2011).

Eurostudent (2007): Eurostudent Survey III: Report on the Social and Living Conditions of Higher Education Students. Dostopno na: <http://www.heai.ie/files/files/file/new%20eurostudent.pdf> (13. september 2010).

Evropska komisija (2010): EU Youth Report. Dostopno na: http://ec.europa.eu/youth/news/doc/new_strategy/youth_report_final.pdf (2. julij 2011).

Evropska komisija (2010): European Research on Youth. Dostopno na: http://ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy-review-youth_en.pdf (2. julij 2011).

Filipovič, M. (2011): Bivanjske in stanovanjske razmere: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.

Fundamental Rights Agency (2009): Developing Indicators for the Protection, Respect and Promotion of the Rights of the Child in the European Union. Agency for Fundamental Rights (FRA). Dostopno na: http://fra.europa.eu/fraWebsite/attachments/RightsOfChild_summary-report_en.pdf, (19. oktober 2009).

Gabrijelčič Blenkuš, M., Gregorič, M., Tivadar, B., Koch, V., Kostanjevec, S., Fajdiga Turk, V., Žalar, A., Lavtar, D., Kuhar, D., Rozman, U. (2009): Prehrabene navade odraslih prebivalcev Slovenije z vidika varovanja zdravja. Ljubljana, Pedagoška fakulteta.

- Hurrelman, K., in drugi (2010): *Shell-Jugendstudie 2010. [datoteka podatkov]*. München: TNS Infratest.
- Ignjatović, M., in Trbanc, M. (2009): Zaposlovanje in brezposelnost mladih: aktivni, fleksibilni in prilagodljivi. V: Tatjana Rakar in Urban Boljka (ur.), *Med otroštvom in odraslostjo*, str. 39–55. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo.
- Inštitut za varovanje zdravja RS (2011): Anketa o zdravju in zdravstvenem varstvu (EHIS). Dostopno na: <http://www.ivz.si/index.php?akcija=novica&n=1662> (22. oktober 2011).
- Jeriček Klanšček, H., Roškar, S., Koprivnikar, H., Pucelj, V., Bajt, M., Zupanič, T. (2011): *Neenakosti v zdravju in z zdravjem povezanih vedenjih slovenskih mladostnikov*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
- Lavrič, M., in dr. (2010): *Mladina 2010. Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Urad RS za mladino. Maribor: Aristej.
- Lester, R. Brown (2009): *Plan B 4.0: Mobilizing to Save Civilization*, Earth Policy Institute, Washington.
- Mandič, S. (2007): Odhod v prvo samostojno stanovanje: primerjalna analiza med državami EU. *Družboslovne razprave*, apr. 2007, letnik. 23, št. 54, str. 7–24.
- Mandič, S. (2009): Stanovanjske razmere mladih. V: Rakar, T., Boljka, U. *Med otroštvom in odraslostjo: analiza položaja mladih v Sloveniji 2009*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad Republike Slovenije za mladino: Inštitut Republike Slovenije za socialno varstvo, 2009, str. 77–93.
- Marčič, R. (2011): Zdravje in dobro počutje: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). *Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike*. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Miheljak, V., in drugi (2000): *Mladina 2000: slovenska mladina na prehodu v tretje tisočletje*. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino; Maribor: Aristej.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Izobraževanje mladih*.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Stanovanjska problematika mladih*.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Mladinsko organiziranje*.
- MSS (2010): Programski dokument Mladinskega sveta Slovenije: *Zaposlovanje mladih*.
- Mulder, C. (2009): Leaving the parental home in young adulthood. V: Andy Furlong (ur.), *Handbook of Youth and Young Adulthood*, str. 2003–209. London & New York: Routledge.

- Murn, K, Skrinar, U. (2010): Mladinsko delo in mladinska politika na lokalni ravni. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino. Ljubljana.
- MZ (2011): Dopis MZ z dne 11. oktobra 2011; Dopolnitev delovnega osnutka Nacionalnega programa za mladino.
- Nacionalni program varnosti cestnega prometa za obdobje od 2013-2022. Dostopno na: [http://www.avp-rs.si/avp/avp.si.nsf/0/FD9E1C9AAFAF603CC22578860035AA82/\\$FILE/Nacionalni%20program 3 5 2011.pdf](http://www.avp-rs.si/avp/avp.si.nsf/0/FD9E1C9AAFAF603CC22578860035AA82/$FILE/Nacionalni%20program%203%205%202011.pdf) (15. september 2011).
- Nacionalni program visokega šolstva 2011-2020 (2011): Dostopno na: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=103885> (29. avgust 2013).
- Nacionalni program za kulturo 2008–2011 (2008): Dostopno na: http://www.ifa.de/fileadmin/content/informationsforum/online_services/downloads_europanetz/KulturprogrammSlowenien.pdf, (23. avgust 2011).
- Nacionalni stanovanjski program 2013 – 2022 (2013): Dostopno na: http://www.mzip.gov.si/fileadmin/mzip.gov.si/pageuploads/Prostor/Stanovanja/13_03_2-Osnutek-NSP.pdf (29. avgust 2013).
- Narat, T. (2011): Participacija in socialna vključenost: matrika ukrepov na področju mladinske politike. V: Boljka, U. (ur.). Matrika ukrepov državnih organov na področju mladinske politike. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- OECD (2010): Health at a Glance: Europe 2010, OECD Publishing. Dostopno na: http://ec.europa.eu/health/reports/european/health_glance_2010_en.htm (4. junij 2011).
- Pavlin, S. (2007): Vloga kompetenc v družbi znanja: profesionalizacija poklicev. V: Kramberger, Pavlin (ur.). Zaposljivost v Sloveniji. FDV. Ljubljana.
- Pravilnik o metodologiji izdelave in izdaji energetskih izkaznic stavb. Uradni list RS, št. 77/09. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_PRAV8151.html (10. oktober 2011).
- Rakar, T. (2009): Izobraževanje in izobraženost mladih. V: Rakar, T., in Boljka, U. (ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Analiza položaja mladih v Sloveniji 2009. Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad za mladino. Ljubljana.
- Rebernik, M., Tominc, T., Pušnik, K. (2010): Slovensko podjetništvo v letu krize. GEM 2009. Univerza v Mariboru. Ekonomsko-poslovna fakulteta. Maribor. Dostopno na: <http://www.gemslovenia.org/gem-porocila/> (10. oktober 2010).
- Rehm, J., Mathers, C., Popova, S., Thavorncharoensap, M., Teerawattananon, Y., Patra, J. (2009): Global burden of disease and injury and economic cost attributable to alcohol use and alcohol use disorders. Lancet; 373(9682): 2223–33.
- Rehm, J., Taylor, B., Patra, J. (2006): Volume of alcohol consumption, patterns of drinking and burden of disease in the European region 2002. Addiction, 2006; 101: 1086–1095.

Resolucija o Nacionalnem programu visokega šolstva 2011–2020 (ReNPVŠ11-20). Uradni list RS, št. 41/11. Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r01/predpis_RESO71.html (15. november 2011).

Rindfuss, R. R., in Brauner-Otto, S. R. (2008): Institutions and the Transition to Adulthood: Implications for Fertility Tempo in Low-fertility Settings. Vienna Yearbook of Population Research 2008, str. 57–87. Dostopno na: http://hw.oeaw.ac.at/0xc1aa500d_0x001c9ea0.pdf (5. julij 2009).

Rok Simon, B., in Mihevc Ponikvar, M. (2009): Zdravje mladostnikov in mlajših odraslih. V: Rakar, T., in Boljka, U. (Ur.). Med otroštvom in odraslostjo. Ljubljana: Ministrstvo za šolstvo in šport – Urad RS za mladino in Inštitut RS za socialno varstvo.

Spletna stran Urada RS za enake možnosti. Dostopno na: http://www.uem.gov.si/si/delovna_podrocja/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/ (5. junij 2011).

SURS (2009): Prebivalstvo Slovenije danes in jutri, 2008–2060. Dostopno na: <http://www.stat.si/doc/pub/prebivalstvo2009.pdf> (29. september 2010).

SURS (2009): Projekcije prebivalstva EUROPOP 2008 za Slovenijo, 2008–2060, nizka, srednja in visoka varianta, konvergentni scenarij. 28. julij 2009, posebna objava. Dostopno na: http://www.stat.si/novica_prikazi.aspx?id=2515 (29. september 2009).

SURS (2010): SI-Stat podatkovni portal. Dostopno na: <http://pxweb.stat.si/pxweb/Dialog/statfile2.asp> (15. oktober 2011).

Svet Evrope (2005): Youth Policy – Here and now. Dostopno na: <http://www.swedenabroad.com/SelectImage/54130/YouthPolicyReportRevised.pdf>, (1. 2. 2011).

SVPS (2011): Dopis SVPS št. z dne 4. novembra 2011; Dopolnitev delovnega osnutka Nacionalnega programa za mladino.

SZO (2008): Inequalities in Young People's Health. Health Behaviour in School-aged Children (HBSC) study: International report from the 2005/2006 survey. Health Policy for Children and Adolescents, No. 5. Ženeva: Svetovna zdravstvena organizacija.

Šušteršič, J. (ur.) (2005): Strategija razvoja Slovenije. UMAR. Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/projekti/02_StrategijarazvojaSlovenije.pdf (8. avgust 2011).

Tomori, M., Stergar, E., Pinter, B., Makovec, M., in Stinkovič, S. (1998): Dejavniki tveganja pri slovenskih srednješolcih. Ljubljana: Ministrstvo za znanost in tehnologijo, Ministrstvo za zdravstvo Republike Slovenije.

UMAR (2012): Ekonomski izzivi 2012. Dostopno na: http://www.umar.gov.si/fileadmin/user_upload/publikacije/izzivi/2012/EI-2012.pdf (17. februar 2013).

Uredba o dokumentih razvojnega načrtovanja in postopkih za pripravo predloga državnega proračuna in proračunov samoupravnih lokalnih skupnosti (Uradni list RS, št. 44/07, spremembe: 54/10). Dostopno na: http://zakonodaja.gov.si/rpsi/r03/predpis_URED4053.html (5. avgust 2011).

Vertot, N. (2009): Mladi v Sloveniji. SURS. Ljubljana.

World Values Survey (2009): 1981–2008 Official Aggregate v.20090901. (2009). World Values Survey Association (www.worldvaluessurvey.org). Aggregate File Producer: ASEP/JDS, Madrid.

Zakon o javnem interesu v mladinskem sektorju (ZJIMS): Uradni list RS, št. 42/10.

Zavod RS za zaposlovanje (2010): Letno poročilo za leto 2009. Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (20. september 2010).

ZRSZ (2009): Letno poročilo. Dostopno na: http://www.ess.gov.si/_files/886/letno_porocilo_zrsz_%202009.pdf (27. junij 2010).

Številka: 542-01/13-2/
Datum: 24. oktober 2013
EPA 1242-VI

Državni zbor
Janko Veber
predsednik